any XL

lo floc

octubre-desembre 2019

230

La dona a Riudoms

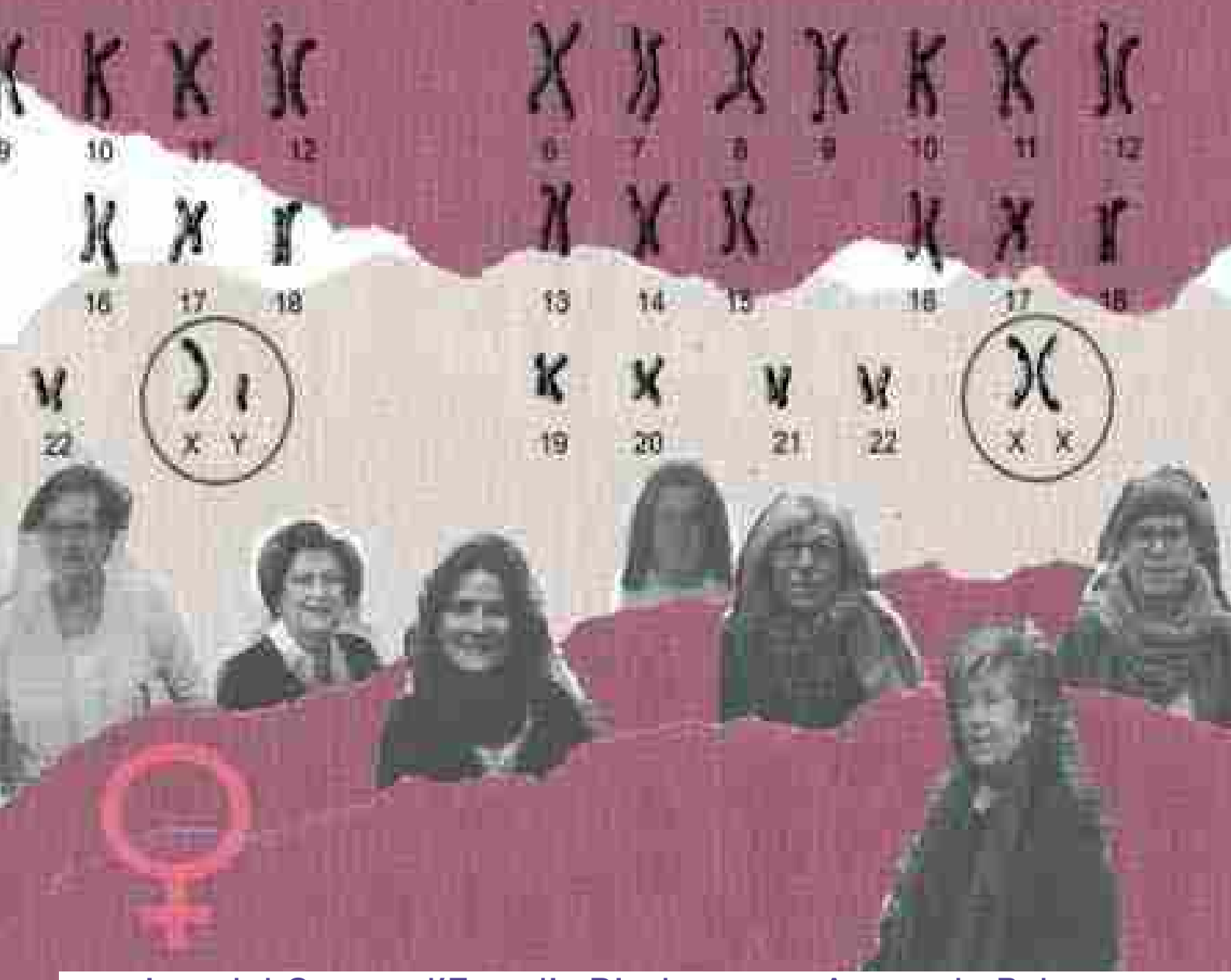

revista del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar

Carles Martí Martí

En el present número de *Lo Floc* que el Consell editorial hem volgut dedicar a la dona de Riudoms, i que l'hem estat preparant durant mesos, som nosaltres mateixos i en primer lloc els que hem d'entomar un *mea culpa*. Per què? Doncs perquè ens els quaranta anys d'història de la revista, i en els seus ja 230 números editats, tan sols en dues ocasions la portada l'ha ocupat una dona.

La primera vegada que una dona va sortir a la coberta va ser no fa tant de temps, deu anys, en el número 188 (abril-juny 2009). El motiu de posar-hi un rostre femení va ser que aquell retrat, el de la Maria Dolors Fornell Llorens, formava part del recull de fotografia que l'any anterior, el 2008, havia guanyat el Premi Arnau de Palomar d'aquesta modalitat, l'autora del qual va ser la Lucía Perera Stocco.

I la segona vegada va ser en el número següent, el 189 (juliol-setembre 2009), quan hi va sortir la Carme Capafonts Figueres, més coneguda com la Carmelita, ja que a l'interior se l'entrevistava pel seu record de rentar la roba a mà als rentadors que hi havia hagut a Riudoms darrere del carrer de Sant Antoni i que, en el seu dia, la Casa de la Vila no va saber conservar i avui, per tant, han desaparegut, a diferència d'altres pobles de l'entorn. Aquell número de la revista, de fet, va tractar amb profunditat el tema de la neteja, el sabó i, sobretot, els rentadors.

No per complir amb cap quota sinó per mostrar la seva vàlua, cal que a partir d'ara i amb aquest número que teniu a les mans com a exemple esmenem la situació i fem sortir dones a la portada més sovint i en tractem el seu perfil a l'interior amb complets articles biogràfics o d'homenatge. En prenem nota. »

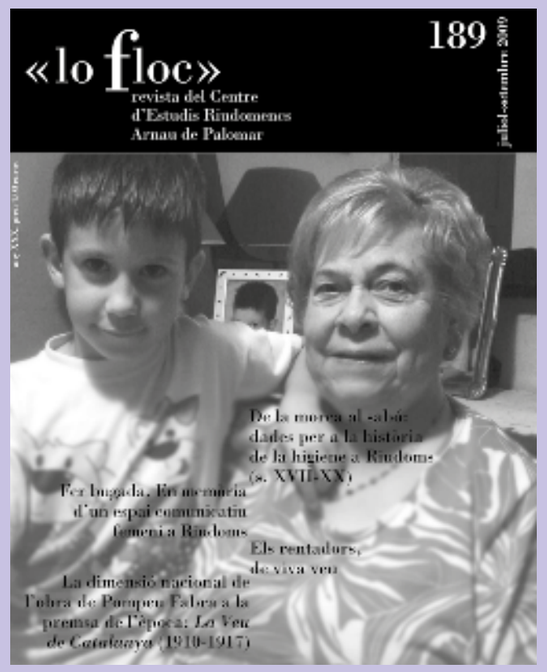

Portades dels números 188 i 189 de *Lo Floc*, les dues úniques en la història de la revista que han estat protagonitzades per una dona.

Dedicat a les dones

Maria Eugènia Perea Virgili, directora de «*Lo Floc*»

Aquest gener farà exactament sis anys que vaig esdevenir la primera dona a assumir la direcció de *Lo Floc*. En aquest temps hem tret vint-i-quatre números de la revista (1.364 pàgines!) dels quals sis han estat monogràfics dedicats amb profunditat a celebracions diverses: el centenari de la Mancomunitat de Catalunya (dos números, el 207 i el 208), el tricentenari de la Guerra de Successió (209), els 400 anys de l'església de Sant Jaume apòstol (219), els 40 del Grup de Joves (221) i els 40 del CERAP (228). Malgrat la feina feta i l'atenció especial donada als citats aniversaris, els membres dels Consell editorial teníem encara per dins un cuquet que ens minava i no ens deixava parar quiets: calia dedicar un especial a la dona a (i quasi sempre de) Riudoms. No per raons estrambòtiques en termes de gènere, diferenciació o qualitat, sinó per reparar en part el silenci, l'arraconament i la infravaloració a què se les ha sotmès durant segles. Calia, en la mesura del possible –que sempre serà poc–, rescatar-les de l'oblit, posar-los nom i cognoms i reconèixer-los els mèrits tan guanyats a pols com anorreats per una societat que fins ara –i encara ara, ai las!– ha estat eminentment masclista, o patriarcal si es vol dir amb més suavitat.

Vet aquí, doncs, que en aquest tombant d'any i de decenni, com aquell qui occeix la serp, hem matat el nostre cuquet. Heus ací, doncs, aquest 230è número de *Lo Floc* que consagrem a la dona de cap a cap, des de l'Ara i adés fins a la Ressenya passant per la Fotosíntesi i el sorneguer Aquí hi ha marro.

Perquè... pensem-hi bé. Igual com en la Pauta del 229 vaig dir que avui dia, a diferència de temps enrere, parlar d'ecologisme, de reciclatge, de reutilització, etc. està ben vist (malgrat que encara hi hagi molt de camí per fer, i que quan demanes que es plantin arbres l'interlocutor posi cara de moniato) també avui dia parlar en clau femenina està ben acceptat i és políticament correcte, a desgrat que la realitat ens faci aflorar en el dia a dia tantes i tantes mancances. Per què, si no, hi ha tant de degoteig a la premsa de «notícies feministes»? Les últimes setmanes m'hi he estat fixant: que si a la UPF han obert lavabos sense gènere, que si les dones amb alt càrrec tenen més possibilitats de divorciar-se, que si les dones ramaderes de Catalunya han decidit associar-se, que si l'Observatori de la igualtat de gènere ha tret tal informe, que si la imatge del president de no sé quin país es fa famós perquè dóna el biberó al seu nadó en plena sessió parlamentària, que si encara hi ha famílies que compren per als seus fills o

> «Heus ací, doncs, aquest 230è número de *Lo Floc* que consagrem a la dona de cap a cap, des de l'Ara i adés fins a la Ressenya passant per la Fotosíntesi i el sorneguer Aquí hi ha marro»

filles joguines estereotipades, o que si s'ha creat l'entitat Som barbàrie per agrupar dones que han deixat d'afaitar-se els pèls del mentó... Per què, em demano, tot això és notícia? Perquè mentre ho sigui encara viurem, en aquest sentit, en un món anòmal, un món ple de desigualtats conscients i inconscients per raó de sexe.

Amb voluntat d'esmena, per tant, hem fet aquest *Lo Floc*. Malgrat que és un tast de tot el que es podria arribar a escriure sobre la dona a Riudoms, confiem que sigui un aperitiu abellidor i plaent per a tothom, dones i hòmens. »

«lo floc»
revista del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar

Número 230 [octubre-desembre 2019] 4 €

Edició:
Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar

Directora:
Maria Eugènia Perea Virgili

Consell editorial:
David Aguadé Vidal, Anton Marc Caparó Pujol, Glòria Coll Domingo, Josep M. Grau Pujol, Francesc Marco Palau, Rosa de les Neus Marco Palau, Carles Martí Martí, Eugeni Perea Simón, Josep M. Riu Margalef i Antoni Virgili Colet.

Col·laboren en aquest número:
Jordi Abelló Vilella, Ester Barceló Perelló, Natàlia Borbonès Juanpere, Arnau Carbonell Ollé, Glòria Coll Domingo, Col·lectiu feminista Dones d'aigua, Alba Domingo Basora, Sergi Domingo Basora, La Junta de l'Associació de Dones Bella Llar, Ramon Margalef Bautista, Carles Martí Martí, Cristina Montalvo Jansà, Verònica Moragas Rovira, Eugeni Perea Simón, Laura Perea Virgili, Maria Eugènia Perea Virgili, Paquita dels Rentadors Nous, Josep M. Riu Margalef, Conxa Torres Sabaté i Jesús Torres Sanz.

Coberta:
Pioneres. Collage de Mariona Roigé Salvadó.

Fotografies i il·lustracions interior:
Jordi Abelló Vilella, Ester Barceló Perelló, Arnau Carbonell Ollé, Sergi Domingo Basora, Àlex Escoda Rojas, Marina Guinart Jansà, Verònica Moragas Rovira, Maria Eugènia Perea Virgili, Lucía Perera Stocco, Jesús Torres Sanz, Josep Torres Sanz i Roser Torres Sanz.

Administració i publicitat:
Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar
Avinguda de Pau Casals, 84
43330 Riudoms [el Baix Camp]
977 768 060 - lofloc@cerap.cat
www.cerap.cat

CERAP - Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar

Disseny gràfic i maquetació:
Cristina Úbeda Fabra

Disseny franja lila de la coberta:
Joaquim Chancho Cabré

Impressió:
Arts Gràfiques Rabassa

ISSN: 2014-4830
ISSN electrònic: 2462-7119
Dipòsit legal: T-61-1980

Tiratge: 450 exemplars

Els articles publicats a *Lo Floc* expressen solament l'opinió dels autors. Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny, no pot ser reproduïda sense autorització expressa.

A Riudoms, trobareu *Lo Floc* a:
Ca la Borrassa, Llibreria La cometa i Llibreria La plaça.

Lo Floc és membre de l'Associació Catalana de la Premsa Comarcal.

Premsa Comarcal

Amb la col·laboració de la Diputació de Tarragona

Diputació Tarragona

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

sumari

02 ARA I ADÉS
Per ara, les úniques dues dones a les portades de *Lo Floc*

03 PAUTA
Dedicat a les dones

05 RATLLOTS
De la sèrie ARQUITECTURA EGÍPCIA (2020)

06 LA DONA A RIUDOMS
06 Història de les dones de Riudoms (s. XII-XXI)
14 De casa al mas: apunts sobre el paper de la dona en la societat tradicional
22 Angelina Giol, una pagesa de cap a peus
28 La Maria de cal Platxat: la dona rere el quiosc del carrer Major
32 Breu retrat de sis riudomenques pioneres
40 La Bella Llar, una entitat de dones amb més de 40 anys de recorregut
44 Dones d'aigua, un col·lectiu feminista de Riudoms que comença a caminar
48 Les dones marquen territori al CERAP
52 Consciència d'igualtat

56 EL POLS DEL CERAP
premis + muntanya + exposicions + activitat cultural + subvencions + formació i divulgació + escacs + colla de diables de riudoms + publicacions + gastronomia

66 FOTOSÍNTESI
Dona amb *cello*

67 AQUÍ HI HA MARRO
Dones d'aigua (de mina)

68 RESSENYA
Bibliografia bàsica sobre la condició de la dona

Jordi Abelló Vilella

De la sèrie *ARQUITECTURA EGÍPCIA (2020)*

Història de les dones de Riudoms (s. XII-XXI)

Eugeni Perea Simón

Colla de dones collidores d'olives a Riudoms.
Foto: arxiu Ian.

Història és un mot femení, però no obstant això, pràcticament totes les seves pàgines han estat escrites en masculí. Fins que als anys setanta no irromp el corrent historiogràfic de les mentalitats, amb Georges Duby de referència, el paper social de les dones no existeix, és secundari o, fins i tot, menystingut. Però les dones hi eren, des del principi de la humanitat, exercint discretament, suggerint, aportant idees i, de vegades, en rebel·lia contra el sistema de poder dominant. Riudoms és un exemple més d'aquesta realitat, aquí relegades a acompanyar el marit al tros, fer de bugaderes, botigueres, carnisseres, llevadores, perruqueres, mainaderes, sagristanes... Si de grat, tot anava bé, si per força, aleshores ja hi havia els tribunals d'ordre públic per posar-les al seu lloc, quan no la bastonada o el maltractament: en el decurs dels segles veiem com dones rebels, tossudes o reivindicatives són jutjades i condemnades per bruixes o per mala fama, per desobediència al marit o a l'autoritat, no sempre amb justícia i, sobretot, amb criteri distint al que s'aplicava pel mateix delicte als homes. El reducte o refugi de la dona és a la família, amb els fills, i a l'Església, en tasques secundàries.

Tanmateix, les dones han existit i exercit en la història de Riudoms, com en qualsevol altra societat rural, industrial o burgesa: només cal furgar en els papers, analitzar la psicologia social i interpretar determinades actituds per adonar-se'n. Per això, la història, també és femenina, amb identitat i noms propis, una realitat que no s'ha aconseguit de franc, sinó que han calgut lluites, enfrontaments, reticències, associacionisme i un esforç sempre superior al de l'home per acostar-se als seus mateixos drets i oportunitats. Perquè algú podrà pensar que aquests moviments són propis de les ciutats burgeses, que no es donen en els pobles, però això és menystenir l'associacionisme de gènere, creure que les reivindicacions socials no arriben als pobles o que els canvis de mentalitat només es produeixen a les ciutats industrials. El ressò reivindicatiu del feminisme sempre és universal, per bé que hi hagi graus, sobretot en el món rural, on la dona es troba més isolada, subjecta al discurs tradicional i mancada d'alternatives. La lectura de documentació notarial, correspondència, sentències judicials, sermonaris i altres papers deixa veure clarament aquests canvis o reaccions en la mentalitat social. És per aquesta raó que quan es guanyen drets a les Corts de Cadis (1812), s'instaura el sufragi universal (1931), s'accedeix al vot femení (1933) o es produeix la Transició democràtica (1978), les dones de Riudoms adquireixen protagonisme, s'associen i participen, tant en un sentit progressista com reaccionari.

En el present

El protagonisme i la visualització femenina en la societat riudomenca es fa del tot evident a partir del darrer quart del segle XX, amb un accés general de la dona als estudis i el treball sense les restriccions i prejudicis d'etapes anteriors. Tanmateix, podria semblar que avui, quaranta-un anys després de la recuperació d'alguns valors democràtics (1978), el món femení hagi aconseguit la igualtat de drets respecte l'home, però no és així, atès que encara hi ha dèficits, sobretot perquè en la mentalitat col·lectiva no s'ha produït el veritable canvi. Reflexionem sobre dos punts: l'onomàstica encara no recull ni un sol nom de riudomenques en el nomenclàtor de places i carrers, i la Galeria de retrats de personatges il·lustres de Casa de la Vila és exclusivament masculina.

Amb nom i cognoms

Per informar sobre la història de les dones a Riudoms hem aplegat els seus noms en una llarga cronologia que va del segle XII, inici de la repoblació cristiana, fins l'actualitat, el primer quart del segle XXI. És tan sols una aportació, sintetitzada, de la llarga nòmina de personatges femenins que aflora a mesura que coneixem la història, totes elles amb una biografia ja feta o en elaboració, que ha de confluir en un futur *Diccionari d'autoritats locals*. D'un total de 183 fitxes biogràfiques, n'aportem només un tast, per raons d'espai, però suficient per visualitzar la seva presència i realitat, agrupades en disset camps genèrics.

Administració i funcionariat. La gestió de la funció pública municipal avui és majoritàriament femenina, però abans del segle XX mai no hi trobem dones. A partir d'aquesta centúria en comencem a trobar, tant a les oficines de Casa de la Vila com en serveis d'atenció diversa. En destaquem quatre: Josefina Domingo Gispert (1905-?), Maria del Pilar Domènech Domingo (1934-2005) i Maria Domingo Salvadó "Maria Català" (1921-2017), que desenvoluparen les seves tasques bàsicament en l'administració de justícia a Catalunya, i Maria Folch Rovira "Maria dels Telèfons" (1907-1991), responsable de la centraleta telefònica local.

> «Història és un mot femení, però no obstant això, pràcticament totes les seves pàgines han estat escrites en masculí»

Antropologia, associacionisme i cooperació. Pionera en els estudis folklòrics i antropològics en va ser Montserrat Gavaldà Font (1930), que treballà a l'Argentina en els

Lola Ortiga Gispert (esquerra) i Rosita Fontserè (dreta), dones portadores de la imatge de la Mare de Déu de Fàtima pels carrers de Riudoms, el 10 de febrer de 1951.
Foto: arxiu Ian.

sectors musicals on havia emigrat als anys quaranta del segle XX.

Pel que fa a l'associacionisme femení, aquest és un dels grups de participació més nombrosos, preferentment en el món de l'Església o al seu sopluig; a l'Antic Règim formaven part de les confraries de les Dones, majorales o com a delegades de serveis assistencials en els Robers oferint auxili als desvalguts. Durant les èpoques de canvis o transició política, les dones entren a formar part de l'associacionisme laic, tals com la Filiació de la cultura de la dona reusenca a Riudoms (1930), l'Agrupació de Dones antifeixistes, d'Acció Catòlica, delegades de la secció femenina del falangisme (1939), Associació de Dones Bella Llar (1978) o Dones d'aigua (2018), a vegades també en solitari, com a catequistes, majorales de Barri, activisme radiofònic, teatral o cultural. La relació comprèn persones de diversos segles: Caterina Baiges, Mariagna Caparó, Caterina Pellicer i Engràcia Garriga (s. XVII); Montserrat Bonet Ortiz (1957), les germanes Agustina (1901-1982) i Dolors Domingo Rovira (1909-?), Sebastiana Nogués Llauradó (1902-1981), Maria del Carme Nogués Vilàs (1947); Maria Magdalena Pellicer Llurba (1940); Montserrat Pellicer Mas (1949), Rosa Pujol Claveguera "Rosita Monja" (1911-2005), Joana Sentís Ollé "Juanita Serenet" (1910-2009), les germanes Ramona (1890-1981) i Maria Berta Vilaltella Guinjoan (1895-?)...

Pel que fa a la cooperació, en un àmbit internacional, destaquem el paper de Mònica Folch Giró (1970), que treballa com a directora de Recursos Humans a Metges sense Fronteres, a Dinamarca.

Arts plàstiques i disseny. Aquest és un capítol de concepte ampli, ja que no sempre l'activitat que defineix la creativitat pot explicar-se en un sol terme i, sovint, les mateixes autores, en gran part diletants, basculen o practiquen diverses activitats. Dissenyadores, fotògrafes, grafistes, pintores i tapisseres, totes elles però del segle XX: Dolors Baiges Mas "Cantona" (1936); Irene Gavaldà Serra (1984); Jordina Cunillera López (1979), Alba Domingo Basora (1989), Cristina Garcia Bautista (1969), Alba Mariné Torrell (1983); Verònica Moragas Rovira (1982); Montserrat Pallarès Serra (1974), Lucia Perera Stocco (1984), Verònica Risalde Garcia (1977), Teresa Maria Salvadó Monseny (1953), Cristina Úbeda Fabra (1983)...

Cantants i músiques. Algunes corals i agrupacions musicals han estat d'intèrprets mixtes, però Riudoms també compta amb veus que s'han destacat en la interpretació o la direcció musical. En la llista d'aquest apartat trobem coristes, llaütistes, mezzosopranos, musicòlogues, intèrprets i directores de coral, totes elles també del s. XX: Tànit Bono Tell (1987); Montserrat Ferré Caparó (1972); Maria Ferré Pérez (1976); Montserrat Gispert Massip (1963); Laia Nomen López (1989) o Betlem Salomó Molons (1984).

Empresàries. El món de l'empresariat és un altre dels ítems tradicionals reservats als homes i, no obstant això, també hi ha dones emprenedores o empresàries, no només en els dos darrers segles, més oberts o receptius, sinó des d'antic. Les activitats a les quals dedicaren els seus esforços eren, de manera general, bars i fondes, però també telers, tallers, botigues, indústria del fred, la promoció urbanística, l'aiguardent i l'oli, totes elles compreses en una cronologia que va del segle XVI al XX: Josepa Claveguera Roigé "Pepita Nieves" (1915-2008); Maria Domingo Baiges "Platxat" (1913-2004); Ignàcia Font (s. XVIII); Natàlia Matas Pàmies (s. XX); Magdalena Nebot (s. XVIII); Dolors Nogués Torrell (?-1892); Maria Pujol (s. XVI); Gumersinda Rovira Agramunt (s. XX); Antònia Sabater (s. XVI). Molt més recentment, s'han llicenciat en Ciències Empresarials Maria Concepció Caparó Pujol (1974), que exerceix de directora d'oficina bancària, i Rosor Cruset Domènech (1984), per citar-ne dues.

Ensenyament. Almenys d'ençà del segle XIX que l'ensenyament escolar ha tingut predomini femení i el cas de Riudoms n'és exemple. De fet, amb la regulació de l'educació per part de l'Estat, s'acabà el monopoli dels homes en l'ensenyament, com havia ocorregut fins aleshores. La llista de dones mestres i professores és llarga, amb biografies professionals prou interessants, no solament en el camp de l'ensenyament, sinó també en la cultura i la sociabilitat, algunes d'elles adherides a pedagogies avançades d'Europa com en els mètodes Pestalozzi i Montessori. Citem, com a mostra: Victòria Dalfos Barrera (s. XVIII-XIX), Empar Alcubilla Bonet (1898-1981), Dolors Zamora Miralles (1898-?), Amàlia Camí Barceló (s. XIX-XX), Josepa Matilde Muñoz Oliva (1865-1942), Carme Cabré Riba "Sió" (1895-1975), Pilar Delor Homedes (s. XIX-XX), Enriqueta Ferré Bové (1909-?), Cristina Ferré Vidal (1897-?), Maria Ferrer Gispert (1885-1926), Rosario Lacasta Castillo (1933), Maria Torrents Salvat (1933), Montserrat Vidal Salomó "la Senyoreta" (1942-2015), Maria Dolors Vidal Mas (1945), doctora en biologia amb estudis de Farmàcia i professora a la Universitat de Barcelona, Maria Concepció Torres Sabaté (1963), doctora en Pedagogia i professora d'aquesta facultat a la URV, i Montserrat Forcadell Guinjoan (1965), doctora en Lingüística (2007) i professora primer de la Universitat Pompeu Fabra i actualment de la de Barcelona.

Escriptores. Pel que fa a l'escriptura, trobem dones que han conreat la poesia, la narrativa, el periodisme o, fins i tot, el teatre, per bé que en la majoria de casos es tracta d'amateurs, d'un caire sovint circumscrit a l'entorn familiar o d'amics, gens menyspreable, tanmateix, tot el contrari, perquè en la majoria d'aquests casos es tracta de veus que aporten saba, coneixement i sociabilitat. Només la generació de les més joves han adquirit una certa personalitat i timbre propi publicant en editorials de fora vila i obtenint premis de referència: Maria del Carme Barceló Barceló (1939), Glòria Coll Domingo (1988), Patrícia Domingo Anguera (1964), Encarnació Freixas Torres (1940-2017), Maria López Rubiño (1951), Montserrat Mestre Mariné "Futerri" (1935), Maria Dolors Nat Pinyol (1951), Gal·la Pujol Torres (2001), Alba Ruiz Bautista (1995), Montserrat Salomó Vidal (1910-2002)...

Esports i dansa. També en les activitats esportives la dona ha entrat amb una certa força i caràcter, especialment en l'atletisme, l'excursionisme, el tennis i la natació, amb marques i títols del tot dignes o referencials. En aquest sentit, la formació escolar, l'aparició en escena de gimnasos locals i una cultura esportiva femenina, han propiciat aquesta presència. Una petita mostra estaria representada per Isabel Antequera Lorenzo (1970); Gemma Fontgivell Massó (1958); Elena Martín Hernández (1967) i Cristina Montalvo Jansà (1974). Menció especial es mereix Montserrat Creus Ventura (1897-?), muller en segones núpcies del metge Francesc Xavier Cavallé Borràs (1888-1968), mestra de primària (1929), pianista, directora d'un col·legi femení infantil i d'adults al carrer Aribau de Barcelona (1930) i pilot d'avionetes esportives de la societat «Aero Popular» de Barcelona, que fou primera titulada de la seva promoció (25-6-1933).

> «És tan sols una aportació, sintetitzada, de la llarga nòmina de personatges femenins que aflora a mesura que coneixem la història, totes elles amb una biografia ja feta o en elaboració, que ha de confluir en un futur *Diccionari d'autoritats locals*»

Com a esportista d'èxits més recents, destaca Isabel Gómez Fargas (1989) campiona en diverses proves nacionals i internacionals de triatló, salvament i socorrisme, a més de màster en Direcció de comunicació i Gestió publicitària (2015) i doble llicenciatura en Publicitat, Relacions públiques i Periodisme (2012).

La tradició teatral de Riudoms, documentada des d'antic, deixa veure igualment l'existència d'alguns quadres de dansa que per força havia de tenir formadores, però no és fins que Anna Maria Torres Ferran (1950) s'hi dedica professionalment, que aquest art no s'oficialitza a la vila, seguida després per altres instructores i acadèmies, com la de les germanes Isabel (1968) i Montse Cros Garrido (1973), tècnica especialista de treball físic i emocional.

Filantropes o benefactores. Entre els segles XVI-XX s'hi destaquen diverses dones que, bé a través de llegats o fundacions o amb subvencions i aportacions econòmiques directes, han contribuït al finançament d'obres, activitats o empreses locals, sobretot relacionades amb la parròquia: finançament o construcció de retaules, d'obres pies, de campanes, per a beques d'estudis religiosos, assistència als pobres o malalts, etc. Alguns d'aquests noms són Elisabet Aguiló Jover i Mariana Ferrer de Busquets (s. XVI-XVII); Teresa Folch Torrell i Cavallé (s. XVII-XVIII); Agnès Bages, Mariana Bernardí i Josepa Borràs Pallejà (s. XVIII); Pilar Cavallé Tomàs (1897-1972); Josepa Mariné Sancho (1906-1987)...

Humanitats i política. En les disciplines de traducció i interpretació hi ha diverses dones titulades o doctores, totes elles capdavanteres en aquests estudis regularitzats a les universitats catalanes d'ençà del darrer quart del segle XX: Lluna Domínguez Mallafré (1993), actual professora d'alemany a Alemanya; Isaura Garriga Mora (1993), que es llicencià a la Universitat de Lyon, a França; i Maria Eugènia Perea Virgili (1984), doctora en Traducció i Ciències del Llenguatge des del 2016.

En periodisme, tot i que diverses dones han exercit com a comunicadores a la premsa local, la primera titulada és Elena Domingo Basora (1988), actual membre del consell de redacció de *L'Om* i *Fem safareig*.

En el camp de la política, comptem amb regidores i politicòlogues. Encara que a títol honorífic, Riudoms té dues alcaldesses, la Mare de Déu (s. I/42 o 45) i la reina Victòria Eugènia de Battenberg (1887-1969): Maria va ser nomenada alcaldessa d'honor l'any 1952 i la reina Victòria Eugènia ho havia estat el 1925. D'ençà d'aquestes dues primeres autoritats femenines, la nòmina de regidores, per ordre alfabètic, ha estat: Judit Albesa Fontgivell (1965); Teresa Basora Gallisà (1960); Margarida Borràs Martorell (1959), Trinitat Castro Salomó (1964), Montserrat Corts Vilaltella (1969), Carme Cros Garrido (1976), Maria Cros Torrents (1985), Natàlia Ferran Vilaltella (1974), Roser Fortuny Fontgivell (1965), Núria Mas Folch (1980), Mireia Massó Ametller (1985), Maria Eugènia Montalvo Marín (1973), Isabel Novillo Buenaventura (1966), Immaculada Parra Hipólito (1975), Maria Francesca Roiget Cabré (1944), Verònica Torres Ferran (1967), Conxa Torres Sabaté (1963) i Roser Torres Sanz (1979). Com a politòlogues, hi ha un nom, el de Mercè Salvat Guinjoan (1980).

Justícia. Des que per reial decret del govern estatal l'any 1855 foren creats els jutjats de pau, que tots els seus titulars han estat homes. Aquesta tendència es va trencar però l'any 1998 quan l'ajuntament, responsable del nomenament del càrrec, trià Marina Mas Mestre (1942), que de llavors ençà l'exerceix.

També cal incloure en aquest apartat el nom de les condemnades pels tribunals. La inclusió pot semblar estranya en una història de les dones, però entenem que no es poden excloure, sobretot perquè estan relacionades amb l'aplicació d'uns cànons de justícia que moltes vegades té més a veure amb el gènere que no pas amb el delicte o la causa. En la major part de processos antics les causes són jutjades pels tribunals de la Inquisició, que empresonen, condemnen al desterrament o a la foguera Elionor Funés (s. XV), Tecla Montfort (s. XV-XVI), Marina Pujol (s. XVII), Úrsula Sabater (s. XVII)... També cal afegir aquí totes aquelles dones que foren víctimes dels tribunals militars de la dictadura franquista, represaliades o empresonades a Tarragona.

Noblesa. Es tracta de les mullers de la petita noblesa local, amb títol o sense, que reben o hereten aquest grau a través dels seus marits, i distingides, sobretot, a partir de la seva declaració de viudetat i d'haver de gestionar el patrimoni familiar. La primera dona a citar, cronològicament, és Ramona (s. XII), muller d'Arnau de Palomar i mare de Bernat i Guillem, citada en la venda d'un farraginar. La segueixen la marquesa de Rich (s. XVII), Engràcia Nebot Font (1669-?), Gertrudis Fivaller Torres (s. XVII), Engràcia Nebot Morell (?-1761), Consolació Codorniu Domingo (s. XIX), Caterina Llaurador Corts (s. XIX)...

Oficis: cuineres, bomberes, estanqueres, floristes, modistes i costureres, pageses, perruqueres i esteticistes. La història dels fogons locals ha estat un àmbit de dones, llevat de migrades excepcions, sempre relacionades amb els hostals, fondes, tavernes i bars de la vila. Hom recorda cal Tous i, darrerament, cal Perla, fondes regides exclusivament per dones. Una referència de cuinera de prestigi, i durant dècades, fou Maria Rosa Gispert Torres "Rosa Perla" (1926-2012).

L'únic cas de dona riudomenca bombera el trobem en la persona de Carme Romero Martínez (1971), a més d'haver estat atleta i autora d'obra literària per a infants.

La primera dona que ara per ara coneixem amb dret a expedició de productes del tabac i paper timbre de l'Estat a la vila fou Maria Teresa Miralles de Bardia (1869-?), a la qual després en seguirien d'altres, en la majoria dels casos viudes amb drets a percepció econòmica per part de l'Estat.

Retrat d'una família burgesa de Riudoms fet cap als anys vint del segle passat pel fotògraf Francesc Amer.
Foto: arxiu Ian.

La tradició florista de Riudoms –el característic hort amb quatre crestalls amb flors per casa, l'església i el cementiri– té un punt àlgid en especialistes del conreu de roserals, com Maria Ribas Llecha (1902-1984), que va cultivar més de quatre-centes varietats de roser. A Riudoms, des del segle XIX que és viu el sobrenom de cal Florero, amb dones dedicades a la floricultura per als mercats comarcals.

La costura local, malgrat que ha tingut sastres des d'èpoques antigues, majoritàriament ha estat a mans de dones que l'han exercida en cases particulars, en tallers o bé en col·laboració empresarial amb marques de Reus, Tarragona o Barcelona. N'apuntem unes poques: Mercè Beà Gispert (1930), Montserrat Ferré Virgili (1929-1998), Cecília Gispert Torrell (1896-?), Clàudia Pagès Fontgivell "de ca la Clàudia" (1898-1984), Teresa Roiget Ortiga (1895-1967), Marcelina Salvadó Guinjoan (1906-1988)...

Una pagesa, exemple d'altres, és Antònia Cabré (s. XIX), que participa amb productes agrícoles de la seva finca a l'exposició de Sant Isidre de Reus (1862). Cal destacar, en homenatge a les pageses de Riudoms, l'escultura *Les plegadores d'avellanes,* erigida a la plaça de l'Església l'any 2006.

Avui, la cura dels cabells i l'estètica és unisex, però fins el darrer quart del segle XX era separada. Alguns noms destacats, tots ells del segle XX, són: Antònia Gil Salvadó (1923), Sefa Torres Sabaté (1958), Maria Lluïsa Vidal Salvat (1955) o Montse Lázaro Antequera (1981).

Portants d'elements religiosos. Més enllà de l'ofici o de l'ocupació que puguin exercir, les dones d'aquest apartat destaquen per haver estat elegides primeres portants d'elements religiosos, com estendards de la confraria del Beat Bonaventura o de la Sang, o bé el Sant Crist en la processó del Divendres Sant. El primer pas a reconèixer protagonisme a la dona el va donar la confraria del Beat Bonaventura, que l'any 1995 concedí l'honor de ser portant a Dolors Cruset Serra (1919-?), distinció que més tard (1998 i 2006, respectivament) també obtindrien Rosa Llurba Caparó (1942) i Ramona Figueras Calafell (1940). Un altre estendard, el de la Confraria de la Sang, el va dur Maria Antònia Mas Solé (1944), l'any 2008. La primera portadora del Sant Crist a les processons de la Setmana Santa va ser Mariona Ferrant Pujol (1982), l'any 2007.

Salut de persones i animals. En aquesta taxonomia incloem infermeres, farmacèutiques, hospitaleres, llevadores, pediatres, ginecòlogues, metgesses i

La riudomenca Maria Ferrer Gispert (1885-1926) era mestra de primera ensenyança i l'any 1924 fou destinada al col·legi de Querforadat, a la comarca de l'Alt Urgell. Aquesta bella imatge és de l'any 1909.
Foto: arxiu personal de Maria Teresa Guinjoan Ráfales.

cirurgianes, manescales o veterinàries i psicòlogues, les quals ajuden a formar el quadre de personal assistencial de qualsevol hospital, clínica o servei de salut de persones i bestiar. Han estat moltes les dones que s'hi ha dedicat, com revelen les fonts documentals, si més no des del segle XVII. Anotem, pel que fa a hospitaleres, Tomassa Sabater (s. XVII-XVIII), responsable de l'hospital de Verge Maria (1706), i com a infermeres Maria Lluïsa Vidal Salomó (1935-2000) o Maite Aulès Mas (1985). El sobrenom local d'hospitalera ha pervingut del segle XVIII fins l'actualitat.

Les dones han estat les que tradicionalment han ajudat en el part de les criatures, conegudes sovint com a madrines, dones del cistell, matrones o llevadores. A Riudoms, aquesta professió es documenta del segle XVIII ençà, amb algun nom reconegut, com el d'haver assistit el part de la mare d'Antoni Gaudí Cornet. De la llarga llista de llevadores, apuntem Maria Salvador i Maria Vernet (s. XVIII), Emília Llaberia Coll (s. XIX-XX), Engràcia Llorens Pàmies (1822-1895) i Antònia Vidal Gispert (1947).

La primera dona amb estudis de medicina, encara que en un grau incipient, en la categoria de barbera cirurgiana, fou Elisabet Vilamur, que trobem exercint a Riudoms l'any 1617. Des del segle XVII fins a l'actualitat, han estat, però, comptadíssimes les dones que han accedit a la llicenciatura, com Maria Teresa Gavaldà Pellicé (1975), ginecòloga, i Natàlia Garcia Baiges (1975), pediatra. També relacionada amb la medicina trobem Laia Gili Solé (1993), enginyera biomèdica que actualment treballa a Basilea. Com a farmacèutiques, per resumir-ho, en citem tres: Josepa Gispert Borràs (1951), Immaculada Mestre Anguera (1975) i Meritxell Garcia Ametller (1976).

L'assistència sanitària dels animals també ha tingut en els homes els seus principals responsables, primer a través de pastors i manescals i, posteriorment, de veterinaris. La primera dona que a Riudoms trenca aquesta exclusivitat és Pilar Parisi Córcoles (1947), que també fou la primera dona responsable del bestiar de la plaça de Toros de la Diputació de Tarragona.

En el camp de la psicologia destaquem una de les primeres riudomenques que accedeix a aquests estudis, Maria del Carme Alsina Guinart (1950).

Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM). En aquesta classificació apuntem alguns noms destacats. En arquitectura, Gisela Domènech Solanes (1982), Núria Domingo Gallego (1986), Helena Forcadell Ciuret (1991) i Vera Hofbauerovà (1947); en enginyeria química, Anna Domènech Corts (1989), que enguany ha obtingut el doctorat en Biologia de plantes i microbis a la Universitat de Minnesota; en bioquímica, Maria Teresa Bertran Domingo (1984), doctora des del 2012 establerta a Londres; en enginyeria informàtica i de telecomunicacions, Anna Papió Toda (1984), doctora des del 2015 que actualment treballa per a Apple, a Sillicon Valley; en física, Maria Cros Torrents (1985), que va obtenir el títol l'any 2008 i el doctorat en biomedicina el 2017; en química destaca Anna Domingo Bonet (1984); i, en matemàtiques, Laura Perea Virgili (1978), doctora des del 2010.

Una especialitat del tot nova en els estudis i oficis és el de la gemmologia, branca de la geologia i la mineralogia que es dedica a l'avaluació de gemmes. La primera dona que s'especialitza en aquest camp, que sapiguem, és Judit Via Gutiérrez (1981), la qual, a més, juntament amb la seva germana Rosa esdevé pionera en el canvi d'ordre dels cognoms ja que han adoptat com a primer el de la mare.

Religioses. Aquest és un apartat amb abundància de noms, el més ric i en una cronologia que va del segle XVII fins l'actualitat. Els principals ordes religiosos als quals pertanyeren foren: carmelites, clarisses, dels Pobres, de la Consolació, dominiques, paulines, serventes i vedrunes. Algunes d'aquestes religioses obtingueren càrrecs canònics, com l'abaciat o la direcció institucional. N'anotem les següents, per ordre alfabètic: Victòria Aparici García (1932), Maria Magdalena Bages Rafart (1684-?), Maria Anna Boter (s. XVIII), Maria Roser Casalta Giner (1912), Carme Chesa Corbató (1907), Sebastiana Ferran Nogués (1855¬-1931), Sebastiana Grau Gili (abadessa del santuari de la Serra de Montblanc, 1921-1939), Anna Rosalia Llurba Gavaldà (1924), Maria Jesús Maqueda Fernández (1892), Tomassa Mestre (1783), Maria Rosa Panisello Fabà (1929), Geunsa Pascual Pascual (1901), Cèlia Pino Cid (1885-1977), Constança Prats (s. XIX-1929), Maria Josepa Roger (s. XVII-XVIII), Maria Dolors Sentís Simeon (1897-1984), Gertrudis Sentís Vilanova (1879-1966), Concepció Sorlí Bretó (1904), Anna Maria Sunyer (s. XVIII), Maria Toda Torres (1929-1982) o Remigia Vinaixa Reverter (1879).

Conclusions

Persones i coses no existeixen fins que algú no els posa nom i, a través del llenguatge i l'acció, interactuen. Recordem que fins l'any 1932 les dones no apareixen en el cens electoral. En el cas de la dona riudomenca, la història ha de recollir els seus noms i accions i fer-les visibles com un fet normal de la vida quotidiana. En un gran bloc ideològic, la línia dels canvis moderns comença amb la Transició (1978), conseqüència de l'accés universal a l'ensenyament i la reivindicació feminista. La població de Riudoms l'any 2018 era de 6.565 habitants (51,4% homes i 48,60%, dones). En el consistori municipal avui hi ha un 46,15% de regidores i un 53,84% de regidors. El personal de l'escola bressol municipal és totalment femení; el col·legi Beat Bonaventura, amb una plantilla de 33 mestres, el 3% són homes i el 97%, dones, i al Cavaller Arnau, de 20 docents, el 15% són homes i el 85%, dones; al claustre de l'Institut Joan Guinjoan el conformen 63 persones, el 36,5% homes i el 63,5%, dones. Totes aquestes dades no fan sinó activar un segon pas en la normalització social de gènere: el primer ha estat fer-se visible, amb noms i cognoms. »

Infermeres fent una extracció de sang a Riudoms.
Foto: arxiu Ian.

De casa al mas: apunts sobre el paper de la dona en la societat tradicional

Carles Martí Martí

Fins fa quatre dies la cuina era cosa exclusivament de dones. A la imatge, veiem la colla d'amics de Lluís Torrell Salvat i Lola Domingo Salvadó dinant al mas un àpat preparat per les dones de casa. La fotografia està datada aproximadament l'any 1950.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

Síntesi històrica

La societat tradicional pagesa a Riudoms es basava en el mode de producció econòmica que tenia per base l'agricultura familiar extensiva i majoritària. Les relacions socials a la terra s'establien d'una banda pels propietaris dels mitjans de producció, la classe terratinent dominant, i, per l'altra, pels mitgers i jornalers que constituïen les classes subalternes. L'església, a través de la parròquia local, exercia la dominació religiosa sobre el poble. La institució que sostenia aquesta societat era la família tradicional àmplia que trenava entre les famílies d'un mateix poble un seguit de lligams afectius i d'interessos econòmics i socials necessaris pel bon funcionament de la comunitat i com a garantia de l'ordre establert.

L'economia agrària tradicional es basava en l'autoconsum familiar, i l'excedent –si n'hi havia– es portava a vendre al mercat. El guany obtingut era aplicat, per un costat, a l'estalvi de les famílies per subvenir les seves necessitats i, per l'altre, a millorar les explotacions. Segons la pagesia calia tenir sempre «un pa a la post» atesa la incertesa meteorològica, de les collites i dels preus. Durant molts anys, la collita principal va ser la del «monocultiu» avellaner, afavorida per la productivitat de la terra i l'existència d'aigua en pous i mines, i més endavant l'embassament. Les estacions climàtiques les marcava el tipus treball a la terra i cada estació tenia el seu ritme: moderat a l'hivern i la tardor, però intensiu i esgotador a la primavera i l'estiu, època de les collites.

El treball a la terra era una font constant de sacrifici i de treball dur i abnegat. Es treballava de sol a sol. El fer de pagès era un ofici transmès pels avantpassats i servat de generació en generació des de temps immemorials. La cosmovisió o la forma de veure el món de la pagesia constituïa una unitat global on cabien tots els registres i totes les cares que oferia la vida humana: economia, relacions socials, jerarquies de valors, espiritualitat, etc.

El sistema va començar a fer implosió pel canvi econòmic que es va produir a Catalunya a partir de la segona meitat del segle XX quan la indústria s'expandeix i esdevé hegemònica oferint treball segur i ben remunerat a una nova classe treballadora sorgida de la terra, de manera que es va obrir una escletxa profunda entre la feina insegura i cada vegada menys rentable del pagès i l'horitzó de progrés que oferien els nous oficis a la indústria i els serveis.

La joventut que abans s'havia resignat al treball de la terra va començar a abandonar el camp i a buscar noves possibilitats a les ciutats industrials. Es produeix així un corrent migratori del camp a les ciutats. A la nostra comarca aquest moviment d'abandó dels pobles es va alentir pel fet de tenir les indústries a prop i per la facilitat de desplaçaments. El nou fenomen va posar en evidència la manca de competència de la majoria de joves pels nous oficis. De sobte, es va descobrir el valor de l'ensenyament i la cultura i va créixer l'interès dels joves per cursar nous estudis per a les noves professions.

> «La forma de veure el món de la pagesia constituïa una unitat global on cabien tots els registres i totes les cares que oferia la vida humana: economia, relacions socials, jerarquies de valors, espiritualitat, etc»

Coincidint amb l'abandó de la terra, l'ordre social i religiós de les societats tradicionals es va trencar i els valors compartits van deixar de ser-ho. Un nou sistema de valors va substituir l'anterior afavorit per la fi del règim dictatorial franquista (1975) i els anys de la transició cap un règim de llibertat i democràcia. L'Església patia una crisi des del final del Concili Vaticà II (1966) quan va optar per una fe més oberta i lliure, amb la qual cosa el control religiós dels pobles va donar pas a una fe més personal. Tot i això, la reacció dels creients va ser l'abandó dels ritus i normes que abans eren d'obligat compliment i es va imposar una societat lliure de tabús i complexos.

El pairalisme: la casa pagesa tradicional i el paper de la dona

El mot 'pairalisme' evoca la base que sostenia la ideologia de la família tradicional pagesa. Tot l'edifici institucional del camp descansava sobre el pes de la casa pairal; d'aquí el seu nom. Casa, família i terra constituïen els vèrtexs d'un triangle el principal objectiu del qual era la defensa del patrimoni. El patrimoni heretat de generació en generació

Colla de dones participant a la festa de Barris de l'any 1954. Hi apareix la Lola Domingo Salvadó amb les seves amigues.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

es perdia en el túnel del temps. La transmissió de la propietat pel sistema de l'herència indivisa masculina (hereus) era el sistema que va propiciar la perpetuació de la societat pagesa.

El paper de la dona pagesa va ser fonamental per la continuïtat de les famílies pageses que era la institució que a la vegada agrupava en la seva persona el manteniment de la llar, la criança i educació dels fills, la cura de la gent gran de la família i la col·laboració en el treball al camp.

La casa pagesa era l'única institució que es cuidava d'agrupar els seus membres, identificar les seves necessitats segons edats, establir unes jerarquies que tothom acatava i era el lloc on es donava als seus membres les pautes essencials de comportament. La casa pagesa va ser unitat de producció econòmica, de distribució i consum familiar. Va jugar un paper d'instància política per l'adhesió dels seus membres a una determinada ideologia: el patriarcat. La casa va fer possible assegurar la persistència en el temps d'aquests valors i la defensa del patrimoni familiar heretat. La casa era lloc de convivència de diferents famílies: avis, pares i fills i altres membres col·laterals del que se'n diu la família difusa.

El pairalisme com a sistema de valors legitimava qualsevol forma de desigualtat, injustícia i despotisme que es presentés com a essencial per a la defensa del «bé comú» familiar. Una estratègia que servia per defensar els «sagrats interessos» de les famílies en el tancat món de la pagesia sempre immutable als canvis socials. La dona pagesa actuava invisible i a recer de qualsevol protagonisme. A la pràctica, el seu va ser un paper determinant en tots els àmbits: domèstics, reproductius i com a força de treball.

El cicle de la vida a les famílies pageses

El naixement d'un nadó nena en el si d'una família pagesa era un esdeveniment que estava subordinat a l'existència d'altres germans barons, que eren els responsables de la continuïtat a l'explotació familiar ja que la feina al camp necessitava braços i com més fills barons hi havia, més bons auguris per a la seva continuïtat en el temps. Per tant, una família sense membres masculins era un problema que feia perillar la continuïtat del sistema agrícola tradicional. Corrien, fa anys, acudits més o menys masclistes que evidenciaven com la manca d'homes era un càstig diví. Expliquen aquell de l'avi atabalat per la manca de braços a la terra a qui preguntaven quin nom posarien al nadó que esperaven a la casa i ell els contestava invariable: «Li posarem Mateu…», repetia. I els altres per contrariar-lo li deien «I, doncs, i si és una xiqueta…?» L'avi malhumorat els contestava emprenyat: «Doncs, Mateu-la…, collons!» Un joc de paraules que recollia la por per la continuïtat del treball a la terra.

D'altra banda, cal recordar les precàries condicions sanitàries que acompanyaven els parts, tant d'un sexe com de l'altre. Els infants normalment naixien a les cases i quan a la partera li començaven els dolors hi acudia una llevadora, que era l'única ajuda existent. La fragilitat i la manca de mitjans en què es produïen els naixements repercutia en el percentatge de nadons o albats que naixien morts o amb greus malalties congènites.

La infantesa

La canalla entrava al món a través del sagrament del bateig. La cerimònia s'havia de celebrar com més aviat millor per la precarietat de la vida dels nounats. Per aquest ritus se li imposava un nom (del santoral catòlic) i els padrins, preferentment els avis, es feien responsables davant de Déu de l'aprenentatge de la fe catòlica del recent nascut en el cas que faltessin els pares. Era preceptiu que les mares no assistissin al bateig ja que encara estaven en plena quarantena i no havien rentat l'esca del pecat que suposava parir. El bateig era un esdeveniment social per a la família i compartit amb tots els familiars i amistats que es reunien al voltant d'una taula per celebrar l'arribada del nou membre. «Tireu confits que són podrits, si no en voleu tirar…» No hi havia diferències formals si el nascut era mascle o era femella. El primer acte religiós no discriminava el fet de batejar un xiquet o una xiqueta tot i que la valoració social era diferent en cada cas.

L'educació escolar de les nenes

L'ensenyament obligatori es va anar estenent a Catalunya a partir de l'obra de govern de la Mancomunitat de Catalunya, artífex, com en altres aspectes, de l'adequació de locals i grups escolars. Als pobles el cicle de l'ensenyament s'iniciava entre els set i vuit anys i els alumnes eren separats per sexes tal com era preceptiu. Per les famílies que residien al poble l'assistència de les nenes a l'escola era regular, tret d'algun cas aïllat, però no era així per les famílies que residien disseminades pels masos on l'assistència o no es produïa o no era tan freqüent.

> «El naixement d'un nadó nena en el si d'una família pagesa era un esdeveniment que estava subordinat a l'existència d'altres germans barons, que eren els responsables de la continuïtat a l'explotació familiar»

Pels continguts dels estudis, les diferències entre sexes eren notòries ja sigui per la profunditat dels temaris (o diferents) o també de les assignatures sobre temes específics. Les nenes tenien el seu «currículum especial»: la costura, el brodar o la cura de la casa. Cal recordar, en aquest tema, aquella cançoneta que servia per adormir la canalla: «La mare de Déu quan era petita anava a costura i aprendre de lletra…!» per aquest ordre.

Les xiquetes romanien a l'escola del poble fins que tenien l'edat per ajudar a casa i anar al mas, fet que passava entre els deu o dotze anys. En aquesta edat ja havien de saber llegir i escriure i els rudiments matemàtics més elementals, com es deia en aquell temps: «aprendre a llegir, a escriure i a comptar» el trinomi bàsic per la vida que les

esperava. El nivell que assolien depenia més del seu interès personal que dels estímuls familiars. A les famílies pageses l'interès educatiu i cultural per a les nenes era «relatiu» ja que normalment ni els era necessària ni els servia per a gaire. Aquest rol de la dona era l'habitual i va tenir plena vigència durant la dictadura franquista, segons la doctrina del «movimiento nacional», i se sostenia per una visió tancada de la religió que convertia el paper de la dona en una mera ajudant de l'home, amb el matrimoni orientat a la procreació i a l'educació dels fills.

La religió tradicional era «cosa de dones»

En la societat tradicional a la dona se la feia responsable de la pràctica religiosa dins les famílies. Ella era la transmissora de la doctrina catòlica i dels valors religiosos continguts segons els principis vigents de l'hermenèutica oficial. Durant la campanya pel rés del rosari del capellà del pare Peyton, un capellà missioner americà, es va fer famosa la consigna «El matrimoni que resa unit, roman unit...!» El protagonisme de la dona en l'assistència de les misses, trisagis, novenes, processons i oracions miraculoses va ser fonamental, així com la seva col·laboració amb la parròquia en la transmissió de la fe i els bons costums. Les dones eren les principals assistents a tots els oficis i cerimònies religiosos, malgrat estar relegades, dins l'església, a un paper purament passiu que els dedicava, i encara ho fa.

La joventut de les noies: curta i fugaç

Les noies pageses només abandonaven la casa pairal per casar-se. Les famílies procuraven que aquest trànsit fos al més aviat millor. En conseqüència la joventut de les noies s'acabava quan arribava l'hora d'assumir les responsabilitats pròpies de dona casada. Tot i això, la fugacitat en la vida de la noia era ben valorada ja que el fet de ser objecte d'interès per les famílies era vist com un senyal de posseir un bon dot (la família la pagava), una gran capacitat pel treball o una atractiva presència física. Mentrestant era costum que les noies es reservessin pel casament, ja que una bona boda era l'objectiu primordial de les famílies.

L'etapa de la joventut de les noies, com les que veiem en aquesta fotografia de 1940 (Lola Domingo Salvadó, Maria Domingo Salvadó i Maria Salvadó Torrell), era molt efímera ja que era concebuda com un període d'adaptació al treball intens de la casa i el mas de l'adolescent sortida recentment de l'escola, que li servia d'experiència del tot necessària pel seu futur ja preestablert.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

La joventut, l'edat de descoberta de les noies, era molt efímera ja que era concebuda com un període d'adaptació al treball intens de la casa i el mas de l'adolescent sortida recentment de l'escola, que li servia d'experiència del tot necessària pel seu futur ja preestablert.

Les famílies «arreglaven» els casaments en funció del pagament o no del perceptiu dot i altres interessos (com la possibilitat d'engrandir les propietats) que els poguessin fer més forts. A la noia li era prohibit manifestar-se sobre la tria dels pares i per suposat acceptava per obediència el futur marit. L'elecció dels pares era sensible a l'endogàmia, ja que el tramat de relacions de les famílies al poble era molt espès i es protegien els interessos amb «*arreglos*» entre els parents. Costava molt sortir del cercle endogàmic que preparaven els pares a la noia, ja que la societat era molt tancada i les ocasions de sortir del cercle eren inexistents.

> «Era preceptiu que les mares no assistissin al bateig ja que encara estaven en plena quarantena i no havien rentat l'esca del pecat que suposava parir»

D'altra banda, la parròquia, en la persona del rector, obligava que el festeig fos curt i sempre vigilat per evitar el que se'n deia «fer Pasqua abans de Rams». El control religiós era total: el sexe només podia existir entre casats i si la seva finalitat era la de procrear; altrament també era pecat.

El sentit religiós de les festes: una vida circular

La concepció del temps a la societat tradicional pagesa era eminentment circular i totalment inserit en els temps litúrgics de la religió: advent, nadal, quaresma, pasqua i pentecosta. El calendari litúrgic alhora estava relacionat amb els cicles del sol i la lluna com també amb les diferents estacions climàtiques de l'any.

L'Advent i el Nadal que coincideix amb els mesos de novembre i desembre era la temporada de la caiguda de la fulla dels arbres, de la poda i

En els bateigs com en el que es veu en aquesta fotografia feta a les escales de la plaça de l'Església de Riudoms se solia cantar allò de «Tireu confits que són podrits, si no en voleu tirar el nen (o la nena) es morirà». Aquesta imatge, del 1951, correspon al bateig de Joan Torrell Llauradó, un nadó portat al braçat de la llevadora, tal com es feia a l'època. La senyora que té al costat és la seva àvia Maria Salvat Gavaldà.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

de la preparació de la terra pels nous cultius. El temps religiós coincidia amb la preparació del Nadal i naixement del Crist, la festa de la família per excel·lència. Els mesos de gener, febrer i març corresponien a la Quaresma i a la Passió i Resurrecció de Crist, uns mesos de recolliment que al camp eren de fredorades fins a l'esclat de la primavera que coincidia amb el despertar dels arbres i plantes, de les poncelles i de les floracions. La llarga Pentecosta (juny, juliol, agost, setembre i octubre) era el temps de les collites, quan sembrats i arbres mostraven els seus fruits i es recollien com el premi a l'esforç de tot un any. La Pentecosta, o el temps litúrgic que comença cinquanta dies després de la Pasqua, és un període d'evangelització i se celebra la baixada de l'Esperit Sant, amb aquell: «Aneu i prediqueu...»

Als pobles pagesos es feien coincidir les festes paganes, com les populars festes majors i patronals, amb la commemoració de festes marianes a les quals totes les parròquies s'encomanaven. En general, a la societat tradicional les celebracions es limitaven a les dues festes majors (la d'estiu i la d'hivern) i alguna festivitat específica que a la vegada coincidia amb el final de les collites d'estiu (cereals, avellanes, ametlles, vinya, etc.) o de recollir olives a l'hivern. La resta de l'any cada dia era laborable, tret

del precepte dominical. La frugalitat festiva de cada any era aprofitada per les dones, principalment les més joves, per estrenar vestimentes coincidint amb les temporades d'estiu i hivern. Les festes majors es van anar imposant com la festa lúdica o recreativa amb les sessions de ball amb orquestra, els ballets tradicionals i les menges comunitàries que donaven sentit d'amistat i relació entre els veïns. La inclusió d'aquestes activitats «profanes» a les festes no agradava als rectors i sacerdots que relacionaven les sessions de ball amb actes irreverents i pecaminosos i eren combatudes pels predicadors *ad hoc* com: «la Festa Major, la festa pitjor…» per la moral cristiana, és clar!

Casar les filles joves: objectiu prioritari de les famílies

Les noies fadrines o solteres eren de ben joves candidates al casament. A una edat encara molt tendra les mares preparaven les filles núbils per aparellar-se. Les noies hi arribaven com el final d'un aprenentatge per a una nova vida que era la seva màxima ambició, mentre que qualsevol altre projecte de vida personal i independent no comptava. Es considerava que l'estat civil de casada imposava caràcter i era el que s'esperava d'ella a la societat tradicional. La solteria en les dones era considerada com un estat imperfecte o negatiu que podia trobar en la vocació religiosa femenina una sortida per superar el que s'esperava: una vida solitària i trista. A l'estat civil de casada s'hi arribava després d'un temps d'aprenentatge que sota els auspicis de les dones de la casa (mare o padrines i àvies) es posava la candidata al corrent de quina havia de ser la seva funció com a dona en aquella societat. A la futura esposa i mare se li imposaven com a deures essencials ésser capaç de portar la direcció d'una casa pairal, tenir la cura de fills i la gent gran de la família i col·laborar en les tasques del mas i dels conreus quan fos necessari. La repetida dita ho deixa ben clar: «la dona, de casa al mas». Als masos on es feia recapte l'ajuda de la dona era del tot necessària en la preparació i collita de les verdures i fruites del temps i la cura del bestiar, productes que constituïen un ajut important per a l'economia domèstica de la família. D'altra banda, el paper de la dona casada dins l'organigrama familiar era reconegut per tots com la figura necessària i indispensable pel seu bon funcionament.

Retrat de la família Torrell Salvat fet l'any 1927. El nen és el Lluís Torrell Salvat, la mare és la Maria Salvat Gavaldà i el pare, el Josep Torrell Salvat.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

Als matrimonis pagesos estava establert que la recent casada anés a viure a la casa pairal del marit on hi vivia la resta de la família: pares, avis, germans i nebots, etc. La dona casada exercia a la nova família a la vegada de minyona, mestressa i esposa. La nouvinguda entrava al domicili conjugal amb l'expectativa de congeniar o no amb els membres de la família de l'espòs, un període que sovint s'allargava en un temps d'adaptació a la feina, quan finalment era reconeguda com a part de la nova família.

La mort i la dona a les famílies pageses

La celebració del ritual de la mort era un esdeveniment social important per a les famílies pageses. Dins el cicle circular de la vida, la mort tancava una vida de treball i sacrificis. Segons la cosmovisió religiosa, la mort es preparava en vida: amb la participació en els sagraments i actes litúrgics, i sempre calia estar a punt per rebre-la. Els moribunds expiraven a les cases i abans se'ls preparava en l'administració de la última unció o la unció dels malalts.

La dona pagesa, mestressa de la casa, s'encarregava de tots els tràmits necessaris per organitzar l'enterrament i els funerals a la família. El poble rebia la notícia de la mort d'un dels seus membres i la vida s'aturava, les campanes de la parròquia planyien a morts i tothom es preparava per participar a les exèquies. La gent qualificava la vida del finat i en recordava la seva trajectòria, el seu caràcter i tarannà que es valorava pel nombre de capellans oficiants. Era conegut aquell aforisme que segons el tipus de vida del mort l'acompanyaven més o menys oficiants a les exèquies: «Ai, que pocs capellans portaràs a *l'enterro*…», amenaçaven les mares als fills de vida ociosa i dissoluta. Les cerimònies dels enterraments s'allargaven tres dies durant els quals se celebraven misses i rosaris per a la seva ànima. El dol per a les dones (vestit negre rigorós, absència a les festes i celebracions) acabava al final d'un any de reclusió voluntària.

> «A la dona se la feia responsable de la pràctica religiosa dins les famílies. Ella era la transmissora de la doctrina catòlica i dels valors religiosos continguts segons els principis vigents de l'hermenèutica oficial»

La mort dels pares de família, propietaris i amos de la casa, posava en marxa els mecanismes testamentaris per adjudicar herències i procedir a la divisió dels béns. La presència de la dona es caracteritzava per la discreció i bon fer, i el seu criteri sovint s'imposava, cercant sempre com a objectiu la conservació del patrimoni i la unió i el benestar de la família.

A tall de conclusió

El nostre món, a diferència del tradicional, és dinàmic i els canvis es produeixen acceleradament. El que ens separa entre la concepció tradicional del paper secundari que va encarnar la dona i el protagonisme de la dona a la societat actual és un abisme. Aquest immens precipici s'està traspassant a bon ritme gràcies a la lluita constant i sacrificada de milers i milers de dones que lluiten per la seva emancipació. Avui el feminisme és una força que abraça els diferents àmbits de la lluita de la dona contra l'opressió (social, econòmica, política, etc.). Les dones van guanyant els drets que els són reconeguts per la majoria de societats democràtiques, almenys sobre el paper...

La història ens és necessària per saber d'on venim i on mai més hem de tornar. »

Lola Domingo Salvadó l'any 1944 fent una obra de teatre als vint anys d'edat.
Foto: arxiu de la família Mariné Torrell.

Angelina Giol, una pagesa de cap a peus

Maria Eugènia Perea Virgili

Retrat del matrimoni format per Angelina Giol i Alejandro Escoda.
Foto: arxiu familiar d'Angelina Giol Queixalós.

Riudoms ha estat almenys fins l'últim quart del segle XX un poble eminentment pagès. És per això que en un número de *Lo Floc* dedicat a la dona a Riudoms no hi podia faltar una entrevista a una dona que hagi tingut com a ofici la pagesia. Per tal propòsit la tarda del 5 de novembre he anat a visitar l'Angelina Giol Queixalós (Riudoms, 11/5/1926) a casa seva, al número 19 del carrer d'Avall, modernament anomenat carrer del Beat Bonaventura Gran. La veritat és que no sembla que tingui l'edat que té. Llevat d'algun mal d'esquena esporàdic que la ronda perquè, és clar, als noranta-tres anys alguna xacra o altra ha de poder acreditar, el cert és que està la mar d'eixerida i quan li ho dic respon amb ironia «sí, molt maca!» i esclata a riure, cosa que, per cert, farà sovint al llarg de la nostra conversa. Ni està sorda, ni li fallen les cames, ni ha perdut memòria –ans el contrari, la té prodigiosa! De fet, assegura que ho fa tot igual com abans: fer el llit, el dinar per a fills i néts, passar la baieta... això sí, ara cada mica d'estona s'ha d'asseure un moment i descansar. Però, vaja, «avui mateix he fregat l'escala de dalt a baix!», presumeix.

Una infància difícil

La família de l'Angelina era pagesa i portava les terres de l'hort del Garreta. De fet, ella hi va néixer, en aquest mas «on ara hi ha el bar Ka l'Eva. Allí hi havia un mas gran que agafava tot el terreny on ara hi ha les escoles velles, el CAP... Fins abans de la guerra vam ser allí però després ja vam vindre cap al poble. El meu pare es va morir quan jo tenia sis anys i la meva mare quan en tenia deu o onze, i a mi em van pujar les meves germanes grans».

«A l'escola no hi vaig anar mai. Si sé posar-me el nom, com aquell qui diu, va ser perquè als disset o divuit anys vaig anar a repàs als Hortets amb la senyora Carme, que havia sigut mestra. A la nit feia classes per a la gent gran com jo. Però a l'escola jo no hi vaig anar gens. Altres xiques de la meva edat sí que hi van anar, però jo com que em vaig quedar tan aviat sense pares doncs res de res. Coses de la vida».

Les feines d'adolescent

En quedar òrfena, l'Angelina doncs no va anar a l'escola i de seguida es va haver de posar a treballar per portar algun diner a les germanes que se'n feien càrrec. «Als onze o dotze anys vaig anar a cuidar un nen de dos anyets i també el meu nebot. I ja quan en vaig fer catorze vaig entrar en una granja del poble perquè ja hi treballaven les meves germanes i a mi em van donar una cosa que es deia tiàs per treure la femta i com que era joveneta i tenia les mans fines em van quedar plenes de llagues d'agafar aquella mena d'aixada llarga i fer caure la femta i ja no vaig poder treballar-hi més i llavors va ser que vaig anar a treballar per un germà dels amos d'aquesta granja, i hi vaig fer de pagesa dotze anys fins que em vaig casar».

D'ofici, pagesa

L'any 1952, en casar-se amb l'Alejandro Escoda Parreu (15/2/1923 – 24/3/2009), que era de Pratdip però als tres o quatre anys ja va venir cap aquí, l'Angelina se'n va anar a viure al Mas de Carabassa amb el seu marit, és clar, i la seva sogra. El mas no era d'ells sinó de la Montserrat de cal Ros [Montserrat Salvadó Medina], però els pares de l'Alejandro el portaven a mitges d'ençà del final de la guerra. «En aquest mas, el meu home hi va ser 54 o 55 anys i jo, 26, i hi van néixer els nostres tres fills: el Pere (1954), l'Alejandro (1959) i el Jaume (1961)».

> «El meu home feia feines d'home i jo feia feines de dona, i d'home també»

I allí, igual que en els dotze anys anteriors,

Angelina Giol a la Rambla de Tarragona, cap a l'any 1945.
Foto: arxiu familiar d'Angelina Giol Queixalós.

l'Angelina va continuar fent de pagesa. «Sempre m'he dedicat a la pagesia perquè en aquest poble no hi havia res més. Feia totes les feines: plegar avellanes, collir olives, segar l'herba, tot. A l'estiu fèiem bajoques i patates. A l'hivern igual cremava vergues com pàmpols, feia fesols... tot per poder menjar. Feia també verdura: la plantava i la collia. El meu home feia feines d'home i jo feia feines de dona, i d'home també. Jo tot. Aquella finca era molt gran i l'home ja tenia prou feina llaurant per tant jo feia el que em semblava: si havia de sembrar fesols, els sembrava, si s'havien de cavar, els cavava jo».

El quid de la qüestió és que a la tarda quan tothom plegava del camp perquè es feia fosc, els homes plegaven, és a dir, plegaven de veritat, no feien res més. En canvi, les dones –i l'Angelina òbviament no era cap excepció– havien de continuar fins que tocaven, qui sap, les onze, les dotze... Al migdia, a tres quarts d'una plegava per anar a fer el dinar perquè els fills tornaven de l'escola. I al vespre s'havia d'ocupar de les feines de casa. «Molts dies després de sopar havia de rentar la bata dels nens perquè no és com ara que en tenen vàries! La rentava, la posava a la vora del foc i l'endemà al matí ja estava eixuta».

I així un dia darrere l'altre. «Era diferent d'ara. No hi havia butà, no hi havia lavabo... rentaplats i rentadora ni somiar-ho, és clar. Ja eren grandets els fills que vam comprar la primera televisió. De fet, vam estar sense electricitat al mas fins que va néixer l'Alejandro! Ara, de bé hi estàvem al mas,

> «"No sé si jo hagués estudiat què hagués passat". Aquí novament interromp la conversa el seu fill, no ho pot evitar: "tu haguessis sigut una capitana!" Es nota que amb sa mare, els fills hi baden. La valoren molt, molt més del que ella es valora»

eh! Teníem cuina econòmica i foc a terra. Era un mas gran amb el seu menjador, tot i que primer no estava emmosaiat. Després totes les coses van anar venint, vam fer el quarto de bany i petites reformes. Però pensa que l'any que va fer aquell fred que va matar els garrofers no teníem ni porta a la cuina i vam haver de posar una borrassa de sac penjada perquè no passés tant d'aire. Pots comptar!»

«Per rentar anàvem a la bassa que teníem quasi tocant al mas, però a l'hivern per tenir aigua calenta saps com ho fèiem? A dins del mas teníem un safareig bastant gran i al pou hi teníem una sínia que feia girar la mula i treia aigua amb els gadúfols i l'aigua que sortia de baix al pou sempre era una mica més calenta. I fins algunes dones del poble venien a rentar al mas nostro, amigues, perquè tenien l'aigua calenta entre cometes».

«Però ja dic que al mas, malament no ho vam passar perquè per exemple hi havia aigua corrent a la cuina amb un dipòsit. Tot bast, però encara rai perquè moltes cases del poble no estaven tan bé com naltros al mas. Ara, treballar, molt, això sí. Treballava per naltros i ho volia fer tot jo. Per exemple a l'estiu volia collir jo totes les bajoques que teníem en uns quadres llargs com d'aquí a l'església. M'aixecava a punta de dia i a quarts de nou corrents a vestir la canalla per anar a col·legi. Acabaven de marxar i tornem-hi cap a la terra. Et guanyaves la vida però a base de moltes hores».

«També teníem bestiar. Una vintena de bens per vendre la carn. Els criàvem però no en menjàvem cap! Tot pels quartos! Amb quatre fesols, quatre bens... anàvem passant l'any així. I si feies quatre avellanes les volies guardar per tenir una poma per la set. Olives, moltes. Era un mas molt gran potser hi havia uns trenta jornals de terra. De recapte, poc. Primer no es feia verdura perquè en aquell mas hi havia molts olivers i garrofers i dos o tres jornals de vinya, però va vindre el fred del dia de la mare de Déu de Candeler de 1956, els va matar tots i els vam haver d'arrencar. I llavors ho van fer tot regadiu i a partir d'aquí sí que podíem fer força pebrots i tomàquets i ja vam comprar la furgoneta gran per anar a vendre... També hi vam plantar avellaners que ens donaven uns dos-cents sacs».

«Ara que parlem de l'any del fred, me'n recordo que quan van arrencar els garrofers i olivers vam dir que aprofitaríem la llenya per vendre-la. Doncs l'havien de serrar el meu home i l'Eugenio [Eugenio Perea Plaza, 29/1/1926], el teu avi, que érem veïns, però va resultar que el meu home va agafar la grip. Doncs ja em veus a mi amb l'Eugenio amb un xurrac de dues mans i vinga, pim-pam, pim-pam, pim-pam! Quina suada!»

«En fi, potser a les cases que estaven més arreglats les xiques estaven més cuidades, les feien anar a cosir i tot això més fi, però jo no, cap al mas. I ho tornaria a fer, la veritat. Si tornés a néixer tornaria a fer l'ofici de pagès; m'agrada amb deliri!» El seu fill petit, el Jaume, que ens acompanya en la conversa assenteix amb el cap. Ell mateix explica que fa deu anys es va comprar un maset i que va ser ella la directora de com ho havia de plantar i fer tot! O sigui, que fa deu anys encara anava al mas: «quan els xiquets marxaven a treballar em deixaven allí i feia tomaques, l'herba, tot el que convenia perquè m'agrada. I en acabat baixava a peu cap a casa, i hi ha mitja hora o tres quarts!» Entre tanta efusió no se m'acut altra cosa que demanar-li que quant fa que ha plegat, doncs, i em respon ràpidament sense pensar-s'ho dues vegades: «És que encara no he plegat, jo!» I esclatem a riure els tres.

La vida al mas

Tot i que els voltants del Mas Carabassa estaven molt aveïnats, m'imagino que almenys en les nits ventoses del bo de l'hivern en algun moment no les deuria tenir totes quan es quedava sola amb els nens. Per exemple quan el marit se n'anava a joca, cosa que s'havia de fer precisament en nits esventades. «Sí que em feia una mica de por, però llavors no hi havia les coses que hi ha ara. Al mas hi havia una gran porta amb un passador molt gros

L'Angelina Giol, de noranta-tres anys d'edat, se sent orgullosa d'haver treballat de pagesa, i en aquesta entrevista per a *Lo Floc* ens explica la seva història de vida.
Foto: arxiu familiar d'Angelina Giol Queixalós.

que la tancava bé per dins. Però jo no em fiava de ningú per amics que fóssim. Si per exemple un veí, com l'Eugenio posem per cas, trucava i cridava "Alejandro!" jo deia "un moment!" i me n'anava cap dalt al pis, sortia al balcó i deia "què vols" i si em deien "oh, se m'ha apagat el llum i no tinc mistos" doncs jo contestava "espera't un moment" i li tirava una capsa de mistos pel balcó, però jo no obria ningú per precaució».

«Quan es va morir una neboda meva baixava al poble a fer companyia a ma germana i en acabat pujava sola cap al mas. No em feia res. Però un dia ja era fosc i quan vaig ser davant del mas de l'Eugenio hi havia un garroferot molt gros abans de matar-los el fred i un home es va posar allí a orinar. Jo tenia vint-i-cinc anys i em vaig espantar i allí al mas de l'Eugenio vaig entrar cap dins al caminal. Al mas hi havia ton àvia i l'Eugenio, clar, i els vaig explicar "m'ha passat això i tinc por, si em volguessis acompanyar al mas meu..." Jo encara no el coneixia gaire, però em va donar més seguretat. Som de la mateixa edat, ell els fa al gener i jo al maig, i em va acompanyar. I de llavors ja vam començar a agafar amistat. Amb ta padrina [Dolores Simón Fernández, 20/1/1926 – 22/6/2017] era com si fóssim germanes. I a mi em deien "ai, com hi vas amb aquesta gent que són castellans" i jo deia "ai, jo m'hi avinc molt, són molt bona gent, bons veïns". Ja saps com és la gent aquí al poble».

La dona: rols i llibertats

«Veig bé el canvi que hi ha hagut en el tractament de la dona, però a la meva néta sempre li estic dient coses: "no siguis tan llibertina, no te'n fiïs dels hòmens". Per les xiquetes joves tot són amics i amigues en canvi jo veig perills en això d'anar cap aquí i cap allà sense els pares. Se senten a dir tantes coses que estic esgarrifada. Ara mateix està en un pis d'estudiants compartit amb xiquets i xiquetes i a mi això em fa cosa».

«Jo les admiro les dones d'ara, són igual que un home. Elles porten el cotxe que és lo principal del món. I pensar que el meu home no es va treure el carnet fins que el Jaume, el petit, tenia quatre o cinc anys! Lo que saben i que es posen a tot arreu, les dones. Ho trobo molt maco. Són molt espavilades. No sé si jo hagués estudiat què hagués passat». Aquí novament interromp la conversa el seu fill, no ho pot evitar: «tu haguessis sigut una capitana!"» I tornem a esclafir de riure. Es nota que amb sa mare, els fills hi baden. La valoren molt, molt més del que ella es valora. I encara el Jaume afegeix: «si mon pare hagués sigut com ella haurien fet moltes més coses. Mon pare era de guardar més. Si no tenia els cèntims a les mans no se sabia comprar unes espardenyes. Aquesta casa mateix la van comprar als mateixos amos que érem al mas, però a mon pare no li hauria passat mai pel cap de comprar-la. Va ser ella!» I l'assenyala demanant-li que m'expliqui la història. L'Angelina, obedient, reprèn l'anècdota: «Quan la canalla es va fer gran ja no volia ser tant al mas i vam vindre de lloguer aquí on som ara, al carrer del Beat, i vam comprar una casa al carrer del Centro. Però hi havíem de fer obres i mentrestant vam continuar vivint aquí.

> «Ara que… no s'hi podrà arribar mai a la igualtat perquè això de la criatura és una cosa de la mare i l'home se l'estima igual, però la criatura demana la mare perquè sap que l'ha portat a dins. Jo ho veig d'aquesta manera»

I amb tot això, la senyora de cal Ros va posar aquesta casa a la venda i jo li vaig dir "vet aquí que potser la podríem comprar naltros" i aquella senyora com que era molt rica i naltros érem pobres va dir "caram, sí que és valenta, vostè". El meu home no l'hagués fet, aquest pas. Jo no sé si això és ser valenta, però la gent parlant s'entenen. Naltros teníem guardats els cèntims de les avellanes de dos o tres anys perquè passàvem de la verdura que fèiem, dels ous de les gallines... no compràvem gran cosa. Llavors vaig pensar: "venent aquella casa del carrer de les Galanes i amb els quartets que tenim la podrem comprar". I així va ser».

«És que una ha de tenir els ulls oberts i les coses s'han de modernitzar. Ara te n'explicaré una altra: la vella de cal Ros, la senyora Joaquima, tenia varis mitgers i tenia el costum de començar a plegar avellanes el dia 5 de setembre, per exemple. I fins que no arribava aquell dia cap mitger no podia plegar cap avellana. I les avellanes per terra. Doncs jo no, quan em vaig casar, la primera avellana que va caure a terra jo ja la tenia al sac. I ella va dir "¿qué es esto? Esto no se ha hecho nunca aquí", perquè era castellana. I jo li vaig dir "ai, no ho sé, jo trobo que les avellanes val més que siguin al sac que a terra". Quan se'n va adonar ja es va acabar això d'esperar el dia 5. Les coses parlant s'entenen. Per això que les dones són més picardioses, més avançades. Una gran dona fa una gran casa».

«No ho sé. Les dones tenen una gran capacitat de treball: treballen, porten la casa, la canalla... tot ho abracen, porten la batuta de les cases. El meu home davant de sa mare no era capaç d'agafar un ganivet i tallar una llesca de pa. Quan ella no hi era sí que m'ajudava una mica. Em feia la picada, torrava avellanes... però canviar la canalla, mai. Les criatures no. Si el dia de Corpus baixàvem al poble i anàvem amb la criatura al braç ell la portava tot el camí, però quan entràvem al poble me la donava perquè no el veiés la gent. Estava mal vist. Les criatures eren cosa de dones. En aquest sentit s'ha evolucionat a bé. Han de ser iguals. Ara que... no s'hi podrà arribar mai a la igualtat perquè això de la criatura és una cosa de la mare i l'home se l'estima igual, però la criatura demana la mare perquè sap que l'ha portat a dins. Jo ho veig d'aquesta manera».

«Avui dia en algunes coses hi ha massa llibertat com ara les xiquetes que als 18 anys ja tenen nuvi i se n'hi van al llit, parlem clar. Ni que no hagi de passar res a mi no m'agrada. I això que no es casin ho trobo lleig. No costa res. Sóc antiga en això. Ara, en la moda ni que sigui gran tot ho veig bé: si veig una noia que va llarga fins baix als peus dic "mira, és moda", i si en veig una altra que va curta també m'està bé».

Una vida feliç amb el marit i els fills

Malgrat dedicar tota la vida a una feina tan dura com era la pagesia d'aquella època, l'Angelina i el seu espòs van saber trobar alguns moments d'esbarjo, normalment, és clar, els diumenges a la tarda. «Els diumenges anàvem al Mas del Xambó a passar la tarda amb altres veïns. Allí ens ajuntàvem una colla perquè al cine i al ball ens hi deixàvem veure poc. Pensa que amb un vestit passàvem hivern i estiu! Però sí, alguna cosa fèiem: a l'estiu, al ball a Sant Antoni i a l'hivern algunes vegades anàvem al cine, això sí, només fins a la mitja part perquè feien pagar dues pessetes per tota la sessió en canvi mitja part només valia sis rals i com que no teníem gaires quartos... Ara, una cosa sí que et diré: vaig estar molt de sort de casar-me amb el meu home. Vam viure molt bé».

«He estat molt de sort en aquesta vida gràcies a Déu perquè a pesar de tot he tingut molta salut. També he passat les meves coses, però he estat de sort en aquest món. Ara si marxo ràpid i bé ja estarà tot fet. Quan sigui l'hora, catapum!» L'Angelina és una dona alegre. Fins i tot la mort se la pren amb cleques. Son fill li segueix la corrent: «Marxar? On has d'anar amb aquest fred?» «Cap allà dalt!» i riu. »

Fotografia actual de l'Angelina Giol, a la plaça de l'Arbre de Riudoms.
Foto: Àlex Escoda Rojas.

La Maria de cal Platxat: la dona rere el quiosc del carrer Major

Glòria Coll Domingo

Retrat de Maria Domingo Bages, coneguda com la Maria de cal Platxat.
Foto: arxiu personal de Salvador Mestre Gispert.

La Maria es va passar la major part dels seus últims anys rere els vidres d'una porta, tancada a l'hivern, entreoberta a l'estiu, del carrer Major. El cartell pintat a mà, de colors cridaners, ben visible encara avui, parlava més de l'orgull familiar d'aquella casa, d'aquella dona, que no pas de l'antiga existència d'un quiosc. Costa fer-se'n la idea avui, però aquell petit portal va ser la porta d'entrada a maneres noves de veure la vida, per la premsa que s'hi venia, però també pel que representava la dona que regentava el quiosc en un poble petit i encara rural com era el Riudoms de la postguerra.

Recordo la paret rere d'ella, un empaperat de flors cobert amb les seves particulars medalles: el carnet de sòcia fundadora de la ràdio de Riudoms, amb número 1; el carnet de conduir, que lluïa explicant haver estat la primera dona de Riudoms a treure-se'l, i la sentència que no se m'ha esborrat mai: «nena, escolta'm bé: només seràs lliure si tens cotxe!» Fotografies que ensenyava als visitants amb orgull i que mostraven el rostre d'una dona vital, irònica, provocadora, lliure, que va trencar moltes convencions respecte les dones del seu temps. Quan la vaig conèixer, però, no hauria intuït mai que aquella dona «moderna» també va ser una fervent franquista, participant activament, entre altres coses, en la ridiculització de dones que havien estat vinculades a la República. La seva memòria ens deixa el que pel nostre temps pot ser una figura contradictòria, el relat d'una heroïna i una antiheroïna al mateix temps.

***

La Maria Domingo Bages va néixer el 12 de febrer de 1913[1] a Riudoms, al barri del Colomer. Filla de Joan Domingo Torres i de Francisca Bages Giol, va ser la primera de tres germans: la Francisca, coneguda per tothom com a Paquita, i el Juan, que tots anomenaven «el nen» i que va néixer amb problemes físics que van fer que visqués poc. Tant la Maria com la Francisca van néixer a la casa que primer habitava la família, al carrer de Sant Joan número 26. Havia de ser entre el 1915 (naixement de la Paquita) i el 1922 que es van traslladar a la casa de la plaça del Castell, actualment plaça de l'Església, ja que és allí on consta que va néixer el Juan. El petit dels germans va morir el 20 de desembre de 1934, amb només 12 anys; la Maria el recordava molt i en parlava sovint, com ens explica el seu nebot Salvador Mestre Gispert, amb qui parlem per a reunir les dades que conformen aquest article.

La casa on van traslladar-se cap als anys vint era emplaçada a la porxada de la plaça de l'Església, tocant al mercat, i hi portaven la carnisseria («tossineria», per dir-ho com ho recorda la tradició familiar), local que actualment encara es manté amb el mateix negoci, conegut com a Ca les Xambones. La Maria va estar vinculada en aquell negoci fins que es va jubilar; va ser llavors, sorprenentment, que va obrir el quiosc del carrer Major que encara la faria anar amunt i avall tants anys.

L'any 1932 el matrimoni Domingo Bages compra la gran casa de Cal Morell, al mig del poble, que té entrada principal al carrer Major i que, amb una casa entremig, connecta per darrere amb el corraló del Forn, actualment anomenat travessia dels Enamorats. Cal Morell havia estat fins llavors propietat i seu del Sindicat Agrícola, i s'hi emplaçaven, entre altres, un cafè i un cinema. Els pares de la Maria van reobrir el cafè ara amb el nom de La Unió, i van arrendar-lo a la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Era clar que el públic de Cal Morell va canviar radicalment abans i després que l'adquirissin els de cal Platxat. Això, però, només va ser l'inici d'uns anys de força canvis: durant la Guerra Civil la casa va ser confiscada per les autoritats locals lligades a la República a causa dels seus vincles amb el catolicisme. Durant aquells anys s'hi van instal·lar els sindicats de la CNT i de la FAI. Poc temps després, però, quan els franquistes definitivament

> «La Maria i altres amigues van fer-se portar a cavall pels soldats de la Guàrdia Mora en l'entrada de les tropes a Riudoms»

La Maria Domingo Bages amb la seva germana Paquita, l'agost de 1934.
Foto: arxiu personal de Salvador Mestre Gispert.

prendrien el poder, a partir del 15 de gener de 1939, Cal Morell no només es tornaria a posar en mans dels seus antics propietaris, la família de cal Platxat, sinó que, com a espai «privilegiat», tant per l'espai com per la ideologia que hi regnava, va semblar el lloc més propici per fer-hi missa durant els primers temps del franquisme, ja que l'església havia estat dessacralitzada després de ser cremada durant la Guerra Civil[2].

L'especial virulència dels atacs que es van produir contra l'església i el clergat a les nostres terres és un record encara molt viu entre la gent gran, i de fet possiblement un dels grans motius pels quals gran part de la població que no tenia una ideologia determinada però que sí que era catòlica es va «conformar» amb el franquisme: malgrat les repressions que pogués comportar, moltes persones de fe catòlica hi veien l'única manera de preservar tot el que significava la religió catòlica per ells. Una dimensió que avui es pot fer difícil d'imaginar, ja que tenia a veure no només amb l'espiritualitat, sinó amb l'educació, la moralitat, la cultura, el treball i un llarg etcètera de factors clau de la vida de pagès. La Maria li explicava al seu nebot Salvador tot d'històries d'aquella època: les disset persones de Riudoms que van ser assassinades, segons deia, per ser «de dretes», i anècdotes sonades, com la d'un veí de Riudoms que es va fer uns pantalons amb la túnica del Natzarè, i després es va haver d'exiliar a França: un cop les tropes franquistes van entrar a Tarragona, els «rojos» eren buscats, arma en mà, per ser executats. Les purgues que van venir després no van ser menys escandaloses, i la Maria es vanagloriava d'haver pres part dels grups de dones simpatitzants del règim que anaven a casa de les dones republicanes per rapar-los el cap i donar-los oli de ricí. Després, durant anys, aquestes dones haurien d'anar a fregar cases i netejar el Casal, de franc, com a càstig i escarment. Entre les provocacions pròpies de la Maria se li va acudir de demostrar que els soldats franquistes eren gent com cal, i que la Guàrdia Mora eren molt decents amb les dones. Segons ens expliquen

> «Es va emparar en el rol de ser la filla que cuidaria els pares per poder mantenir una independència, cosa difícil per a una dona de la seva època»

els familiars, la Maria i altres amigues van fer-se portar a cavall pels soldats de la Guàrdia Mora en l'entrada de les tropes a Riudoms.

El quiosc que va obrir al carrer Major, al rebedor mateix de l'entrada de la casa on vivia, és la faceta per la qual més se la recorda. Aquell quiosc va comportar l'entrada de certes petites revolucions: les revistes de «destape», la premsa groga amb tots els escàndols que explicava El Caso... I les excursions en autobús que va organitzar durant molts anys a diferents poblacions de Catalunya, però sobretot a Andorra: hi havia sortida cada cap de setmana, anant i tornant el mateix dia, i el propòsit principal d'aquelles excursions era comprar productes a millor preu, com ara la mantega, el sucre, però també les populars vaixelles Duralex.

La Maria no era algú que s'hagués d'excusar per no haver fet allò que segurament s'esperava d'ella: festejar amb un home i casar-s'hi. Es va emparar en el rol de ser la filla que cuidaria els pares per poder mantenir una independència, cosa difícil per a una dona de la seva època. Se sentia del bàndol guanyador, formava part de «la gent d'ordre», i això li donava la llibertat de fer la vida que volia, sense témer pel judici de la comunitat. La Maria va «complir» amb la seva part del tracte, va viure i cuidar la seva mare fins al final; això no li va impedir, però, fer les seves escapades a Barcelona i també viatges més sonats com als Estats Units, visitant Las Vegas i San Francisco, excursions que gairebé sempre feia acompanyada d'amigues. D'entre les provocacions de la Maria, li agradava dir que quan va visitar Ginebra havia volgut anar a la seu de l'ONU per pixar-s'hi. Entre les seves bromes, hi havia la que feia als del clergat: «Què hi ha abans del principi? El *sicut erat*». Sense pèls a la llengua, obscena fins i tot: a dalt de tot de la Rambla de Tarragona, a prop de la barana i el mirador, es posava a l'angle just perquè l'espasa de Roger de Llúria fes la impressió que el militar estava pixant. A l'hora de fer un present de bodes, ella triava pagar l'hotel de la nit de noces; al nebot, regalar-li tots els *tebeos*, deixar-li mirar d'amagat les revistes per a adults i donar-li un gotet de moscatell de tant en tant. Era generosa, quan era el seu sant convidava tothom a casa, i, com expliquen els seus parents, totes les excursions que feia acompanyada eren «sempre pagant ella». La Maria parlava «de tu a tu» amb els homes, amb l'autoritat i amb qui calgués: és com si hagués rebut una educació diferent de la resta de dones de la seva generació, que la inhibia de cap encotillament o vergonya davant el sexe masculí. Entre bromes picants i acudits verds, fumant els cigarrets llargs More, tocant «La Violetera» a la pianola que tenia a casa, és on la Maria se sentia còmoda.

***

La Maria va ser una dona sense pèls a la llengua, que va tenir la sort de poder viure com ella volia en un moment en què molts homes, però sobretot moltes dones, no van poder fer-ho, emparada en el fet de formar part del bàndol guanyador. Va heretar les idees conservadores de la seva família i també un patrimoni important per poder fer una vida lliure, però sense renunciar mai a treballar. De caràcter fort, una dona sense treva, provocadora i conservadora alhora, la Maria va ser pionera en coses importants, algunes més evidents i altres que tenen a veure amb un estil de vida impensable per a una dona de la seva època i que ella va portar a la pràctica sense proposar-s'ho, pel seu caràcter i prou. No es va avergonyir mai de res, ni tan sols d'haver sigut còmplice en les tortures a veïnes republicanes.

La Maria Platxat va morir el 22 de febrer de 2004, deu dies després d'haver complert els 91 anys. »

Notes

1. Al registre civil hi figura aquesta data, la qual prenem de referent per ser més antiga; tot i això, tant al seu document d'identitat com al cens de defunció hi consta com a data de naixement l'11 de febrer de 1914.

2. Torres Domènech, Joan. 1997. *Un segle de teatre a Riudoms (1888-1996).* Riudoms: Parròquia de Sant Jaume apòstol, pp. 57-58.

Maria Domingo a la seva botiga de la plaça de l'Església amb el seu pare Joan i la seva germana Paquita, que agafa el braç a la mare. El de darrere entre la mare i el pare d'elles és el marit de la Paquita, en Salvador.
Foto: arxiu personal de Salvador Mestre Gispert.

Breu retrat de sis riudomenques pioneres

Maria Eugènia Perea Virgili, primera dona directora de *Lo Floc*

Mariona Ferrant, primera dona portant del Sant Crist, fotografiada aquest mes de novembre a la plaça Petita de Riudoms.
Foto: Maria Eugènia Perea Virgili.

El primer dels nou articles dedicats a la dona riudomenca que es publiquen en aquest número especial de *Lo Floc* demostra sobradament que el nombre de dones que han destacat al poble del segle XII ençà no és gens menor. Encara que siguin moltes, si ara mateix fóssim dins d'un film de ciència-ficció no dubtaria a posar-me a la màquina del temps per mirar d'enraonar amb totes elles, perquè m'expliquessin amb pèls i senyals, i amb calma, la seva història en particular. Però com que aquesta capacitat de viatge al pretèrit no està encara al meu abast m'he conformat anant a veure les que, essent-me contemporànies, no només han destacat en algun àmbit sinó que n'han estat pioneres. I he parlat amb elles a bastament sobre com va anar la seva experiència i què les va portar a fer incursió en àmbits restringits fins aleshores als hòmens. Durant la conversa, la majoria m'ha explicat anècdotes i reaccions –no sempre positives– sobre la novetat que va aportar la seva conducta. Igualment, amb elles he parlat del paper de la dona al món actual i de conceptes com igualtat de gènere o feminisme.

Atès que l'espai de què disposo per escriure a la revista és limitat, només n'he entrevistat unes poques. Així, a tall de mostra i sense cap afany d'exhaustivitat, aquestes darreres setmanes he anat a trobar-ne sis, de dones de Riudoms que han estat les primeres a fer alguna cosa: Mariona Ferrant, la primera portant del Sant Crist a les processons del Divendres Sant; Marlene Nogués, la primera escolana; Francesca Roiget, la primera regidora; Genoveva Gispert, una de les primeres quatre dones que van formar part d'una llista electoral en les primeres eleccions municipals democràtiques (les altres tres van ser Maria del Carme Domingo Gomis, Maria del Pilar Giró Andreu i Francesca Roiget Cabré, que ja he citat perquè va ser l'única de les quatre que va arribar a tenir càrrec); Marina Mas, primera jutgessa de pau, i Marisol Virgili, primera presidenta del CERAP.

Mariona Ferrant Pujol (16/3/1982)

«Tot va vindre perquè amb la família els Divendres Sant després de dinar, de broma però amb respecte, fèiem una processó per casa. I van començar "Mariona ho podries provar perquè no hi ha hagut mai cap dona que ho hagi fet. Apunta-t'hi i prova-ho i si no pots naltros et farem una estructura de fusta i ja ens inventarem alguna cosa per ajudar-te, si convé li farem rodes! Això ho hauria de fer una dona i si no ho fas tu no ho farà ningú". El Sant Crist sempre m'havia cridat molt l'atenció i em feia molt de respecte quan passava pel davant. Total, que em vaig apuntar al sorteig i vaig sortir de tercera portant o sigui que hi anava més que res de suport. I l'any següent a casa em deien "ara que ja ho has provat hi has de tornar". Mons tiets insistien molt: "tu apunta't i si convé l'agafarem en un manat!" I aquell any, el 2007, vaig sortir de primera. Va ser tota una festa.

Només el fet de saber que era la primera ja em va donar energia. Quan es va donar la notícia a l'església de seguida va córrer la veu i molta gent em va trucar dient "que és veritat que m'han dit que has tret el Sant Crist? De debò? Ja saps què fas?" En general tothom va estar molt content. Ara, també hi va haver alguna dona gran que em va dir "no sé on t'has posat perquè això és una cosa d'homes" o "nena, que et caurà i seràs una aixafacristos!" La meva resposta era "respecto la seva opinió, però crec que com a dona hauria d'estar molt contenta que algú s'hi atreveixi. I si em cau i sóc l'aixafacristos doncs ho seré, però també li pot caure a un home".

Va ser molt *guai* perquè tots els de la confraria s'hi van abocar. El José Capitan quan vam sortir em va veure una mica blanca i se'm va posar darrere i jo li vaig dir "estigues tota l'estona darrere meu perquè així estaré tranquil·la". M'anava preguntant "estàs bé?" i jo "sí, sí". Hi havia moments de la processó

> «Hi va haver alguna dona gran que em va dir "no sé on t'has posat perquè això és una cosa d'homes" o "nena, que et caurà i seràs una aixafacristos!"»

que ells xerraven i jo deia "podeu callar, si us plau?" Volia silenci per concentrar-me. Era molt conscient del que anava a fer, no estava nerviosa, sabia que era jo més tota la família, tots els amics. Vaig tenir molt de suport. De la força de la gent, allò anava sol. Era un sentiment compartit perquè representava que no era jo sinó totes les dones. En aquest sentit va ser un pas endavant per a totes. Va despertar una alegria molt bèstia. Em repetien "que estàs cansada?" I jo

"sí, vaig a casa a dutxar-me" perquè va ser el dia que em vaig dutxar més vegades, amb la faixa, la *golilla* que pica... Em van dir "l'any que ve torna a venir perquè no havia anat mai tanta gent a l'església com enguany!"

Hi ha altres dones que l'han provat per dins de l'església, però no s'han atrevit treure'l com a portant. És una cosa que està molt estipulada que l'ha de fer un home però jo em pregunto, per què no? Doncs perquè mai ningú ha posat el precedent. La veritat és que hi ha ganes de veure les dones en situacions, institucions i posicions diferents a les habituals. Però crec que arribar a la igualtat és una mica difícil. S'han d'anar trencant esquemes a poc a poc. Per exemple ara amb el col·lectiu Dones d'aigua a Riudoms estem fent un avenç, però d'aquí a arribar a la igualtat... falta molt. Els col·lectius feministes saben molt bé què volen, però canviar la resta de la societat és difícil. Amb la canalla petita, per exemple, per què un nen no pot portar una camisa rosa o per què no es pot pintar les ungles? Una vegada una mare que té un nen que volia un jersei rosa em va dir "ai, no sé com sortirà aquest nen" i jo li vaig contestar "doncs sortirà com ell vulgui sortir, no?" I no passa res».

Marlene Nogués és la primera dona que ha fet d'escolana a la parròquia de Sant Jaume apòstol.
Foto: arxiu personal de Marlene Nogués Oriol.

Marlene Nogués Oriol (5/7/1991)

«Vaig fer la comunió el dissabte 17 de juny del 2000. I resulta que una setmana abans a l'hora de confessar-me amb mossèn Ramon Blas li vaig dir els quatre pecats sense importància i quan ja m'havia encomanat que resés els parenostres li vaig dir "mossèn, a mi m'agradaria ser escolana". I tot tranquil em va dir "ah, d'acord, vine a la sagristia i t'explico com va tot" i dic "però si encara no he fet la comunió!" i diu "ah, és igual, tu tens cap i el fas servir". I el divendres 16 que se celebrava Sant Antoni de Pàdua a l'ermita el mossèn em va dir "ja que ets aquí puja a fer d'escolana, que aquí és molt fàcil".

Al cap d'un parell de setmanes mossèn Ramon em va dir "escolta allò que em vas dir que ja se t'ha oblidat?" dic "no, però no goso". Diu "vine dissabte que tots aquests nois escolans no vénen i començarem". I sí, jo sola. I anava aturant la missa i m'anava dient les vegades que havia de tocar la campana, si m'havia d'agenollar... m'anava donant les indicacions. Vaig estar un mes de pràctiques. Després hi vaig començar a anar els diumenges i vaig anar progressant a poc a poc tot i que al principi eren els mateixos escolans nens els que em relegaven a l'últim lloc i jo deia "però si jo sé tocar la campana!" i ells "no, que la Marlene no la sap tocar", i tot perquè era una noia. Pensa que n'hi havia que eren més jovenets que jo i amb menys experiència però els donaven la campana perquè, clar, eren nens. Fins que el mossèn hi va intervenir i els va dir que jo també ho podia fer. I què va passar? Que amb el temps els grans van anar deixant-ho i em vaig quedar sola amb els més petits i al cap de dos anys ja vaig quedar com a escolana major.

Després va arribar el canvi de rector. A mossèn Pasqual Gasol, mossèn Ramon li va dir "aquesta és la teva xiqueta, xiqueta per a tot: dels *recados*, que et farà els programes, que encendrà i apagarà els llums, posarà els calefactors o els ventiladors, obrirà i tancarà les portes grosses... I en acabat va vindre l'època que mossèn Pasqual no es trobava gaire bé i m'encarregava de trobar capellans perquè els feligresos no es quedessin sense missa. Tenia una llista dels rectors que havia de trucar i fins i tot anar-los a buscar perquè jo ja tenia carnet de conduir.

He fet de tot, vaig anar agafant responsabilitats de mica en mica: atenia els electricistes que venien... i fins i tot un any per la Mare de Déu d'agost el mossèn no hi era i es va obrir el terra vaig haver de prendre la decisió de fer venir els paletes i arreglar-ho perquè els feligresos no es badessin el cap! En resum, feia el paper de sagristana.

I una vegada va passar que la Sebastiana, la segona campana, que era la que tocava a missa perquè les altres es van anar espatllant, doncs resulta que el motor no la podia fer sonar i ja em veus a mi abans de cada missa anant cap dalt al campanar perquè mentre mossèn donava l'ordre a la campana de tocar jo amb un bastó llarg l'enganxava perquè pogués fer la volta. Cada vegada que s'havia de tocar a missa feia això! I també va passar que un dia va caure el batall i, clar, la campana per molt que giri no toca i el mossèn en lloc de dir als feligresos "passa això, arreglem-ho" doncs va ser la Marlene que a martellades anava donant els cops. Feia jo de batall! Durant un any, almenys!

> «Recordo que a la meva àvia li deien: "i ho fa molt bé!" Volent dir no ho pot fer bé perquè és una noia, però ho fa bé, és increïble!»

I parlant de campanes, aquí anem a un símbol clarament poc ètic: per una dona difunta es tocaven dos tocs, però per l'home, tres! Gràcies a Déu ara ja no, ara tots són iguals perquè estan automatitzades. Ves si no haurien pogut marcar la diferència de sexe amb diferents campanes en lloc de quantitat de tocs.

Quan vaig ser escolana major ensenyava als petitons que entraven, però de noia només en va venir una que solament va durar un dia. Després de plegar jo n'hi ha hagut màxim cinc, de xiquetes, però han durat poc. Llavors em pregunto: què tinc jo de particular? Les ganes, el desig. I la insistència. La creu grossa, per exemple, "la Marlene no la pot portar", deien. Però vaig insistir i la vaig acabar portant. Recordo que a la meva àvia li deien: "i ho fa molt bé!" Volent dir no ho pot fer bé perquè és una noia, però ho fa bé, és increïble!

A la societat actual hauríem de tenir molta més representació. A mi m'agradaria que tot fossin dones a excepció de quatre o cinc homes perquè ells visquessin en la pròpia pell la discriminació que hi ha hagut fins ara. Ah, i m'agradaria molt que a Riudoms, sigui del partit que sigui, hi hagués una alcaldessa! I per acabar me'n vaig al tema dels gens. Pensa-ho bé: una noia és XX, un noi, XY. Què li falta? Una poteta. Amb això t'ho dic tot».

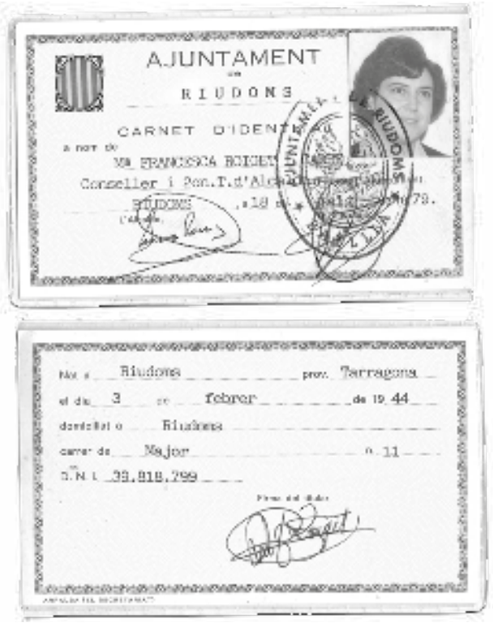

Carnet expedit per l'Ajuntament de Riudoms a Francesca Roiget, primera dona regidora en el primer ajuntament democràtic de la vila.
Foto: arxiu personal de Francesca Roiget Cabré.

Francesca Roiget Cabré (3/2/1944)

«Això d'anar a les llistes del primer ajuntament democràtic va ser que el Marc Torres amb un grup d'amics volia posar-hi una o dues dones i van vindre a dir-m'ho. No ho sé, potser m'ho van dir perquè jo em movia pel Casal, feia teatre, parlava a *L'Om*... i em coneixien. Primer vaig dir que no perquè, és clar, era impensable quaranta anys enrere. Cap dona tenia assumit que hi pogués anar, però van insistir i em van dir que em posarien cap al final de la llista per no sortir escollida, només per participar. I com que la Pilar Giró i jo som amigues ens hi van posar a totes dues. Anàvem de número cinc i sis d'un

total d'onze regidors o sigui que vam pensar que no sortiríem. Pensa que érem un grup de gent molt jove i tothom deia "no res, aquests xiquets no faran res".

L'experiència va anar molt bé, n'estic contenta perquè llavors no era com ara que has de fer el que et digui el partit. No. Llavors era una cosa més com una colla d'amics que treballàvem per un bé comú.

Pel fet de ser dona no vaig sentir mai cap comentari ni en positiu ni en negatiu. L'única anècdota va ser quan va vaig anar a la primera processó. Hi vaig haver d'anar perquè em van fer segona tinent d'alcalde tot i que al primer moment vaig dir "però si no hi va cap dona, a les processons!". I crec que va ser a partir d'aquell moment d'anar-hi jo que van començar a posar-s'hi les dones.

Jo ho veig molt bé que les xiques tirin endavant vides com els homes. Hauria d'haver arribat abans. Perquè quaranta anys enrere mira tu quines dones estudiaven carrera. Molt poques. Les de les cases bones. Inclús homes perquè a Riudoms la gent continuava els oficis de casa seva i ja està. Ara no veig cap diferència entres xiquets i xiquetes. Ara això de ser independents i iguals que els homes es veu com una cosa natural. I a elles les veig capacitades per tot. Ja no se sent dir allò de si fossis un xiquet sí i si no, no. No. Sempre com ara!»

Genoveva Gispert Expósito (18/8/1938)

«De jove em vaig moure bastant: vaig ser captadora de la Mare de Déu durant vuit anys, vaig formar part d'Acció catòlica... El meu home i el Josep Tell van fundar la coral Dolça Catalunya i vaig ser de les primeres d'anar-hi. I, no ho sé, potser va ser per això i perquè rondava molt pel Casal perquè el meu marit n'era el president que el Rosendo Bonet em va venir a buscar perquè anés amb ell a les Ilistes. Jo no hi havia pensat mai en política perquè les dones no hi anaven. Però quan m'ho van proposar primer vaig dir que no però després em van convèncer. L'únic és que no vaig sortir tot i que em va anar de pocs vots. Ara penso que no m'hauria fet res ser regidora.

A la campanya hi vaig participar. No fèiem aquestes grans coses d'ara però fèiem les reunions al tennis Pèrgoles. També vam fer un parlament al cine de cal Joan Maria. En aquells moments ens vam posar al dia dels problemes que hi havia al poble perquè si ens feien preguntes poguéssim contestar, com els problemes amb l'arena de la riera, per exemple.

Que jo com a dona anés a les Ilistes crec que a ningú se li va fer estrany o almenys a mi no m'ho van fer saber. Jo m'hi vaig sentir bé. Vivíem al mas i el meu home molts dies baixava al poble al vespre per reunions del Casal doncs si hagués sortit de regidora hauria baixat jo i tot.

Jo a la dona d'avui dia la veig molt bé, i trobo que hauria hagut de ser així de fa molts anys. Perquè hi ha vegades que les dones tenen més enginy que els homes. Potser tenim una altra gràcia perquè ens hem de cuidar de tantes coses! En canvi als homes si no és per cosa del seu treball els ho donem tot fet. Als homes se'ls fa tot una muntanya. Encara que ara aquests de Vox et voldrien veure sota d'una pedra, però ves quanta gent no els voten! Per sort avui dia n'hi ha molts que fan coses a casa. Ara, també hi ha llocs on la dona encara està sotmesa i potser encara els agrada. Jo tota la vida m'he penedit de no conduir, i tant que ho volia el meu home!, però jo deia "tu i jo sempre anirem junts" i em contestava "però i si un dia vols anar a la perruqueria?" i jo "no res, hi anirem junts o que se'l treguin els fills, el carnet" com si els hagués de tindre sempre al costat, els fills. I mira. Abans s'anava a remolc de l'home en canvi ara diríem "no, no, jo he de fer lo meu". Per això ara m'agrada tal com són les dones. Jo tinc tant néts com nétes i els veig per igual. Perquè avui dia el jovent s'independitza sense que ningú faci cap escarafall ni cap extrem de res, al contrari si pregunten "que viu amb parella?" i diuen "sí" doncs jo "oh, quin descans" perquè penso que així estan més acompanyats. Les xiquetes joves no em fan patir perquè potser tenen més coneixement que algunes de grans, ves que et dic».

«Avui dia el jovent s'independitza sense que ningú faci cap escarafall ni cap extrem de res, al contrari si pregunten "que viu amb parella?" i diuen "sí" doncs jo "oh, quin descans" perquè penso que així estan més acompanyats»

Genoveva Gispert, una de les primeres quatre dones que van formar part d'una llista electoral en les primeres eleccions municipals democràtiques, fotografiada aquest mes de novembre a la plaça de l'Església de Riudoms després de ser entrevistada per a *Lo Floc*.
Foto: Maria Eugènia Perea Virgili.

Retrat de Marina Mas, la primera jutgessa de pau de Riudoms.
Foto: arxiu personal de Marina Mas Mestre.

Marina Mas Mestre (30/4/1942)

«Has vingut a veure'm perquè sóc la primera jutgessa de pau, però potser no saps que també vaig ser la primera delegada de Càritas a Riudoms. Naltros ja érem un grup que treballàvem fèiem catequesi i hi va haver la possibilitat d'ajudar gent com per exemple persones que sortien de la presó de Tarragona, a qui donàvem roba i maletes. El que passa és que després es va traslladar a la parròquia i així va ser com vam crear Càritas Riudoms. Deuria ser al principi dels anys vuitanta i en vaig ser responsable durant vint-i-cinc anys. Tot i que encara hi estic vinculada, vaig haver de deixar el càrrec per problemes familiars.

I una altra cosa: quan les colònies es van fundar aquí a Riudoms les feia Acció catòlica i jo vaig ser la primera d'anar-hi com a monitora. La primera

vegada les vam fer conjuntes amb Reus, amb mossèn Macaya, i vam anar a Santa Marina. Les altres quatre monitores eren de Reus i portàvem 25 o 30 noies del poble.

He sigut sempre molt activa: he estat al Consell parroquial, al Consell de sanitat de l'ajuntament, a *L'Om parlat*, he fet teatre, de tot.

A una amiga i a mi ens van dir si ens faria gràcia ser jutgessa de pau i primer em va sobtar una miqueta però vaig dir "bé, potser sí que ho provaré" i m'hi vaig presentar i vaig sortir nomenada. A partir d'aquell moment cada quatre anys m'hi he anat tornant a presentar per renovar el càrrec i la qüestió és que ja fa vint anys que ho sóc. I està sent una experiència molt bona. Jo em pensava que el món jurídic no m'agradava però ara en canvi penso que sí. He après molt.

> «Jo havia estudiat comptabilitat i treballava en un despatx. Reconec que allò era la meva vida però quan em vaig casar em van dir "nena, això s'ha acabat". I jo com una burra vaig creure»

A la primera processó que vaig anar com a jutgessa me'n recordo que vaig sentir un comentari d'algú que deia "les dones a tot arreu es posen". No sé si ho deien per mi perquè també hi havia les regidores. I el més bo és que ho va dir una dona i d'una manera tirant a despectiva. Ara bé, dins dels jutjats no he vist mai cap reacció negativa en aquest sentit, al contrari, la gent m'han acceptat moltíssim bé. Tothom sempre m'ha donat molta confiança.

Que la dona avui dia agafi papers que abans estaven reservats als hòmens ho trobo moltíssim bé. Jo he viscut una altra època. Jo havia estudiat comptabilitat a Reus i als 14 anys hi treballava en un despatx portant els llibres de comptes. Tot eren hòmens però jo sempre em vaig sentir molt respectada i bé; mai humiliada per ser dona. Reconec que allò era la meva vida però quan em vaig casar em van dir "nena, això s'ha acabat". I jo com una burra vaig creure. Ara no ho hauria deixat, però llavors era normal. Si l'home et deia una cosa l'havies d'acatar. Jo crec que naltros tots dos vam ser bastant independents en aquest sentit. No em vaig veure gaire lligada. Només va ser en aquell moment de casar-nos que pel context ja assumíem que havien d'anar així els coses. Amb el meu home també ens hem donat llibertat. De fet, un masclisme fort no l'he viscut. Això que les dones d'ara tenen tanta independència jo en certa manera també l'he tingut, no m'he vist supeditada. Com que la mama era viuda no vam viure gaire la figura de l'home. La meva mare era molt avançada i ens va espavilar ens va pujar amb seny. Això ho tenia clar, ma mare, que tots tres havíem de tenir la mateixa educació fóssim xiquets o xiquetes».

Marisol Virgili Llebaria (26/5/1963)

«Entomar la presidència del CERAP va ser fruit d'un debat i un consens a què vam arribar l'equip que actualment formem la Junta Directiva de l'entitat. Enteníem que teníem una conjuntura propícia per fer-ho i que donar visibilitat a la tasca que moltes dones fem –tot sovint des de l'ombra– era d'obligat compliment. En general, jo crec que l'assumpció d'aquest canvi en l'estructura del CERAP, com passaria en qualsevol altra estructura, ha estat positiva. És imprescindible que la presència de la dona arribi a tots els àmbits. I actualment, dir el contrari, seria considerat políticament incorrecte. Però arribats a aquest punt, m'agrada puntualitzar que aquesta presència de la dona no hauria de ser merament cosmètica. Hi ha alguns comentaris aparentment inofensius com "a mi no em fa res que hi hagi una dona al capdavant", que jo m'he sentit a dir (ningú diria la mateixa frase si fos un home qui encapçalés un càrrec), o altres actituds poc receptives davant de propostes o decisions que vénen d'una dona, denoten un deix ranci que costa molt d'eradicar. Ho veiem cada dia en molts exemples. El degoteig de morts violentes de dones a mans de les seves parelles o exparelles només és la punta de l'iceberg. Això ens explica que la pèrdua de poder de l'home en pro de compartir-lo amb la dona no és ben acceptat encara per molts d'ells.

La primera dona presidenta del CERAP, Marisol Virgili, fotografiada per a *Lo Floc* a la plaça de l'Església de Riudoms, davant de l'escultura de la dona plegadora d'avellanes.
Foto: Maria Eugènia Perea Virgili.

Malauradament, els rols de gènere encarcarats adquirits a través de generacions i generacions, però, els podem trobar tant en homes com en dones. Per això és important, especialment des de la cultura, aportar un espai de reflexió per, abans que res, prendre'n consciència i actuar per eliminar les distàncies que separen ambdues realitats. Les dones i els homes cal que siguin valorats per la seva contribució que aporten allà on són, no pel seu sexe.

> «M'agrada puntualitzar que aquesta presència de la dona no hauria de ser merament cosmètica»

Sortosament, en l'entorn on em moc, aquesta no és l'actitud predominant. Ni en el familiar, de la feina o al CERAP. El paper de la dona és ben valorat de manera generalitzada. La Junta de la qual formo part és paritària. Un gran nombre de seccions que formen l'estructura organitzativa del CERAP també estan encapçalades per dones quan no ho havien estat anteriorment, no només la presidència o la direcció de *Lo Floc*.

A Riudoms, també cal destacar que les dones cada vegada som més presents en molts llocs de responsabilitat que tradicionalment havien estat molt masculins. Al Consistori, a la direcció de *L'Om*, als Jubilats, al Jutjat de Pau... només són uns exemples que em vénen ara mateix al cap. Segur que n'hi ha més. Voldria destacar, però, el col·lectiu de les Dones d'Aigua, el primer de caire marcadament de lluita per a la igualtat entre dones i homes. Ens ajuda a fer visibles moltes de les situacions injustes que viu la dona o ens toca el crostó quan adoptem actituds d'estereotip de gènere. I això és molt saludable». »

La Bella Llar, una entitat de dones amb més de 40 anys de recorregut

La junta de l'Associació de Dones Bella Llar

Les dones de l'Associació de Dones Bella Llar en el berenar solidari per recaptar fons per la Marató de TV3, el desembre de 2008.
Foto: arxiu de l'Associació de Dones Bella Llar.

Breu història de la constitució de l'associació

La Bella Llar va començar amb reunions informals al Casal, amb la senyora Rosita Pujol (Rosita Monja) i la senyora Dolors Tonda, quan encara no eren associació, aproximadament als anys 70. Amb l'arribada de la senyora Dolors Tonda es va produir un despertar d'inquietuds en les dones en un moment en què no hi havia gaires possibilitats ni facilitats per un enriquiment cultural dins el poble. Organitzaven conferències, excursions i tallers de manualitats. Van fer cursets de puericultura, labors, alimentació, cuina, socorrisme, teatre i formació humanística. Es va participar al curs de dones pageses a Mont-roig del Camp i a l'Escola de Capacitació Agrària de Mas Bové, a Constantí.

Més tard, aquestes dones inquietes es van constituir com a Associació de Dones Bella Llar de Riudoms, de manera que així es va crear la primera junta formada per Lluïsa Guinjoan (presidenta), Rosa Freixas (secretària), Milagros Pedrola (vicepresidenta), Anita Ribes (tresorera), Francesca Mas i Pilar Poyo (vocals). L'any 1995 va ser quan es va presentar la documentació i fer la inscripció al registre d'associacions, moment en què es crea, doncs, formalment l'entitat. A partir d'aleshores, l'objectiu sempre ha estat la cultura i el lleure socioeducatiu per a les dones. Per això s'organitzen conferències i excursions, i es deixen de fer manualitats. Les conferències van ser un dels eixos de les activitats socioeducatives i culturals, que sempre van abordar temàtiques diverses: cultura, política, història, salut, medi ambient, educació... i de diversos àmbits: local, comarcal... També s'han realitzat presentacions de publicacions locals i s'ha col·laborat amb altres entitats del poble, com l'Associació de lluita contra el càncer, el CERAP, la parròquia, etc.

El 25 de maig de 1997 s'organitza a Riudoms la IV Trobada d'Associacions de Dones del Baix Camp, amb una participació de 884 dones. Hi van assistir persones tan rellevants com Joaquima Alemany i Dolors Daroca (representants de l'Institut Català de la Dona), Josefina Castellví (la primera dona que va anar al Pol Nord), Núria Feliu (cantant) i polítics com Josep Maldonado (representant del govern de la Generalitat), Robert Ortiga (president del Consell Comarcal del Baix Camp) i Josep Lluís Cleries, entre altres autoritats del moment. Entre la primera i la segona junta es van incorporar M. Teresa Ferré Munné com a vocal i Teresa Llaveria Gaudí, primer a com vocal i després com a vicepresidenta.

La segona junta de l'entitat va estar formada per Lluïsa Guinjoan, Montserrat Gispert, Pilar Poyo, Montserrat Vidal, Carme Sancho i Rosa Nolla, que van continuar amb els objectius de l'associació.

La nostra realitat actual

El 29 de gener de 2017, l'Associació celebra els seus 40 d'existència amb una gran festa al nou Casal Riudomenc i és en aquest acte on es fa canvi de junta: Conxa Salvadó (presidenta), Rosa Maria Ponce (vicepresidenta), Maria del Carme Nogués (secretària), Anna M. Gomes (tresorera), Montserrat Molons (vocal tresoreria), Maria del Carme Sancho (vocal secretaria) i Rosa Nolla (vocal). Aquesta nova junta ens hem adaptat a la realitat actual, tenint en compte el marc legal que regula les entitats d'avui i, com no, amb l'ajuda de les noves tecnologies. La junta treballa per les dones riudomenques amb ganes d'afrontar nous reptes i projectes en aquesta nova etapa; amb il·lusió per continuar amb els objectius marcats i amb respecte per a totes les persones que en formen part.

Els nostres objectius són: promoure, donar suport, organitzar i desenvolupar activitats de caire cultural, civil, social i esportiu sense ànim lucratiu i en especial tota activitat que afavoreixi la promoció de la dona per aconseguir la plena igualtat de gènere. Per aconseguir aquests objectius, l'associació realitza conferències setmanals gràcies a l'ajuda desinteressada de diferents conferenciants. També organitzem sortides culturals, activitats solidàries i lúdiques... Per portar-les a terme comptem amb la subvenció anual de l'Ajuntament de Riudoms, l'Institut Català de la Dona i la Diputació de Tarragona.

A partir del passat mes de maig realitzem les nostres activitats a la sala de reunions de les Escoles velles, un ampli, confortable i acollidor espai. També, en aquest mateix edifici, comptem amb un despatx on podem tenir tot el material i portar les tasques que ens són pròpies.

La bona marxa de l'entitat ha estat i és gràcies a haver

En l'acte de cloenda del curs 2001-2002 la junta de l'Associació de Dones Bella Llar va estar acompanyada per Marta Ferrussola.
Foto: arxiu de l'Associació de Dones Bella Llar.

creat vincles d'amistat i cohesió de grup. A més, les sòcies donen suport a les propostes de la junta i això fa que es pugui treballar amb molta il·lusió.

La nostra particular visió de la dona actual

Un dels nostres objectius és incrementar el número de sòcies, fer arribar la nostra veu a la població femenina de Riudoms. L'entitat va arribar a tenir tres-centes cinquanta associades, tot i que després va baixar a un centenar i avui, després de dos anys de la nova junta, en tenim dues-centes cinquanta. La nostra associació no té edat i hi tenen cabuda totes les riudomenques a partir dels 18 anys. Conscients que el nou model de mercat laboral de la dona fa que tinguin difícil participar en totes les activitats que organitza l'associació, volem intentar fer algunes activitats els caps de setmana perquè en puguin gaudir. Així, per exemple, fa poques setmanes vam anar al Palau de la Música Catalana un dissabte a la tarda, la qual cosa va afavorir que hi assistís un nombrós grup de dones.

L'any 2018 va tenir lloc a la nostra població la Trobada de Dones del Baix Camp per reivindicar el paper de la dona en la societat actual. Hi assistiren unes dues-centes dones. Si comparem aquesta trobada amb la que va tenir lloc el 1997, podem veure una participació inferior, cosa que corrobora que en aquests anys hi ha hagut una disminució en participació i en dones associades a nivell local i comarcal a causa de la incorporació de la dona al mercat laboral i de rebot el nombre de dones que es dediquen a cuidar els néts i nétes i les persones dependents.

Prioritzem la igualtat de gènere dels conferenciants. Valorem que la majoria siguin riudomencs o riudomenques per tal de poder mostrar a les sòcies que tant homes com dones estan en el mateix nivell. A poc a poc la dona riudomenca s'està obrint pas en el món educatiu, associatiu, empresarial, sanitari... tot i que encara ens falta molt camí per fer.

El 4 juny del 2018 la Trobada de Dones del Baix Camp es va celebrar a Riudoms.
Foto: arxiu de l'Associació de Dones Bella Llar.

Els nostres vincles amb altres entitats

La nostra associació està inscrita a la Federació de Dones de Catalunya. La Federació de Dones del Baix Camp mensualment convoca la junta a una reunió per fomentar un espai de participació, relació i interacció de les dones del Baix Camp, i ser una porta d'interrelació amb altres dones d'arreu.

Participem activament als diferents actes, jornades, xerrades, etc. que convoca l'institut Català de la Dona. La Bella Llar sempre estarà present als actes que defensen els valors i la dignitat de la dona.

Visibilitat de la dona a Riudoms

Les dones de la Bella Llar han estat trencadores, amb molta empenta i atrevides, com moltes altres d'arreu i al llarg del temps, perquè han assolit el repte d'arribar a la cultura amb la mateixa intensitat i possibilitats que els homes. La majoria de dones riudomenques es dedicaven a la casa, a la família i al camp. Amb la fundació de l'associació, tenen un temps per a elles, una tarda setmanal per trobar-se, per parlar, per intercanviar maneres de fer i pensar... en definitiva, l'associació va crear «el temps de les dones i amb les dones». Ésser dona avui continua sent un repte, per això com a dones volem fer sentir la nostra veu des de casa, des de la botiga, des del camp, des de la universitat, des de l'empresa, des del poble... des de La Bella Llar.

Incidència de la Bella Llar en el món local

L'associació participa en la majoria d'actes que les entitats del poble i/o l'ajuntament la convoquen. Fem arribar les nostres activitats a través de les xarxes socials a les sòcies i a la població en general; també les publiquem a femsafareig.cat i la revista L'Om i, si es dóna el cas, en els diaris provincials. Des de l'any 2006 es fa un berenar solidari a favor de la Marató de TV3, i hem de dir que any rere any augmenta la participació d'assistència i, a la vegada, lògicament, els diners que es destinen a la Marató.

> «La nostra associació no té edat i hi tenen cabuda totes les riudomenques a partir dels 18 anys. Conscients que el nou model de mercat laboral de la dona fa que tinguin difícil participar en totes les activitats que organitza l'associació, volem intentar fer algunes activitats els caps de setmana perquè en puguin gaudir»

Enguany totes les sòcies comptem amb un carnet de sòcies de l'entitat. L'Associació ha signat un conveni de col·laboració amb les empreses de Riudoms regentades per dones i per a les dones: perruqueries, centres d'estètica i de fisioterapeuta, gimnassos, regals, roba i complements, òptica, dentista, assegurances, floristeries... que ofereixen descomptes a les sòcies.

En la celebració dels 40 anys de l'entitat es va fer un pastís gegant per a l'ocasió. A la imatge hi veiem la junta actual: Conxa Salvadó (presidenta), Rosa Maria Ponce (vicepresidenta), Maria del Carme Nogués (secretària), Anna M. Gomes (tresorera), Montserrat Molons (vocal tresoreria), Maria del Carme Sancho (vocal secretaria) i Rosa Nolla (vocal). I també hi apareixen Rosa Freixas (secretària sortint) i Montserrat Corts (regidora de la Gent Gran).
Foto: arxiu de l'Associació de Dones Bella Llar.

Anualment celebrem l'assemblea general de sòcies on es fa el balanç econòmic de l'exercici i les activitats que s'han portat a terme durant l'any. El nombre d'assistents creix any rere any, cosa que demostra que la nostra associació és ben viva, amb ganes de participar i informar-se. »

Sortida de l'Associació de Dones Bella Llar al Liceu, el 18 desembre de 2018.
Foto: arxiu de l'Associació de Dones Bella Llar.

Dones d'aigua: un col·lectiu feminista de Riudoms que comença a caminar

Col·lectiu feminista Dones d'aigua

El col·lectiu Dones d'aigua, el dia 8 de març del 2019, preparant-se per la manifestació de Reus.
Foto: Roser Torres Sanz.

Constitució de l'associació: projecte i objectius

Dones d'aigua neix al voltant del 25 de novembre del 2018, dia internacional contra la violència de gènere, quan un grup de riudomenques van començar a crear una xarxa via whatsapp mostrant un interès comú a formar un col·lectiu de dones al poble. A poc a poc, diferents generacions de dones es van anar afegint al projecte sense saber ben bé com aniria. A finals d'any van començar les primeres reunions per, entre totes, trobar com donar forma al col·lectiu.

Des d'un inici el col·lectiu es va trobar amb el suport tant del CERAP com del Casal Popular La Calderera que ens van acollir i ens van donar un sostre on poder fer les nostres assemblees i activitats. Finalment La Calderera ens va oferir formar part de l'entitat i des de llavors que en formem part.

El col·lectiu està format per una cinquantena de dones de totes les edats tot i que el grup de treball actiu el formen unes quinze dones. El nostre objectiu principal és formar-nos en la lluita feminista i donar a conèixer la realitat actual de la dona al poble, així com també ser presents en el teixit associatiu i promoure i participar en activitats relacionades amb la lluita feminista.

Incidència de l'associació en el món local

En el poc més d'un any de vida del col·lectiu podem dir que la nostra visibilitat arreu del poble ha crescut molt. Un dels nostres objectius és arribar a les riudomenques i riudomencs i fer-los partíceps de la nostra iniciativa i idea d'igualtat, però també tenim molt present que aquesta feina s'ha de fer des de dalt, des de les institucions, i per això també intentem estar presents en la tasca que fa l'Ajuntament en aquest sentit, que és l'òrgan que hauria de vetllar perquè la igualtat de la dona sigui una cosa real i no de postal.

Un exemple recent és l'actuació que vam fer per l'espectacle audiovisual que es va realitzar durant la cavalcada dels Reis Mags d'Orient del 2020. Dones d'aigua no vam trobar adient que al vídeo apareguessin estereotips de gènere contra els quals nosaltres estem lluitant, i vam reivindicar que una institució pública no pot promoure aquesta mena d'accions. Com a col·lectiu feminista de Riudoms vam actuar molt ràpidament i tot just acabar el discurs de ses Majestats ja havíem publicat la nostra queixa a totes les nostres xarxes socials.

A més també hem participat en totes les festes que s'han realitzat al poble: hem organitzat punts liles; hem creat un protocol d'actuació contra assetjaments sexuals que encara no havia estat fet ni per part de l'Ajuntament; hem estat presents a les festes de Barris, del Beat, celebracions puntuals al poble...

El 9 de febrer del 2019 vam fer una assemblea oberta a la plaça de l'Església per tal d'arribar a més dones del poble, i així fer més àmplia la xarxa i el col·lectiu. Va ser una manera de donar a conèixer que el col·lectiu començava a prendre forma.

També, en dates assenyalades, hem omplert el poble de lila. El 8M i el 25N hem fet accions arreu del poble. Un acte que volem destacar és el vermut que es va organitzar pel 8M del 2019, quan vam aprofitar per pintar un mural dissenyat per l'artista riudomenca Alba Domingo, que es troba a l'entrada del poble per l'avinguda Primer d'Octubre.

Per Sant Jordi vam ser presents a la plaça de l'Església, amb una parada on teníem llibres que tracten la lluita per la igualtat de gènere des de molts punts de vista. En una ocasió més recent, pel 25 de novembre, dia internacional contra la violència de gènere, vam penjar per tot el poble cartells on vam donar veu a totes les dones assassinades en mans d'homes al llarg del 2019.

Volem agrair als Avis i àvies de Riudoms per la llibertat que ens ofereixen i cedeixen sempre que volem un espai per parlar i expressar-nos lliurement sobre la nostra lluita. Aquestes petites estones els dissabtes a la plaça de l'Església també ens han permès donar-nos a conèixer.

Dones d'aigua: vincle amb altres entitats similars del territori i el país

Des d'un inici diversos col·lectius de pobles del nostre entorn van ajudar-nos en la creació del projecte i a introduir-nos a la plataforma Xarxa Feminista del Camp. La cultura dels col·lectius del Camp té molt en compte les trobades periòdiques, i és per això que es convoquen assemblees a les quals hem assistit sempre, per fer germanor i compartir experiències i coneixement.

Properament, i de cara al futur, s'està coent una xarxa de col·lectius a nivell dels Països Catalans. La idea és poder arribar a estar connectades i crear un bloc entre Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears.

La realitat de la dona actual segons la nostra manera de veure-ho

La realitat de la dona actual, sigui en un entorn com el

Membres del col·lectiu Dones d'aigua, el dia 8 de març del 2019, a la manifestació de Reus a la plaça del Mercadal.
Foto: Roser Torres Sanz.

nostre, poble petit, o en una situació de ciutat més gran, creiem que és similar.

Pel que fa a l'accés al món laboral, la dificultat no és l'entorn on vius, només. La dificultat de l'accés a una feina rau, en les dones, en el fet que de vegades, per ser dona, es poden tenir en compte elements que sobrepassen els purament laborals. Es demana quina és la situació familiar de la persona, o quins objectius de formar família té, etc. Això, afegit a les pèssimes condicions laborals actuals, dificulta encara més tenir una feina segura, o una feina que permeti conciliar vida laboral i vida familiar.

A nivell local, s'han de fer molts canvis, però com passa en molts altres àmbits: avui dia encara veiem anuncis de nous llocs de feina on es demanen «dones per a realitzar tasques de neteja». Han de ser «persones» les que puguin sol·licitar aquestes feines. Si ja s'imposa des d'un inici que hagin de ser dones les que facin aquestes tasques, no podrem avançar de cap manera.

Segle XXI, any 2019: fent camí cap a la igualtat de gènere?

Tristament hem de dir que no. I això es fa palès en molts aspectes de la vida. És per això, perquè encara estem lluny de la igualtat real de gènere, que vam creure en la necessitat de néixer com a col·lectiu. I és per això que sorgeixen col·lectius feministes a molts llocs.

Sembla que en ple segle XXI no caldria defensar els drets de les dones, com si pel sol fet de viure en la nostra època, les desigualtats haguessin de ser problemes del passat. I les desigualtats, que no només es donen per qüestió de gènere, són presents en la nostra societat.

No hi ha igualtat de gènere perquè encara hi ha dones que, tot i exercir el mateix càrrec que els homes, cobren menys. No hi ha igualtat perquè les tasques de cures encara recauen sobre les dones majoritàriament. I no només entre parelles d'edat més avançada; entre els joves se segueixen reproduint aquests rols desiguals. No hi ha igualtat perquè encara ens trobem, al web del nostre ajuntament, ofertes de feina de neteja en què es demanen dones. No hi ha igualtat de gènere perquè en el món de la ciència, de la cultura, de l'esport... encara es parla poc de les dones que destaquen. I existeixen! No hi ha igualtat perquè el paper de la dona, segons moltes religions, no és igual que el paper de l'home. No hi ha igualtat perquè en les relacions de parella encara hi ha molt per fer. I això s'agreuja si parlem dels casos de violència masclista que no només no s'aturen, sinó que cada any hem de lamentar noves pèrdues de dones mortes a mans de les seves parelles.

> «No hi ha igualtat perquè encara ens trobem, al web del nostre ajuntament, ofertes de feina de neteja en què es demanen dones. No hi ha igualtat de gènere perquè en el món de la ciència, de la cultura, de l'esport... encara es parla poc de les dones que destaquen. I existeixen!»

Encara hi ha molta feina a fer en el món de l'eduació, tant a casa com a l'escola. És feina de tots educar de la mateixa manera les nostres filles i fills. I en el cas de les escoles i els centres educatius, cada cop es parla més del tema de la igualtat, ja des de ben petits. L'educació té una gran força per anar canviant els estereotips de gènere, fins a fer-los desaparèixer. I l'educació està en mans no només de mares i pares o professores i professors: l'educació està en mans de tota la societat.

Encara hi ha molta feina a fer en el món de la publicitat, on aquests estereotips es reprodueixen des del moment en què es venen joguines per a nenes i d'altres per a nens, des del moment en què els anuncis de productes de neteja els protagonitzen dones i els de cotxes, homes.

I seguint així, faríem una llista llarguíssima. Creiem que queda clar que no, no hi ha igualtat de gènere real.

Per tot el que acabem de dir, si ens demanessin quin paper hauria de tenir, la dona, en la societat actual, donaríem una resposta ben senzilla: el paper de la dona ha de ser el mateix que té qualsevol persona, sigui del gènere que sigui o se senti com se senti.

Tothom hauria de gestionar igual. En el món laboral, de cures, etc., cal que cada cop hi hagi més equilibri entre qui desenvolupa aquestes tasques. La realitat, actualment, demostra que estem lluny de la igualtat entre homes i dones, com ja hem dit.

No creiem que, pel fet de ser dona, se sigui millor gestora, o millor professora, o millor política, o millor doctora, o millor enginyera... No pel fet de ser dona se serà millor ni pitjor en una feina. Se serà igual que qualsevol persona, home o dona.

Respecte al fet de si l'home és receptiu o no al nou paper que la dona va prenent a la societat, és cert que a poc a poc va millorant, però encara hi ha camí per fer.

En molts àmbits, i no és anecdòtic, no es valora la dona pel que aconsegueix, pel que fa, sinó que se la valora en altres termes. Dones que assoleixen grans fites en el món de l'esport i se'ls pregunta per la seva parella o per com aconsegueix el que fan tenint cura dels fills. Actrius premiades a qui se'ls pregunta sobre el seu estilisme en lloc de valorar el que han aconseguit. I amb aquests exemples també faríem una llarga llista que demostra que el paper de la dona encara és qüestionat massa sovint.

Al nostre poble la participació de la dona és molt present, i cada cop és més visible. Tenim moltes associacions amb moltes dones. Tenim alguna associació només de dones (com ara la Bella Llar o nosaltres mateixes, Dones d'aigua). I altres associacions on el paper de la dona augmenta: al CERAP, als Diables, a l'Esplai, etc.

Cada cop hi ha més participació en tots els àmbits, també en el de la política, on cada vegada hi ha més dones.

Apunts finals

El món d'avui ens agradaria que fos més just, que lluités per les desigualtats encara existents, econòmiques, socials, de gènere. Que lluités per la llibertat de tothom de poder fer i decidir el que vulgui.

No volem ser millors que ningú, ni tenir més beneficis que qualsevol altre: només busquem la igualtat entre els que, encara que la societat ens intenti dir que no és així, som iguals. »

El dissabte 9 de març de 2019 al migdia, l'endemà del Dia Mundial de la Dona Treballadora, el col·lectiu Dones d'aigua va parlar als Avis i àvies de Riudoms per la llibertat.
Foto: Marina Guinart Jansà.

Aquest mural dissenyat per l'artista riudomenca Alba Domingo Basora al final de l'avinguda Primer d'Octubre es va pintar el dia 8 de març.
Foto: Cristina Montalvo Jansà.

Les dones marquen territori al CERAP

Natàlia Borbonès Juanpere

Muntatge fotogràfic de nenes i dones diablesses de Riudoms fet en ocasió del 8 de març del 2019.
Foto: Josep Torres Sanz.

L'any 2016, al número 216 de *Lo Floc*, vam publicar un article sobre la tipologia de soci de l'entitat. I hi remarcàvem, entre altres consideracions, el caràcter «masculí» de l'entitat, atès que dels 298 socis físics d'aleshores només 74 (un 24,8%) eren dones. Una quarta part.

A l'espera que acabem d'analitzar la composició sociològica de la massa social del CERAP a 31 de desembre de 2019, sí que podem oferir quina era la radiografia de l'estat de la qüestió a 31 de desembre de 2018. En dos anys, aquesta radiografia va canviar força i, a més a més, positivament, tant pel que fa a l'increment de socis com a la presència femenina a l'entitat. Hem d'assenyalar, però, que aquesta anàlisi no té cap aspiració sociològica, sinó només estadística, una simple lectura del que ens deia la base de dades de socis del CERAP al final de 2018.

Vam tancar l'any 2018 amb 412 socis físics, 56 més que el 2017. D'aquests 412 socis, 274 eren homes (66%) i 135 dones (34%). I dels 56 nous socis, 31 van ser homes i 25, dones. En l'ingrés de nous associats, doncs, es va donar una situació gairebé paritària per sexes que mai s'havia donat abans a l'entitat.

Es pot veure, doncs, l'increment més que notable (quasi el doble) de dones l'any 2018 si comparem la situació amb la de 2016.

Per què aquest increment de sòcies en dos anys?

2016

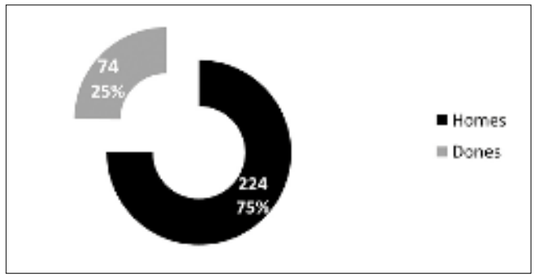

Gràfic 1. Nombre i percentatge de dones i d'homes socis del CERAP a 31 de desembre de 2016.
Font: elaboració pròpia.

2018

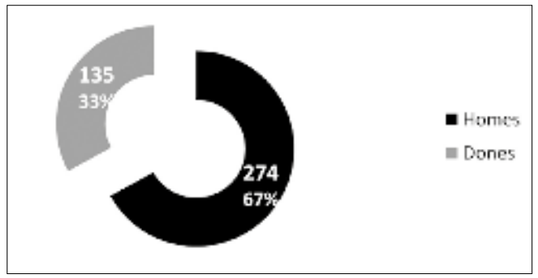

Gràfic 2. Nombre i percentatge de dones i d'homes socis del CERAP a 31 de desembre de 2018.
Font: elaboració pròpia.

Creiem que el podem relacionar directament amb els canvis interns que han promogut la Junta Directiva (encapçalada per primer cop en la història de l'entitat per una dona) i les seccions del CERAP en els anys 2017 i 2018. Un d'aquests canvis ha estat la creació de noves seccions, o l'impuls a les ja existents, unes accions que han comportat un ingrés considerable de nous socis que, pel que es veu, també han despertat força interès en les dones. El que és indiscutible és que s'ha dinamitzat l'entitat, i aquesta dinàmica ha contribuït a modificar la fesomia social del CERAP pel que fa al sexe i a les edats.

> «En dos anys, aquesta radiografia va canviar força i, a més a més, positivament, tant pel que fa a l'increment de socis com a la presència femenina a l'entitat»

La primera d'aquestes accions ha estat la creació de la Colla de Diablons, l'any 2017. La fundació de la colla infantil dels Diables va suposar, primer, l'establiment d'una quota infantil, la qual ha estat

un estímul per a l'ingrés de canalla a l'entitat, especialment als Diables, com ja s'ha dit, però també a la Secció d'Escacs, encara que en menor mesura.

Socis per edat

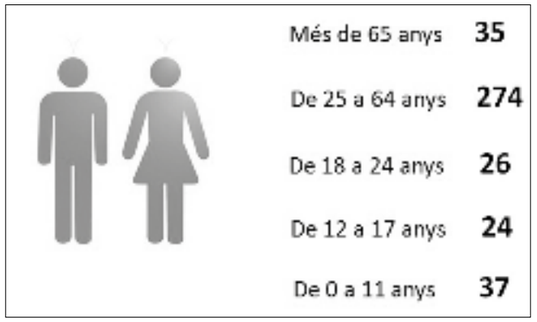

Gràfic 3. Aquest gràfic mostra el nombre de socis del CERAP segons l'edat.
Font: elaboració pròpia.

Així, el 2018 el CERAP tenia 37 socis físics menors d'11 anys (tota una novetat per a una associació amb una massa infantil residual fins llavors) i 24 socis d'entre 12 i 17 anys. Els menors de 16 anys, però, no poden donar-se d'alta a l'entitat si no ho fan acompanyats d'un adult. Aquesta exigència estatutària va comportar, per exemple, que la gran majoria de progenitors que es van donar d'alta per acompanyar els seus fills en l'ingrés a la Colla de Diablons van ser dones, és a dir, les mares, les quals també es van mostrar molt actives en tots els preparatius de presentació del grup.

Una altra de les novetats que va oferir el CERAP, i que va atraure les dones, va ser la creació, el 2018, del Ball de Bastons. L'integren 14 persones, 12 de les quals són dones. D'altra banda, s'ha dinamitzat també la Secció d'Art, al davant de la qual hi ha actualment un equip format també majoritàriament per dones.

Resulta una mica complicat establir quin és el percentatge d'homes i dones en cadascuna de les seccions tradicionals del CERAP. Tal i com està configurada actualment la base de dades de socis de l'entitat, hi ha quatre seccions bàsiques: Diables, Muntanya, Escacs i General (socis que no estan adscrits a cap secció). Però cal tenir en compte que en la categoria de General hi trobem socis i sòcies que estan al Ball de Bastons i a les seccions de Gastronomia i d'Art.

A aquesta consideració cal afegir l'interessant factor del que podríem anomenar el «soci tranversal». Així, ens trobem, per exemple, que hi ha diables que participen en la secció de Muntanya, membres de la Secció d'Art que són diables, algun diable que juga a escacs, socis no adscrits a cap secció però que cada any tramiten la llicència-assegurança de muntanya i socis de Muntanya que col·laboren activament en la Secció de Gastronomia. Aquesta dinàmica cal valorar-la molt positivament perquè ens diu que hi ha socis i sòcies que troben altres al·licients al CERAP que no són

> «La gran majoria de progenitors que es van donar d'alta per acompanyar els seus fills en l'ingrés a la Colla de Diablons van ser dones, és a dir, les mares»

estrictament els de la secció on estan inscrits.

Tot i que, com apuntàvem, és complicat establir la composició per gèneres de les seccions per les objeccions que hem descrit, sí que podem oferir les dades que mostren els dos gràfics adjunts sobre socis per seccions (gràfic 4) i socis per seccions i per gènere (gràfic 5):

Socis per seccions

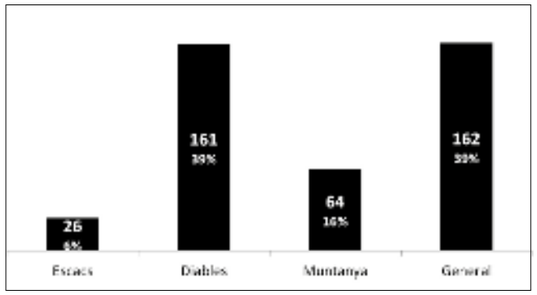

Gràfic 4. Els socis del CERAP distribuïts per seccions.
Font: elaboració pròpia.

Socis per seccions i per gènere

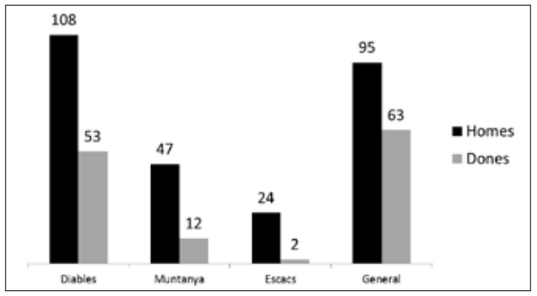

Gràfic 5. Els socis del CERAP segons la secció a què estan adscrits i segons el gènere.
Font: elaboració pròpia.

També podem analitzar on es van enquadrar els 31 homes i les 25 dones que es van donar d'alta el 2018, tal com s'observa al gràfic 6.

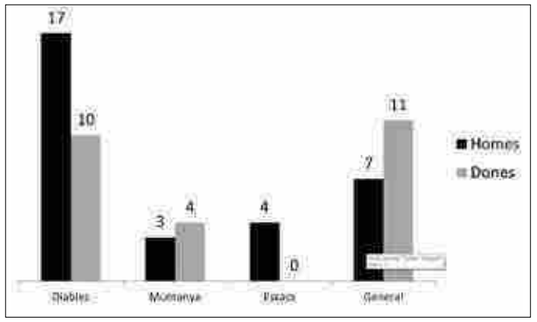

Gràfic 6. Les persones que durant el 2018 es van donar d'alta com a socis del CERAP, 31 homes i 25 dones, es poden classificar de la manera que mostra aquest gràfic.
Font: elaboració pròpia.

Veiem que la incorporació de dones a Diables-Diablons continua a bon ritme, com també a Muntanya, on van superar els homes (encara que només fos per 3 o 4). Però és en la categoria de socis no adscrits on les dones guanyen per golejada, segurament per l'efecte de la creació del Ball de Bastons. I, segons demostra el gràfic, la Secció d'Escacs continua sent refractària a la presència femenina.

De cara al 2019, podem aventurar, amb les dades provisionals de què disposem en aquests moments, que la tendència a aconseguir una més gran presència femenina al CERAP continuarà. Només cal que ens fixem que l'última secció creada a l'entitat, a finals de 2019, el grup musical de percussió Stem Pikats, també està format majoritàriament per dones. I els seus membres són també d'allò més «transversals». N'haurem de continuar parlant. »

Muntatge fotogràfic de nenes i dones diablesses de Riudoms fet en ocasió del 8 de març del 2019.
Foto: Josep Torres Sanz.

Consciència d'igualtat

Laura Perea Virgili

Les dones representen el 51% de la població a Catalunya, però, a dia d'avui, encara no gaudeixen de plena igualtat en condicions i tracte. Per això celebro aquest monogràfic en què *Lo Floc* homenatja les dones en general i les riudomenques en especial. Les dones encara es veuen sotmeses a una gran quantitat de pràctiques discriminatòries, algunes fins i tot amb l'ús de violència física. Per sort, la violència física ja genera un gran rebuig de la societat. Però la discriminació té moltes més expressions. Algunes ben subtils i difícils d'identificar, però d'efectes clars.

L'iceberg de la violència masclista

El conjunt d'aquestes actituds sovint s'il·lustra com l'iceberg de la violència masclista. Com tot iceberg, la punta visible se sosté per una gran massa de gel invisible des de la superfície. Per aconseguir la completa igualtat d'oportunitats entre homes i dones, el primer pas que cal fer és identificar el total d'aquest iceberg i conèixer-lo fins a la part més profunda.

Per als que no estigueu familiaritzats amb la metàfora de l'iceberg i la violència de gènere, noteu que a la part superior trobarem les actituds més visibles com l'assassinat, l'agressió física, l'amenaça i l'insult, entre d'altres. A mesura que ens anem submergint, trobarem actituds menys agressives, però igualment explícites com la humiliació, la infravaloració, el menyspreu, i l'estigmatització. Però l'iceberg encara continua més avall amb contribucions a la infravaloració de les dones a través de l'humor, el llenguatge sexista, la invisibilització, la cosificació i altres actituds conegudes com a micromasclistes.

Per fondre aquest iceberg, un primer pas és la necessitat de prendre consciència de la realitat actual i preparar la mirada per identificar els diversos elements que l'alimenten. Un cop en tinguem plena consciència serà possible proposar i posar en pràctica mesures per arribar a aquesta igualtat de la qual tant parlaven ja les dones de principis del 1900.

En el present article he volgut emfasitzar alguns conceptes de la part submergida de l'iceberg que sovint costen d'identificar, però que tenen un impacte molt real en la nostra societat.

Sostre de vidre o la dificultat de ser «un dels nostres»

El sostre de vidre és una expressió amb la qual es fa referència a la barrera invisible que representa les limitacions amb què es troben les dones per ascendir en la seva carrera professional fins als càrrecs de més responsabilitat. La famosa escletxa salarial és una de les evidències d'aquest sostre de vidre. Si la llei diu que dones i homes han de cobrar el mateix per treballs d'igual valor, i són les dones les que tenen més formació, com s'explica que els ingressos de les dones representin un 23% menys que els dels homes? Les causes no són evidents, però hi són i es poden revertir a partir de la sensibilització i la visibilització. Alguns d'aquests factors són culturals i sovint s'identifiquen amb el concepte clàssic de patriarcat. Encara hi ha sectors d'activitat i grups professionals de majoria masculina on a les dones no se les valora igual.

Recentment s'ha popularitzat el terme mansplaining. Amb una certa ironia, aquest anglicisme s'utilitza en aquells homes que expliquen coses a una dona sense ni plantejar-se els coneixements d'ella en el tema en qüestió i donant per fet que ells en saben més. D'exemples no en manquen. Des del senyor Gallardón explicant a les dones del congrés què és ser dona [https://www.eldiario.es/zonacritica/feminismo-lleva-delante-Gallardon_6_306629354.html] fins a homes anònims donant lliçons de ciència a una astronauta [https://www.good.is/articles/dude-manspains-in-space]. El fet que aquesta infravaloració, sovint inconscient i socialment massa acceptada, ja tingui nom propi (mansplaining) demostra que la societat està canviant i ja no accepta aquest comportament.

Altres factors que contribueixen al sostre de vidre tenen a veure amb aspectes estructurals de les organitzacions. Les capes de gestió i direcció de les empreses han estat massivament ocupades per homes i encara a dia d'avui semblen poc permeables a la incorporació de dones en els equips directius. En aquest sentit, no ajuden els valors que es premien amb la progressió professional en moltes empreses, com ara el presencialisme i la dedicació fora de la jornada laboral, però d'això en parlarem més endavant.

Pel que fa al lideratge, alguns estudis apunten que els lideratges masculins i femenins tenen trets diferenciats. D'acord amb aquests estudis, sembla ser que, estadísticament parlant, el lideratge femení està més orientat a les persones i té més tendència a la cooperació i a la innovació. S'anomena 'lideratge transformacional' en contraposició al lideratge típicament masculí o transaccional. És cert que aquesta distinció de lideratges per gènere no està exempta de controvèrsia ja que l'origen pot tenir més a veure amb la cultura i l'educació que amb trets purament biològics.

En qualsevol cas, cal reconèixer que hi ha moltes maneres eficaces de liderar i de dirigir, lluny dels estils més tradicionals. Mentre no hi hagi la sensibilització necessària per reconèixer i valorar aquests estils de lideratge «no tradicionals» continuarà existint el sostre de vidre.

> «Les dones representen el 51% de la població a Catalunya, però encara no gaudeixen de plena igualtat en condicions i tracte. Per això celebro aquest monogràfic en què *Lo Floc* homenatja les dones en general i les riudomenques en especial»

Aquest iceberg, extret del web del Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (CJAS) mostra les diferents formes que pot adoptar la violència masclista.

Un altre dels grans responsables del sostre de vidre és el que es comença a conèixer com a 'terra enganxifós'.

Terra enganxifós o, com deia la cançó, «a qué dedica el tiempo libre?»

El terme 'terra enganxifós' fa referència a la doble càrrega que suposa a les dones assumir tasques i càrregues no remunerades, com són les tasques de la llar o la cura de familiars, ja que aquesta dedicació els impedeix el desenvolupament de la seva carrera professional en igualtat de condicions que els homes. D'acord amb les estadístiques publicades per l'Institut Nacional d'Estadística, les dones dediquen molt més temps que els homes a les tasques no remunerades. Per posar dades concretes, si comparem la població en actiu a jornada completa, les dones dediquen 25,2 hores setmanals a feines no remunerades mentre que els homes només 13,9!

La injustícia resulta evident. Però en realitat és doblement injust si tenim en compte els efectes de la disponibilitat del temps lliure. A què dediquen els homes aquestes hores? És habitual que ells dediquin aquest temps a fer hores extres, a la formació o a estar al dia. Tot plegat, decisions intel·ligents i fruit de la millor voluntat, però involuntàriament generen competència deslleial respecte les dones que absorbeixen aquestes 10 hores setmanals de més. Segurament és la rèmora de la cultura d'«ell porta el pa a casa, ella en té cura».

Conclusió: una distribució no equitativa de les tasques no remunerades entre gèneres genera una doble discriminació en tant que sobrecarrega les dones en tasques no remunerades i els limita el seu ascens professional.

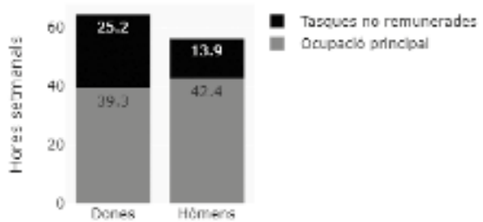

Aquest gràfic mostra com es distribueixen les tasques no remunerades.
Font: elaboració pròpia.

El terra enganxifós, però, no és exclusiu de l'àmbit social o de les tasques domèstiques. Si bé encara hi ha pocs estudis sobre aquest fenomen fora de la llar, ja s'ha pogut identificar clarament a la universitat i a l'administració pública en general. A la universitat, són elles les que s'involucren més a construir comunitat, participen més en comissions i dediquen més temps als alumnes. Són hores que perden per a la investigació. Aquesta dedicació, però, també els passa factura pel que fa a la progressió professional. Per desengreixar aquest terra resulta imprescindible una revisió de les responsabilitats individuals dels professionals i dels valors i mecanismes corporatius per a la promoció professional.

Com es pot revertir aquesta situació? Obre els ulls

Sense cap mena de dubte, cal començar per despertar la consciència individual i col·lectiva d'un problema que lacra la nostra societat restant-li un valor indubtable. Per fer-ho, les iniciatives com la de *Lo Floc* de reconèixer i destacar figures femenines riudomenques són imprescindibles. Perquè de dones brillants, treballadores i que han destacat, n'hi ha hagut sempre.

I resulta tant o més important reconèixer figures femenines de primera línia mundial com d'escala local. Altrament, podem acabar reduint els referents femenins a figures difícilment imitables i que, en lloc de motivar les noves generacions de dones, les desmotiven. És l'anomenat efecte Curie, en referència a la prestigiosa científica Marie Curie.

Amb l'objectiu de despertar consciències, vull acabar aquest article recomanar-vos dos testos que posen a prova, primer, com es mostren les professionals en els mitjans de comunicació i, segon, la rellevància de les figures femenines en les produccions culturals.

Test de Finkbeiner o l'estigmatització de les dones en els mitjans

El Test de Finkbeiner permet observar com els mitjans de comunicació representen les persones segons el gènere. La prova consisteix en una llista de criteris que revisen el possible sexisme dels articles biogràfics de dones, especialment dels camps de l'enginyeria, la tècnica i la ciència. Així, en moltes fonts completament recents, les biografies d'enginyeres i científiques destaquen alguns aspectes personals que mai o rarament apareixerien si fossin homes, començant per destacar el fet de ser dona. Entre altres aspectes personals es pot arribar a destacar la seva bellesa –o manca de bellesa–, els seus suposats admiradors i amants, la feina del seu marit, la manera de compaginar o no la vida familiar amb la laboral, o com la primera ha influït la segona. Tot plegat pot semblar un mal menor. Però quin missatge estem enviant a les futures generacions si els homes es presenten com a professionals mentre que les dones es presenten en la seva complexitat personal-familiar-professional?

Test de Bechdel o la dependència dels papers femenins al cinema

El test de Bechdel (conegut també amb altres noms) és un conjunt de tres criteris senzills que comprova si la representació femenina dins una pel·lícula assoleix uns mínims, molt mínims. Tot i que el test està pensat per obres de teatre i pel·lícules, es pot utilitzar igualment per valorar obres literàries. Els tres criteris són: primer, a la pel·lícula hi surten com a mínim dos personatges femenins; segon, aquests personatges han de parlar l'una amb l'altra en algun moment; i tercer, el tema de la conversa no pot ser un home. Per exemple, dues germanes parlant del seu pare o dues amigues parlant de les respectives parelles. En general no cal que aquests personatges siguin personatges principals de la pel·lícula. Aquesta condició, que ambdues dones siguin personatges rellevants, forma part d'una variant (molt més exigent) del test.

Cal dir que aquest test no mesura la rellevància i fortalesa dels personatges femenins, però permet identificar fins a quin punt les dones hi són absents o depenen dels personatges masculins. Si s'apliquessin a la inversa (és a dir, als homes), aquestes tres simples regles donarien com a resultat que pràcticament totes les pel·lícules estrenades acompleixen el requisit per als homes. Resulta sorprenent la quantitat de pel·lícules que no superen el test. Alguns exemples destacables (per taquilleres) són *El senyor dels anells, Harry Potter, Avatar, Ciudadà Kane, Star Wars, La Princesa Promesa, Gravity i El cavaller fosc (Batman).*

Qüestió d'època? Definitivament no. Mireu *Mary Poppins i* us adonareu de com d'avançades eren algunes de les nostres àvies. Altres bons exemples són *Thelma & Louis, Secretos y mentiras i Volver.*

Aquest gràfic mostra el nombre de dones a la universitat.
Font: elaboració pròpia.

I, per als menuts de casa, el Principi de la Barrufeta

Aquest és un fenomen força habitual en produccions de ficció on es mostra un grup social amb diversitat de personatges, cadascú amb unes característiques especials i on només hi apareix un personatge femení la particularitat del qual és només ser dona o noia. Aquest fenomen resulta força habitual en produccions infantils com ara *Els barrufets* on només apareix un personatge femení, la Barrufeta, que ofereix una visió completament estereotipada de les dones. Aquest fenomen, però, no és exclusiu d'*Els Barrufets* dels anys cinquanta. Un exemple recent i igualment popular són les primeres temporades de *The Big Bang Theory*. »

Bibliografia

Encuesta Nacional de Condiciones de Trabajo 2015. España. 6ª EWCS, publicada per l'Observatori Estatal de Condicions de Treball (INSHT) del Ministeri de Treball i Seguretat Social.

Lipkin, Nicole. «Why women are natural born leaders». *Forbes* (19/09/2019).

Marcos, Natalia. «Las grandes películas de Hollywood, suspendidas en el test de sexismo». *El País* (22/11/2013).

Molina, Adela. «Mujeres en la universidad: un 60% de tituladas y solo el 14% de las rectoras». Cadena SER (04/03/2018).

Torres Menárguez, Ana. «La trampa del 'trabajo doméstico' universitario lastra la carrera de las profesoras». *El País* (14/06/2019).

Torrijos, Pedro. «Mary Poppins: una feminazi en Disney». *Jot Down* (gener 2014).

Zalis, Shelley. «Why more women need to say yes to top leadership positions». *Forbes* (09/10/2019).

Webgrafia[1]

Principi de la Barrufeta. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Principi_de_la_barrufeta.

Suelo pegajoso. Wikipedia. https://es.wikipedia.org/wiki/Suelo_pegajoso

Efecte Curie. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Efecte_Curie

Test de Finkbeiner. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Test_de_Finkbeiner

Test de Bechdel. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Test_de_Bechdel

Sostre de vidre. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Sostre_de_vidre

Mansplaining. Vikipèdia. https://ca.wikipedia.org/wiki/Mansplaining

Web del Centre Jove d'Atenció a les Sexualitats (CJAS). http://centrejove.org/ambits/violencies

premis + muntanya + exposicions + activitat cultural + subvencions + formació i divulgació + escacs + colla de diables de riudoms + publicacions + gastronomia

Fotografia de grup dels guardonats d'enguany a la 29a edició dels Premis Arnau de Palomar.
Foto: Verònica Moragas Rovira.

PREMIS

29a edició dels Premis Arnau de Palomar

REDACCIÓ

El Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (CERAP) i l'Ajuntament de Riudoms lliurà divendres 15 de novembre els Premis Arnau de Palomar 2019, en el transcurs d'un sopar al Casal Riudomenc i que aplegà prop de 130 assistents. Els dos premis amb més dotació econòmica, el d'Investigació i el d'Arts plàstiques, recaigueren en Xavier Ferré Trill i Núria Benet Ramoneda, respectivament. Xavier Ferré Trill, historiador i sociòleg reusenc, s'endugué el premi d'Investigació per la proposta de treball *Dinàmica associativa cultural riudomenca. Sociabilitat formal i informal 1914-1978*. L'autor té un termini d'onze mesos per redactar l'estudi, al terme dels quals se li lliurarà els 3.000 euros del premi. Per la seva banda, Núria Benet Ramoneda, de Sant Cugat del Vallès, rebé el premi d'Arts plàstiques, dotat amb 1.000 euros, per l'obra *Where is the límit?*, un collage-patchwork sobre manta tèrmica d'emergència, paper, fil i grafit. En l'obra, Benet, que treballa al Centre d'Arts Visuals de Sant Cugat com a responsable de formació, exposa un territori personal i familiar realitzat amb retalls de notícies, mapes i papers relacionats amb la seva infantesa. L'artista anuncià durant l'acte que donarà part de l'import del premi a l'oenagé Open Arms. Al premi d'Arts plàstiques es presentaren en aquesta edició dels Premis Arnau de Palomar un total de 27 obres. El premi de Recerca juvenil, adreçat a joves que realitzin un treball o estudi de recerca amb Riudoms com a objecte d'estudi, fou per a Marta Escoda Alarcón pel treball *Un soldat de Riudoms a la guerra de Cuba: Joan Giol Cros*. Al guardó, dotat amb 300 euros, s'hi havien presentat tres propostes. El premi de Narrativa breu, dotat amb 500 euros, es repartí en dos accèssits, que recaigueren en Maria Dolors Portas Sesé, de Palamós, per l'obra *Ellipsi*; i Pilar López Bastida, de Reus, per *Afthersave*. També el premi de Recull de poesia, dotat amb 500 euros, es repartí en dos accèssits, que foren per a Francesc X. Simarro, de Cornellà de Llobregat, per l'obra *Ditades*; i en Gemma Sánchez, de Santa Eulàlia de Ronçana, per *Ets, és, som bosc*. El premi de narrativa va rebre 24 obres a concurs i el de poesia, 29. Finalment, el premi Instagramers, que es decidí per votació popular a l'etiqueta #cerapterritori, fou per a Emma Llurba Baró, de Riudoms. Durant l'acte també es lliurà el Premi Rosa dels Vents dedicat a un riudomenc o riudomenca que hagi excel·lit en la seva professió i trajectòria vital, i que recaigué en el músic Antoni Guinjoan Simeón. Jesús Figueras Salvat, rectora de la Universitat Rovira i Virgili (URV), presidí l'acte de lliurament d'aquesta 29a edició dels Premis Arnau de Palomar. També hi assistiren l'alcalde de Riudoms, Sergi Pedret; el president de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Josep Santesmases; i el president d'Òmnium Baix Camp, Emili Argilaga. L'acte comptà amb l'actuació musical dels alumnes de l'Escola Municipal de Música de Riudoms i d'Stem Pikats, grup de percussió del CERAP. »

El CERAP guanya el Premi BBVA a l'Entitat de l'Associacionisme Cultural Català

REDACCIÓ

Segons es va fer públic el dimecres 6 de novembre, el Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (CERAP) ha guanyat el Premi BBVA a l'Entitat de l'Associacionisme Cultural Català per «excel·lir en la dinamització social de Riudoms, la renovació generacional de l'entitat, la col·laboració amb els centres educatius del seu entorn i la conservació i divulgació del patrimoni cultural del seu poble». El guardó, dotat amb 3.000 euros, l'atorga l'Ens Associacionisme Cultural Català. El guardó al CERAP, que celebra enguany el 40è aniversari de la seva fundació, s'inscriu en els III Premis Antoni Carné, que organitza l'Ens Associacionisme Cultural Català per reconèixer les entitats, les iniciatives innovadores i comunicatives, les activitats, els programes i les persones dedicades a l'associacionisme cultural. Per part del CERAP van recollir el premi la presidenta i el vicepresident del CERAP, Marisol Virgili i Lluís Aragonès. L'acte de lliurament va tenir lloc a l'Ateneu Barcelonès. »

MUNTANYA

Excursió a la Mola de Genessies

ESTER BARCELÓ PERELLÓ

El diumenge 13 d'octubre la Secció de Muntanya del CERAP va organitzar una excursió matinal, de dificultat baixa, a la mola de Genessies (dins del terme municipal de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant) i que va tenir com a recorregut el mateix mas de Genessies, el poblat iber de Genessies i el cim de la Mola de Genessies. Tots els participants (18 adults i 5 nens) de la caminada ens vam trobar a les vuit del matí a Riudoms i amb els diferents vehicles particulars, ens vam desplaçar fins al punt de sortida del recorregut. En poc més de quatre hores vam finalitzar tota la volta prevista i per tal de fer una mica més amena la sortida (aprofitant que hi havia força canalla) vam voler visitar la granja escola localitzada al poble de la Masia de Castelló. »

Tres generacions de familiars d'Antoni Guinjoan Simeón van pujar a l'escenari a recollir el Premi Rosa dels Vents 2019 a aquest músic riudomenc per la seva trajectòria vital i professional.
Foto: Verònica Moragas Rovira.

La Secció de Muntanya del CERAP va participar el primer de desembre a la marxa solidària per la llibertat. Foto: Ester Barceló Perelló.

Excursió a la Mola de Sant Llorenç del Munt

ESTER BARCELÓ PERELLÓ

La Secció de Muntanya del CERAP va organitzar una excursió a la Mola de Sant Llorenç del Munt el passat diumenge 27 d'octubre. Aquest cop, un grup menys nombrós que en la sortida anterior, sis persones, ens vam trobar a Riudoms a les set del matí per fer més o menys l'hora i mitja de trajecte que teníem amb els vehicles fins a la urbanització de Can Prat, al municipi de Matadepera. Una excursió de dificultat mitjana-alta que ens va portar pels espais del Pla de Sant Llorenç, Can Pobla, Cova del Manel, cim de la Mola, Santuari de Sant Llorenç del Munt, Morral del Drac, cim del Montcau, Ermita de Santa Agnès, camí dels Monjos PRC31. Seguint l'itinerari proposat, a la ruta literària del Beat Bonaventura de la professora Dolors Requena Bernal, vam acabar realitzant dos cims, uns 19 km i 1.310 metres de desnivell acumulat positiu. »

El CERAP participa a la marxa solidària per la llibertat

ESTER BARCELÓ PERELLÓ

Conjuntament amb l'Ajuntament de Riudoms, la Secció de Muntanya del CERAP va col·laborar en l'organització de les Marxes solidàries que es van dur a terme el diumenge dia 1 de desembre, i organitzades per l'entitat Camins per la llibertat. Aquesta iniciativa tenia com a objectiu aplegar a tres grups d'excursionistes que tenien orígens diferents però que havien d'agrupar-se i arribar plegats a un mateix punt. Els tres punts d'origen eren Mont-roig del Camp, Vinyols i Riudoms, que començàvem a caminar cap a les tres de la tarda. Nosaltres ens vam trobar a la plaça de l'Om de Riudoms, i un grup d'unes setanta persones (una trentena de les quals ja venia caminant des de Reus) vam començar a caminar. Cap a les quatre de la tarda ens vam trobar les tres marxes a l'entrada de Montbrió i vam fer el recorregut final conjunt fins a la plaça de l'Ajuntament, on tots junts vam berenar una fantàstica xocolata cuita amb galetes. »

Excursió a la Tossa de l'Alzina

ESTER BARCELÓ PERELLÓ

El dia 14 de desembre la Secció de Muntanya del CERAP va organitzar una excursió matinal, de dificultat mitjana, a la Tossa de l'Alzina, de 697 metres d'alçada (dins del terme municipal de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant) i que va tenir com a recorregut el Corral de Cala Torre, el Corral de Garretó, el Salt del Carles, el Cocó de Recules, la Tossa de l'alzina, el racó del Taix, la Mola del Taix i el Corral de Ca la Torre. En total vam ser onze participants que, malgrat les fortes ratxes de vent existents tal dia a la zona, ens vam trobar a les nou del matí al nucli de Vandellòs i amb els diferents vehicles particulars vam fer l'aproximació fins al punt de sortida del recorregut. En poc més de tres hores i mitja vam finalitzar tota la volta prevista, uns deu quilometres. Hem de reconèixer que les condicions meteorològiques del dia no ens van deixar gaudir gaire de les vistes que teníem des del mateix cim i que aquestes també ens van fer canviar el sentit que teníem previst per l'excursió, ja que així aprofitàvem les primeres hores de la caminada per anar per zones menys exposades al vent. Tot i així, però, cadascun dels assistents va demostrar en aquest dia la seva passió per la muntanya i l'alt grau de companyonatge que es pot donar davant d'unes condicions força adverses. »

EXPOSICIONS

"Remnants of a bygone era", exposició de Johnjoe Nugent

ALBA DOMINGO BASORA

Durant el mes d'octubre, es va poder visitar al CERAP l'exposició de Johnjoe Nugent «Remnants of a bygone era» (Restes d'una època passada), organitzada per la Secció d'Art. Aquest artista d'origen francès i canadenc, i ara veí de Riudoms, va començar a fotografiar llocs abandonats de Catalunya en venir a viure aquí, amb l'objectiu de conèixer millor la història del país. Balnearis, edificis senyorials i fàbriques abandonades són els misteriosos protagonistes de l'exposició, la localització dels quals el fotògraf prefereix mantenir en secret per protegir-los de curiosos i així ajudar a preservar-los durant més temps. Per ell, fotografiar edificis que estan en risc de desaparèixer contribueix a mantenir-los en la memòria. La inauguració, que es va fer el dia 4 d'octubre, va ser una bona oportunitat per conèixer l'artista. Molt obertament ens va explicar com descobreix i accedeix a aquests espais majestuosos i inquietants, que a poc a poc estan cedint el pas a la naturalesa. »

«S'ha acabat massa aviat, Sisco», exposició de Jobacasén

REDACCIÓ

La Secció d'Art del CERAP va inaugurar el divendres 1 de novembre l'exposició «S'ha acabat massa aviat, Sisco», de Jobacasén (Joan Baptista Cabré Sendrós). Es tracta d'una mostra de gravats de l'artista riudomenc que realitzava al seu taller el seu germà Sisco Cabré, a partir d'originals del mateix Jobacasén. Aquesta gravats estan realitzats amb paper reciclat. L'exposició s'ha pogut visitar fins al 29 de novembre. »

«CERAP. 40 anys amb la cultura i la llibertat», exposició commemorativa

REDACCIÓ

Divendres 13 de desembre, a dos quarts de vuit del vespre i amb gran expectativa, es va inaugurar de l'exposició «CERAP. 40 anys amb la cultura i la llibertat», que ofereix un repàs de la trajectòria de l'entitat en aquestes quatre dècades. La mostra ha estat muntada conjuntament a les dues sales: la d'actes del CERAP i la d'exposicions de la Casa de Cultura i compta amb plafons explicatius sobre l'entitat i cadascuna de les seves seccions, i amb material divers aportat per les mateixes seccions tals com una mostra de les Publicacions del CERAP, pica i cordes de Muntanya, maces de la Colla de Diables, etc. Una petita actuació teatral que representava el passat i el futur de l'entitat va cloure l'acte d'inauguració que va comptar amb desenes d'assistents de totes les edats, de totes les seccions i de totes les èpoques del nostre quadragenari centre d'estudis. »

ACTIVITAT CULTURAL

El CERAP rebutja la sentència condemnatòria del Tribunal Suprem

REDACCIÓ

Arran de la publicació de la sentència condemnatòria del Tribunal Suprem, la Junta Directiva del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (CERAP) manifestà a través d'un comunicat a les xarxes socials el seu rebuig a la cita sentència i s'adherí a la campanya de protestes convocades en solidaritat amb les persones afectades. Així mateix, manifestà la seva preocupació per les greus conseqüències que aquesta sentència tindrà per a la normalitat política del país i per com repercutirà de manera negativa sobre els drets i les llibertats de la ciutadania. Per tot plegat la Junta Directiva decidí tancar el CERAP el divendres 18 d'octubre. »

Cicle de conferències sobre astronomia

REDACCIÓ

Per tres dimecres tardorencs d'aquest mes d'octubre (els dies 9, 16 i 23), el CERAP ha organitzat un cicle de tres conferències divulgatives sobre astronomia impartides per l'erudit riudomenc Josep M. Virgili, a dos quarts de vuit del vespre. El primer dia, la conferència

Cartell de l'exposició que ha resumit els 40 anys del CERAP i que es va inaugurar el 13 de desembre amb molt bona acollida de públic.

va tocar el tema del Sistema Solar i, per tant, el seu objectiu va ser que els participants trobessin resposta a preguntes com ara: per què existeix la Lluna, com es va calcular la distància de la Terra al Sol, per què Mart no té pràcticament atmosfera o per què Plutó ja no és planeta. El segon dia, la conferència va versar sobre l'univers amb aquests punts: la galàxia Via Làctia, els estels, la distància dels estels, l'any llum, classificació dels estels, composició dels estels, evolució dels estels, les supernoves, som pols d'estels, les nebuloses, el nucli galàctic, els núvols de Magalhaes, les galàxies pròximes, la grandària de l'univers, els cúmuls i els supercúmuls de galàxies, els quàsars. l'origen de l'univers, i el multivers. El tercer i últim dia, la conferència va tractar sobre els estels massius, de manera que es va aprofundir en els estels nans, els estels de neutrons i els forats negres. »

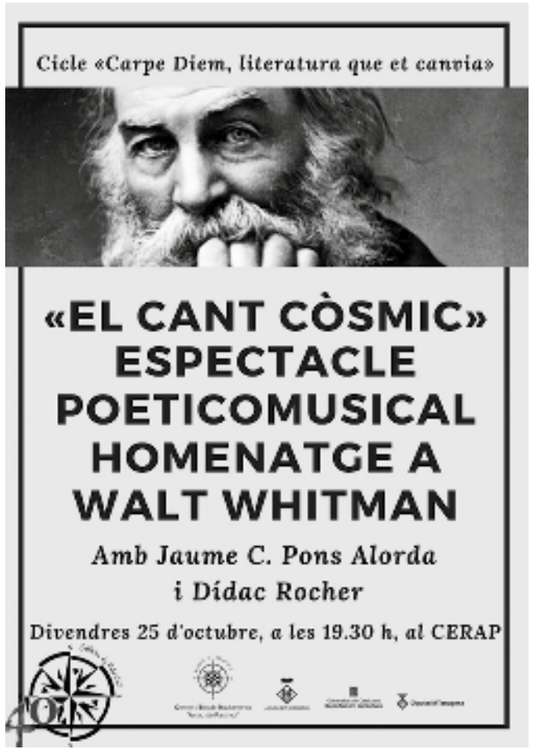

El CERAP ha organitzat, pels divendres 11 i 25 d'octubre, el cicle «Carpe Diem, la literatura que et canvia», del qual reproduïm el cartell anunciador.

El CERAP participa a la VIII Trobada de Centres d'Estudis del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Priorat

CONXA TORRES SABATÉ

La trobada es va celebrar el dia 19 d'octubre a la Casa de Cultura Blanca d'Anjou, on també hi ha ubicat el Centre d'Estudis d'Hospitalet de l'Infant. Del CERAP hi van assistir Marisol Virgili, Lluis Aragonès i M. Conxa Torres. Després de la visita a les instal·lacions, en aquesta ocasió el tema central de la trobada va ser «Les infraestructures viàries: estructuració del territori, problemàtiques i incidències en les persones». Es va iniciar la sessió amb el documental *Desconnectats* de Toni Royo, Santi Valldepérez i Toni Balada, produït per Filmsnòmades, a través del qual es veu clarament com les infraestructures de comunicació influeixen en el deteriorament d'un territori. Després es van presentar diverses aportacions sobre vies de comunicació, la importància del ferrocarril en algunes zones del nostre territori, la importància dels camins i la seva evolució, etc. Al llarg de la jornada es va fer palès que unes bones vies de comunicació acaben generant riquesa al territori. »

Cicle literari «Carpe Diem, la literatura que et canvia»

REDACCIÓ

El CERAP organitza aquesta tardor el cicle literari «Carpe Diem, la literatura que et canvia», conformat per dos actes. El primer (divendres 11 d'octubre) fou una sessió conduïda per l'escriptora Joana-Alba Cercós en què es comentà la pel·lícula *El club dels poetes morts*. Respecte a la segona sessió, fou el divendres 25 i consistí en un espectacle titulat *El cant còsmic*, un homenatge poeticomusical a Walt Whitman, amb Jaume C. Pons Alorda i Dídac Rocher. Ambdues sessions, a dos quarts de vuit del vespre, van acollir una notable assistència de públic. »

Projecció del documental *Arquitectures*, de Jordi Abelló

REDACCIÓ

L'artista reusenc Jordi Abelló va presentar dimecres 30 d'octubre a la sala d'exposicions del CERAP, el documental *Arquitectures*. Es tracta d'una pel·lícula que gira al voltant del seu particular imaginari amb dissenys que evoquen espais, formes, estructures i configuracions de diferents aparences i perfils; un treball ideat al llarg d'aquest últim any que conclou amb aquest documental. Mentre Abelló projectava el documental davant del reduït però interessat nombre d'assistents anava explicant com l'havia fet i com, segons l'artista, ell ha esdevingut arquitecte; arquitecte sense titulació universitària, però arquitecte al capdavall. Al final de l'acte es va establir un diàleg amb persones del públic que van voler compartir amb l'artista reusenc la seva particular mirada envers l'art de construir. »

Conferència «La transició energètica del segle XXI (TE21)»

REDACCIÓ

La Secció de Ciències Naturals del CERAP va organitzar pel divendres 29 de novembre, a dos quarts de vuit del vespre, la conferència "La transició energètica del segle XXI (TE21)", a càrrec dels enginyers industrials Pep Puig i Ramon Sans. En la conferència es van plantejar qüestions com la dependència de la societat actual del consum d'energia provinent de combustibles fòssils no renovables, que s'exhauriran, segons moltes previsions, abans del 2050. A partir d'aquestes dades, es va analitzar la viabilitat de la substitució d'aquests combustibles per altres de renovables i si, només amb aquests, es podrien mantenir els estàndards que proporcionen els actuals. Els conferenciants van exposar les diferents posicions sobre la qüestió a partir d'estudis rigorosos i científics, que topen sovint amb el discurs mediàtic dominant pregonat per les grans companyies elèctriques i d'hidrocarburs i per certes elits polítiques que es beneficien del sistema energètic actual. »

MercArt 2019

VERÒNICA MORAGAS ROVIRA

Els dies 14 i 15 de desembre va tindre lloc la segona edició del MercArt, el Mercat d'artistes Riudomencs que organitza la Secció d'Art. L'emplaçament va ser la plaça Petita i l'entreplaces. En aquesta edició hi van participar set artistes riudomencs amb una parada pròpia, on hi havia propostes que anaven des de la pintura, la il·lustració o les peces fetes amb origami fins al trencadís. També hi van participar catorze artistes de diferents disciplines en la mostra d'art conjunta. Com a novetat d'enguany, hi va haver una artista convidada, la Mar Cerdà, il·lustradora de gran recorregut. També com a novetat, la Secció d'Art va realitzar una instal·lació efímera que donava la benvinguda al Mercart. A la parada de la Secció s'hi van poder comprar obres dels seus membres així com pastissos i el ja tradicional vi calent. Contents amb el resultat d'aquesta edició, esperem continuar amb aquesta proposta l'any vinent! »

En la projecció del documental *Arquitectures*, Jordi Abelló, artista reusenc de llarg recorregut, va evocar el seu peculiar imaginari sobre l'art de construir. Amb aquest cartell es va anunciar l'acte que va tenir lloc al CERAP el 30 d'octubre.

SUBVENCIONS

L'any 2019, el CERAP rep diverses subvencions

CONXA TORRES SABATÉ

Com sempre, des de la Secretaria del Centre d'Estudis, quan es tanca un exercici econòmic a través d'aquest escrit a *Lo Floc* es vol donar compte als socis de les subvencions que s'han tramitat al llarg de l'any. L'any 2019 el CERAP va rebre un seguit de subvencions de les administracions públiques, que són les següents.

Els membres de la Secció d'Art del CERAP davant de la instal·lació efímera que donava la benvinguda al Mercart i que han ideat ells mateixos.
Foto: arxiu CERAP.

El 23 de novembre es va fer una trobada per jugar a jocs de taula, estratègia i rol, la nova iniciativa de la Secció d'Escacs del CERAP que pretén ampliar i diversificar les activitats que organitza.
Foto: Sergi Domingo Basora.

De l'Ajuntament de Riudoms: 3.550 euros per ajudar a sufragar les despeses de les activitats de les diverses seccions de l'entitat, així com el manteniment de la seu social; i 6.000 euros per a les activitats extraordinàries del 40è aniversari. Del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1.401 euros per a les activitats del CERAP relacionades amb la cultura popular i tradicional i amb l'associacionisme. De la Direcció General de Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 1.600 euros per a l'edició de la revista *Lo Floc* De la Diputació de Tarragona, 9.207 euros per a la rehabilitació del terrat. Del Gabinet de Presidència i Planificació (Comunicació) de la Diputació de Tarragona,1.310,34 euros per a la revista *Lo Floc*. El CERAP també va rebre el 2019 una subvenció de 450 euros de l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) per a *Lo Floc* i una de la Societat General d'Autors i Editors (SGAE) de 600 euros per la publicació del llibre *A reveure, Joan.* »

FORMACIÓ I DIVULGACIÓ

Es reprenen les sessions de ioga i anglès

REDACCIÓ

Amb l'arribada del mes d'octubre ha arribat també l'inici de curs i la represa de les classes que ja s'havien impartit l'any passat al CERAP. Estem parlant dels cursos de ioga i anglès, els quals han començat amb 18 i 8 alumnes, respectivament. El professorat que se n'encarrega són Empar Pont, ioga, i Johnjoe Nugent, anglès. Les sessions de ioga són els dimarts i els dijous i les d'anglès, els dilluns. »

ESCACS

Torneig amistós d'escacs

SERGI DOMINGO BASORA

Un torneig d'escacs és, primordialment, una competició, però donar a un torneig una òptica amistosa, familiar i encarada als socis és una manera de donar a aquesta competició una repercussió local que altres activitats no tenen. Aquesta és la premissa des de la qual la Secció d'Escacs va voler partir de cara a aquest nou curs pel que fa a tornejos. Així, doncs, el dissabte 22 de novembre es va organitzar al CERAP un torneig gratuït, ràpid, amistós i obert a tothom que va comptar amb la participació d'una desena de jugadors. L'objectiu fou gaudir d'un matí entretingut que sigui el precedent per futures activitats d'aquesta tipologia. Alhora, es va permetre que qui volgués participar en només alguna de les rondes, ser espectador o fer una partida lliure pogués fer-ho. El resultat va ser positiu i l'ambient, distès. »

Trobada de jocs de taula

SERGI DOMINGO BASORA

Tal i com es va comunicar als socis fa ben poc, la Secció d'Escacs durà a terme activitats a partir d'ara relacionades amb altres jocs de taula, estratègia i rol. Mitjançant la creació d'un grup encarregat d'aquestes activitats dins la Secció, volem ser part activa d'un sector del lleure que, tot i conviure amb les pantalles, creix cada vegada més entre joves i adults. El 23 de novembre vam celebrar l'obertura d'aquest període d'activitats amb una trobada de jocs de taula en què es va poder jugar a una diversitat de jocs de taula populars, entre els quals Skull King, Isla de Skye i Potion Explosion. Van participar-hi una quinzena de persones de totes les edats. A partir d'ara, la Secció realitzarà activitats similars; si us agrada el Monopoly o els jocs de preguntes, l'estratègia profunda o el rol de sobretaula, els jocs en família o la partida després de dinar, seguiu la nostra activitat o bé contacteu amb la Secció per participar en les trobades setmanals que fem. »

La Secció d'Escacs participa al Parc infantil de Nadal

SERGI DOMINGO BASORA

Els dies 27 i 28 de desembre, la Secció d'Escacs va participar (com també van fer la Secció de Ball de Bastons i els Diables) en el Parc infantil de Nadal que organitza l'Ajuntament de Riudoms amb el suport de les entitats. Des d'Escacs vam ser-hi ambdós dies i vam tenir el plaer d'oferir diverses activitats, la principal de les quals va ser ensenyar a jugar a escacs i oferir taulers per tal que els visitants juguessin entre ells o s'endinsessin per primera vegada en aquest joc. Gràcies a la bona participació i a l'interès dels nens, motivat pel fet que molts d'ells reben classes d'escacs a les escoles, les activitats van tenir un bon resultat. Altres jocs de taula que també es van oferir van tenir un menor impacte a causa de la pròpia dinàmica del parc, però la seva inclusió va ser un nou pas endavant de cara a diversificar i ampliar el ventall de jocs en les activitats de la Secció. »

COLLA DE DIABLES DE RIUDOMS

1r correfoc de la fira ramadera de la Pobleta de Bellveí

ARNAU CARBONELL OLLÉ

Arriba l'hivern i la temporada de correfocs i festes majors es comença a acabar. A mitjans d'aquest estiu ens va arribar la notícia que la Festa Major de Beranui (a la Vall Fosca) enguany no se celebraria. Com sabeu, des de feia onze anys i pel pont del Pilar, la Colla participàvem i organitzàvem el correfoc del petit poble de Beranui on fèiem el final de la temporada, tot gaudint d'un cap de setmana per la Vall Fosca, però enguany arribava a la seva fi. Enamorats d'aquesta Vall, no volíem de cap manera acabar amb aquesta tradició i amb un parell de trucades en vam tenir prou per trobar un nou poble i fer-hi un correfoc. El cap de setmana del 5 i 6 d'octubre, a la Pobleta de Bellveí (també de la Vall Fosca) celebra la Fira Ramadera, i de seguida ens vam entendre, i així va ser com aquell cap de setmana un nombrós grup de diables i tabalers vam organitzar el 1r correfoc de la fira ramadera de la Pobleta de Bellveí, gaudint un any més, d'un cap de setmana espectacular al Pirineu. Que per molts més anys puguem participar-hi! »

Sopar de final de temporada

JESÚS TORRES SANZ

Tot i que l'activitat de la Colla no s'atura mai, sempre és cap a la tardor quan aquesta minva pel que fa a sortides i correfocs. Per aquest motiu ja és tradicional fer el sopar de final de temporada de la Colla de Diables cap al novembre. Una cinquantena de timbalers i diables de la Colla ens vam trobar al restaurant de Sant Antoni de Riudoms per sopar plegats, repassar els detalls de la temporada de forma amena i començar a pensar en els actes del 2020. En els darrers anys s'ha intentat fer coincidir aquest sopar amb la celebració del Movember, festa solidària pel càncer masculí que va tenir lloc el passat 23 de novembre coincidint amb les Festes del Beat, per tal d'animar tots els diables a assistir a aquesta festa i col·laborar en aquest acte benèfic. »

Els diablons a la festa major d'hivern de la Selva del Camp

CRISTINA MONTALVO JANSÀ

Per segon any consecutiu, el passat dissabte 30 de novembre la Colla de Diablons de Riudoms va participar al Correfoc de la Festa Major de Sant Andreu de la Selva del Camp. Una trentena de diablons i tabalers ens vam desplaçar al poble veí convidats pels nostres padrins, els Diables infantils de la Selva del Camp. Allà vam ser rebuts amb un berenar junt amb les altres colles infantils. La festa va començar a les set del vespre amb una cercavila de timbals pels carrers més cèntrics i antics de la vila, tot passejant per les muralles fins arribar al castell. Allà es van produir les enceses que van iniciar

Després d'onze anys participant a la Festa Major de Beranui, a la Vall Fosca, enguany s'ha substituït aquesta vila per una altra de la mateixa vall: la Pobleta de Bellveí. En aquesta fotografia hi apareixen els riudomencs que s'hi van desplaçar el 5 i 6 d'octubre per organitzar-hi un correfoc dins dels actes de la seva fira ramadera.
Foto: Arnau Carbonell Ollé.

el correfoc. El recorregut es va anar succeint pels carrers interns a les muralles, uns espais estrets i tancats, força adequats per lluir els correfocs. Tot baixant el carrer Major es va arribar a la cruïlla amb el raval de Sant Francesc on es van concentrar totes les colles. En aquest punt es van realitzar les tradicionals enceses conjuntes i el final del correfoc. Acompanyant els Diables i diables infantils de la Selva del Camp, també hi van participar el Ball de diables infantil de la Pobla de Mafumet, la Colla de Diables de les Borges del Camp i el Ball de Diables del Morell. Agraïm novament la invitació dels nostres padrins els Diables infantils de la Selva del Camp. »

EL CERAP i la Colla de Diables tornen a emetre loteria per Nadal

ARNAU CARBONELL OLLÉ

Des de fa una colla d'anys, per les festes nadalenques la Colla de Diables del CERAP posem a la venda participacions de loteria per repartir sort, i alhora guanyar uns quants calerons per a l'entitat. Fa un parell d'anys la Colla va decidir deixar de vendre loteria espanyola arran de la situació política que vivíem, és per això que actualment juguem a la loteria de la Grossa de cap d'any, la catalana. Tot i que el sistema que tenen establert, pel que fa a les participacions, no ens acaba de satisfer, enguany hem tornat a provar sort fent participacions del CERAP i dels Diables on es jugaven deu números per butlleta i una quantitat de 40 cèntims per cadascun. La sort no va arribar, però gràcies a un parell de terminacions hem esgarrapat quatre cèntims, concretament 3 euros per butlleta! Per tothom que en va comprar, la podreu anar a cobrar a la caixa de la cooperativa i si no ho feu, contribuireu al CERAP i la Colla de Diables i podrem continuar fent créixer la cultura! Moltes gràcies! »

Cada any a la tardor la Colla de Diables del CERAP fa un sopar de final de temporada per valorar l'anterior i començar a engegar la propera.
Foto: Jesús Torres Sanz.

PUBLICACIONS

El llibre *A reveure, Joan*, a la ràdio i els diaris nacionals

REDACCIÓ

El CERAP tanca l'any 2019 havent publicat un Quadern de Divulgació Cultural amb el qual no comptava: *A reveure, Joan. 40 veus reten homenatge al compositor i amic Joan Guinjoan*, un volum tan inesperat com la defunció del mestre el primer de gener. Al llarg de l'any, d'aquesta publicació se n'ha fet ressò la premsa nacional amb dos articles: «A reveure, Joan!», redactat pel periodista Xavier Garcia Pujades i publicat a *El Punt Avui* el 10 de juny, i «Joan Guinjoan», escrit per Oriol Pi de Cabanyes i aparegut a *La Vanguardia* el 28 d'octubre. Així mateix, és important deixar constància de l'entrevista que Catalunya Música va fer a la curadora i impulsora del llibre, Maria Eugènia Perea, el 25 d'octubre, dins del programa Assaig general, de la mà dels periodistes musicals Albert Torrens i Marta Lanau. En l'interviu, de catorze minuts de durada, també hi va participar el poeta i fundador de Columna Música Àlex Susanna. Vet aquí un resumit tast de les paraules de Susanna en directe a l'emissora pública: «s'ha de subratllar el caràcter del tot extraordinari que el Centre d'Estudis Riudomencs hagi estat capaç de tirar endavant aquesta iniciativa amb la qualitat, la rapidesa i amb l'eficàcia amb què ho ha fet. Crec que això us honora tot i que diria que hi hauria d'haver també altres organismes i institucions que agafessin la batuta en aquests casos (....) El llibre ajuda moltíssim a penetrar, a entendre quin era el seu món musical, que això és una de les grans dificultats que tenen molts oients (...) Ajuda a veure quines són les arrels de la creació musical contemporània, per això és tan valuós, per no sentir-nos desvalguts com a oients. El llibre conté per tant moltes claus interpretatives (...) *Lo Floc* és una altra iniciativa preciosa, preciosa, és a dir, és una revista del tot atípica. Cada trimestre la rebo i realment tinc sempre una gran satisfacció». »

GASTRONOMIA

Conferència sobre el malbaratament alimentari

RAMON MARGALEF BAUTISTA

El 16 d'octubre de cada any se celebra el Dia Mundial de l'Alimentació, proclamat en 1979 per la Conferència de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l' Alimentació. És per aquest motiu que vuit dies més tard, el 24, la Secció de Gastronomia del CERAP va creure oportú aprofitar l'avinentesa per oferir la cara gens atractiva de l'alimentació: el seu malbarament. S'entén per malbaratament alimentari els aliments originàriament comestibles que han esdevingut residus alimentaris. Recordem que a la Unió Europea cada any es malbaraten 88 milions de tones d'aliments, amb un cost associat de 143 bilions d'euros. Aquesta quantitat equival a uns 173 kg per persona i al 20% de la producció alimentària total. A Catalunya, generem unes 262.000 tones cada any, cosa que representa uns 35 kg per persona. Per fer la conferència es va convidar el senyor Josep M. Tost, director de l'Agència Catalana de Residus, que ens va donar uns consells sobre què podem fer des de casa o quan anem a comprar, per exemple, com emmagatzemar correctament els aliments, com seleccionar-los i cuinar-los amb el cap, en quin ordre s'han de consumir, com podem aprofitar el que tenim, de quina manera es poden conservar les sobralles i què cal fer amb el que ja no es pot aprofitar. »

El llibre *A reveure, Joan. 40 veus reten homenatge al compositor i amic Joan Guinjoan*, editat pel CERAP el passat Sant Jordi, va ser objecte de comentari durant catorze minuts als micròfons de Catalunya Música, el 25 d'octubre.
Foto: arxiu CERAP.

L'article «A reveure, Joan!», signat pel periodista Xavier Garcia Pujades i publicat a *El Punt Avui* el 10 de juny, fa al·lusió explícita de la publicació per part del CERAP del llibre *A reveure, Joan. 40 veus reten homenatge al compositor i amic Joan Guinjoan.*

Tribuna

Xavier Garcia. Periodista

A reveure, Joan!

Amb aquest títol –impossible de satisfer, però que indica la voluntat de permanència entre els qui el vam conèixer i estimar–, ha estat publicat a Riudoms (Baix Camp), la seva terra natal, un volum de record al compositor i músic integral Joan Guinjoan i Gispert (1931-2019), que morí a Barcelona, als 87 anys, el primer dia de l'any en curs.

AQUEST LLIBRE HA ESTAT IDEAT, escrit i editat en el temps rècord de quatre mesos, per part del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (entitat que celebra els quaranta anys d'existència), sota la coordinació de Maria Eugènia Perea Virgili, directora de publicacions de l'esmentat centre, la darrera de les quals, el número 34 dels Quaderns de Divulgació Cultural, és justament aquest recull de 40 veus que reten homenatge al compositor i amic Joan Guinjoan, com diu el subtítol. No era la primera vegada que, des de Riudoms, es reconeixia la personalitat de Guinjoan, ja que la revista del Centre d'Estudis, *Lo Floc*, amb més de 200 números a l'esquena, va publicar, al llarg de gairebé quaranta anys, un bon grapat d'articles i cròniques que donaven compte de la progressiva rellevància internacional del fill il·lustre de Riudoms, que també és la petita pàtria pagesa de Gaudí, ni més ni menys. En aquest sentit, es poden consultar en PDF a www.raco.cat una quinzena d'aquests articles i, també en llibre, cal tenir en compte, el 2012, el volum *Guinjoan íntim: les arrels del compositor riudomenc*, d'Anton Marc Caparó i Maria Eugènia Perea, uns textos fonamentals –mai fins llavors estudiats i escrits– per localitzar els primers vint anys pagesos del futur músic.

DESPRÉS, A FINALS DEL 1952, s'instal·la a Barcelona i posteriorment a París, d'on retorna el 1964, que és quan el comencen a conèixer i a col·laborar amb ell bona part dels quaranta relators d'aquest volum pòstum, entre els quals instrumentistes (germans Claret, Josep M. Colom, Josep M. Escribano, etc.), dirigents d'entitats musicals (Jordi Roch, Miquel Badal, Víctor Garcia de Gomar), bibliotecàries (Rosa Montalt), professores (Marta Bou), musicòlegs (Cèsar Calmell, Joaquim Garrigosa, Montserrat Icart), compositors (Benet Casablancas, Carles Guinovart, Josep M. Guix, Ramon Humet, Joan Magrané), pintors (Joaquim Chancho, també de Riudoms), científics (Francesc Farré), crítics musicals (José Luís García del Busto, Jorge de Persia, Miquel Lluís Muntané), familiars i amics del poble (el seu fillol, Ton Gispert Guinjoan; l'amic pagès, Anton Marc Caparó), cantants (Maria Hinojosa), directors d'orquestra (Josep Pons, Marcel Ortega, Xavier Pagès-Corella), escriptors (Eugeni Perea, també riudomenc, Martí Rom i Àlex Susanna), polítics (Joan M. Pujals), museòlegs (Berta Ribé) i, en fi, periodistes (Antoni Batista, Manuel Cuyàs, Santiago Vilanova i un servidor).

UN LLIBRE –hauria pogut ser el triple de llarg, si visquessin els qui ja no hi són– que pot demanar-se a www.cerap.cat, i que és un reflex unànime de la personalitat humana i musical del mestre Guinjoan.

Dona amb *cello*

Fotografia: Lucía Perera Stoc
Text: Josep M. Riu Margalef

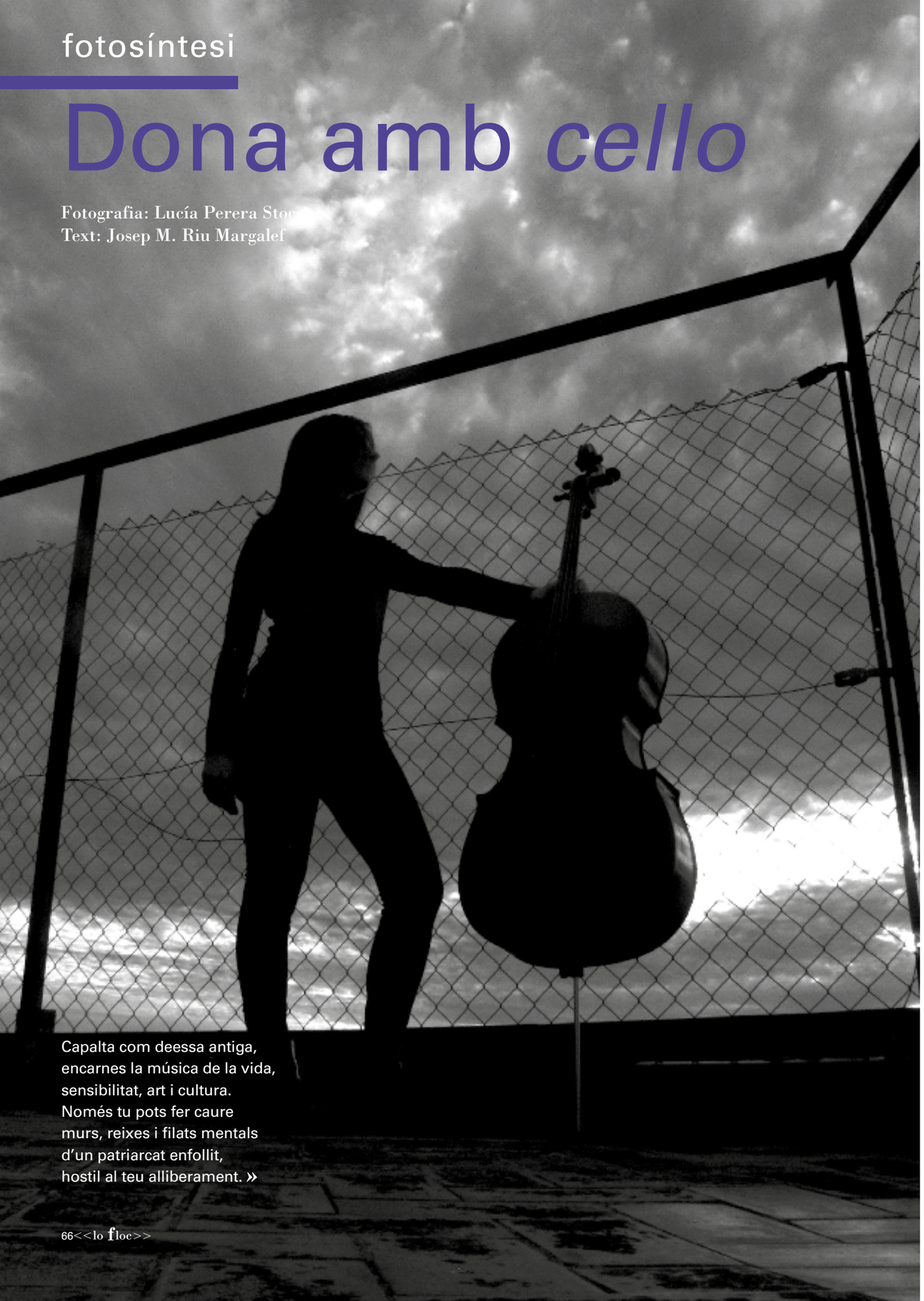

Capalta com deessa antiga, encarnes la música de la vida, sensibilitat, art i cultura. Només tu pots fer caure murs, reixes i filats mentals d'un patriarcat enfollit, hostil al teu alliberament. »

Dones d'aigua (de mina)

Paquita dels Rentadors Nous

Les dones de Riudoms hem estat sempre universals, que no em vinguin amb romanços! Com arreu del món, ho érem quan treballàvem i ens escarrassàvem de sol a sol, i quan no n'hi havia, pencant sempre. Allò que diuen, enfangades fins a les bragues, com els marits, però els nostres hòmens, tornats del tros, se n'anaven al cafè, a la barberia, al mercat o a can tites mentre que n'altres, vinga, segona sessió, com a cal Claveguera! I si de nit la criatura plorava, qui creieu que s'aixecava a encendre el foc i preparar la marialluïsa o el biberó? Amb el davantal posat sempre i quan al manso li abellia, apa, posat bé que ve el tigre de les Planes! Així a Riudoms, a la Patagònia i a Mèxic DF, i fins l'hora de la mort, amén, que en això mai no hi ha diferència, vatua els caralls! La de farts que me n'he fet de collir bajoques, amb aquell polsim que t'enceta fins l'entrecuix!, i d'arrencar pataques, no vegis!, i albergínies, el recapte, vaja, sempre esllomada i eixarrancada al bancal o rec; i en temps d'avellana, de verema o de l'oliva, no et dic res, mare de Déu de la Llet! Però així hem fet gran la casa, i el poble, vaja. Un monument, ens haurien de fer a les dones, però ca!

Gràcies a Déu tot això passava antes, és història, ara ja semblem homes: som a l'ajuntament, amb vara i tot; portem empreses i dirigim associacions, revistes i entitats; a l'església ja tenim fins i tot capellanes!; escrivim, fem bons versots i contes de vora l'estufa de pèl·lets, fem de diablesses *millennium*, pintem i toquem altres coses més que la flauta del felí de les Planes! Que no ens vinguin amb caralls, ara som naltres les que triem i cardem amb qui volem, mascle o femella, que en això també hem esdevingut universals; fumem com a carreteres, fem salut i esports, quedem amb les amigues per fer el cafè a la Confi i quan arribem a casa, ep!: que has fet el sopar?, que has posat la rentadora?, que has plegat la roba?, que has anat al súper?, diem al tigre amansit.

Ja sé que ens falta un bon tros per ser veritablement lliures, segons els codis i constitucions universals de drets que tothom branda i ningú exerceix, d'acord, però ara, almenys, som tan felices o desgraciades com l'home: ens rifen i enganyen com a ells a la fàbrica o l'oficina i també nosaltres hem de reivindicar drets i salaris que ens furten empresaris i polítics, ara, per a major i més dura penitència quaresmal, polítiques i empresàries femenines!

Em sembla que estem fent un pa com unes hòsties, perquè d'enfangades i esclaves en continuem essent. Tot plegat, l'alliberament s'ha reduït a una corda més llarga, com la dels hòmens, però subjectes a l'esclavatge de sempre! No serà que tot era un conte xinès i el que volien era que entréssim en el món del treball *low cost* i en el consumisme? La igualtat, vet ací, per engreixar més els rics! Potser tenien raó les Montseny, Beauvoir i les nostres Carme Simó i Veves, passioneres del feminisme! És contra el poder que hem d'etzibar coces de mula de quadra! Apa, doncs, a les barricades, dones d'aigua (de mina) de Riudoms! Trenquem plats i cassoles i el cap de l'opressió! Que les dones del poble del Sac siguem les primeres en el moviment universal per a l'alliberament de gènere! »

> «Ara som naltres les que triem i cardem amb qui volem, mascle o femella, que en això també hem esdevingut universals; fumem com a carreteres, fem salut i esports, quedem amb les amigues per fer el cafè a la Confi»

Bibliografia bàsica sobre la condició de la dona

Carles Martí Martí

De súbdites a ciutadanes. Dones a Tarragona 1939-1982

El llibre recull els testimonis orals de trenta-dues dones que van viure entre 1939 i 1982, totes elles de diferents generacions , orígens socials diversos i de procedències vàries. Emprant el mètode de la història oral, amb l'ajut de la memòria històrica i utilitzant la seva conversió en clau de codis en femení, tot dins un context marcat per la classe social així com de la seva cultura i posició política i social. Les autores, en un afany de contribuir a la recreació de la subjectivitat d'una genealogia de les dones, teixeixen un itinerari plural que s'interroga sobre el silenci de la societat respecte les dones i en ressalten les seves veus corals i els testimoniatges, en una narració que recull tots els processos de mobilització i la vida de vàries generacions de dones.

El llibre documenta la història dels processos socials de conscienciació en els diferents marcs de resistència al franquisme: des dels sectors progressistes catòlics fins als sectors clandestins de l'esquerra radical política. Cal ressaltar la mirada nova de «les altres catalanes», les dones nouvingudes procedents dels diferents fluxos migratoris arribats a Catalunya, de manera que incorporen a l'estudi una nova dimensió: la que ens permet comprendre la transformació i expansió econòmica i social de les ciutats i les lluites socials als barris perifèrics per aconseguir millores socials, econòmiques i urbanístiques.

Per les autores, la implicació de les dones en el moviment feminista és la base per a la conscienciació i la lluita de les dones per a l'assoliment dels seus drets. La consciència feminista marca la vida de les dones entrevistades que assenyalen les diferents formes per superar la seva posició subalterna i arribar a assolir els seus drets i la igualtat social.

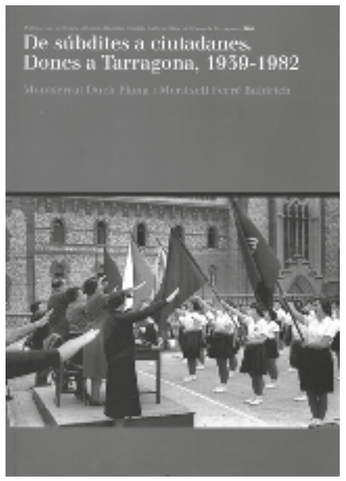

Portada del llibre *De súbdites a ciutadanes. Dones a Tarragona 1939-1982,* de Montserrat Duch Plana i Meritxell Ferré Baldrich, editat pel d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Olivé" del Camp de Tarragona l'any 2009.

L'altra riba. Trajectòries de vida i migració de dones d'origen marroquí al Camp de Tarragona

El llibre és el resultat d'una recerca per esbrinar com es desenvolupen els processos de migració, en aquest cas sobre dones procedents del Marroc al Camp de Tarragona. El que l'autora es planteja és estudiar la migració femenina com a cas específic d'aquest col·lectiu «invisible» i com es produeix la seva adaptació a la societat catalana que els acull, així com la problemàtica que suscita. L'anàlisi es pot definir sobre el fet migratori i el gènere.

L'arribada cada vegada més massiva d'immigrants produeix efectes en la convivència sobre els països d'adopció europeus sobretot en moments d'agreujament de les crisis econòmiques i la seva resposta en termes de rebuig social de sectors de la població autòctona, així com la proliferació d'ideologies racistes i xenòfobes. El resultat és la proliferació de tot un corpus de lleis reactives que pretenen posar límits a l'arribada d'africans al nostre país.

La presència del fenomen migratori posa en relleu tota una problemàtica de l'acceptació de l'immigrant des d'una perspectiva d'adaptació i assimilació a la cultura de la societat d'acollida sense perdre la pròpia identitat. L'anàlisi de la situació dels immigrants als altres països (Bèlgica, França o Itàlia) és un referent tant en la cerca d'informació com d'experiències per acabar de complementar l'anàlisi.

Finalment, diríem que és un estudi detallat de les institucions sanitàries i educatives en relació a la dona immigrant el qual pretén situar el procés d'adaptació que pateixen a partir del seu contacte. De com la dona immigrant s'ha d'adaptar a uns serveis mèdics i educatius occidentals i com responen aquestes institucions a la presència de nous usuaris amb unes característiques determinades i necessitats diferents.

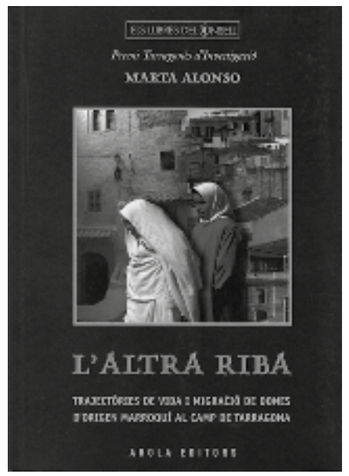

Portada del llibre *L'altra riba. Trajectòries de vida i migració de dones d'origen marroquí al Camp de Tarragona,* de Marta Alonso, editat per Arola Editors l'any 2002.

Memòries de dones

Un interessant estudi sobre la memòria històrica femenina que reivindica el reconeixement de la dona i la seva contribució en els sabers i experiències propis que fins ara havien estat ocultats. Les autores creuen que històricament s'havia donat molt poca rellevància a les tasques realitzades per les dones, les quals s'havien considerat de segon ordre. La raó és que aquestes es produïen en una societat de matriu patriarcal on el protagonisme dels valors masculins projectava l'exclusivitat del món mascle.

El treball pretén demostrar –i ho aconsegueix– que sense les accions civilitzadores de les dones que van des de la reproducció fins a la transmissió de la parla i els costums no tindríem les societats actuals tal com les coneixem. Segons les autores, es tracta d'ajudar a recuperar la història i la memòria femenina com un acte de reconeixement de les dones i la seva posició en la societat.

L'obra s'estructura sobre els següents paràmetres: en primer lloc, hi figuren les col·laboracions relatives a la perspectiva històrica que la presenten, segons una especial disposició cronològica, i, en segon lloc, les que fan referència al treball femení. Segueix l'apartat

Portada del llibre *Memòries de dones,* de Coral Cuadrada (coordinadora), publicat per Arola Editora dins de la col·lecció Atenea l'any 2009.

de l'escriptura de les memòries i la visió antropològica que projecten i finalment hi ha tres exemples pràctics que es desenvolupen a la ciutat de Barcelona, a la comarca del Montsià i al Sàhara.

El gènere de la polis. Trajectòria de les dones en el catalanisme polític

El títol d'aquest llibre és una proposta temàtica amb l'objectiu d'estudiar l'abast real de l'aplicació de la Llei d'Igualtat del 2007. Un llibre que pren partit en favor de la història feminista i en el d'una radicalitat militant necessària, segons l'autora, per a la millora col·lectiva. La recerca recull unes aportacions que assumeixen el paper transcendental de la història i al mateix temps el de la denúncia d'una política que acaba plantejant-se com una veritable estratègia de transformació social.

Ens trobem, doncs, davant d'un treball de recerca feminista col·lectiu i interdisciplinar sobre el paper i la contribució de les dones al catalanisme polític en l'inici de la Transició. En *El gènere de la polis. La trajectòria de les dones en el catalanisme polític* es presenten els resultats d'una àmplia i polièdrica recerca sobre els imaginaris col·lectius que han fonamentat el sexisme en la societat catalana actual.

L'obra constitueix l'anàlisi qualitativa a partir de vint-i-una entrevistes a regidores de municipis de Catalunya en les legislatures d'entre el 1979 i el 2007, i s'estructura en dues parts: en la primera es fa una anàlisi panoràmica sobre el sexisme que ha informat el catalanisme polític i reflexiona sobre l'entorn dels fonaments ideològics del biaix de gènere en la política catalana actual. En la segona part es fa una aproximació a la representació i participació política de les dones en les administracions públiques catalanes en democràcia.

El llibre constitueix un projecte de recerca col·lectiva d'uns professionals (cinc) que han ratificat l'aforisme que diu que les «dones sabem el que sabem» i que no ignoren els imaginaris col·lectius que han fonamentat i atorgat legitimació a la històrica exclusió de les dones en els espais de la política i el poder local al nostre país d'ençà de la recuperació de la democràcia. El pas de les generacions d'entre els anys 1959-1985 ha enriquit la investigació, encara que no es vulgui creure que el pas del temps ho arregla tot. Només la voluntat col·lectiva de dones i homes permetrà avançar cap a la plena ciutadania.

Portada del llibre *El gènere de la polis. Trajectòria de les dones en el catalanisme polític*, de Montserrat Duch Plana (coordinadora), publicat per Arola Editora dins de la col·lecció Atenea l'any 2013.

Costums i tradicions de Castellvell del Camp. Parlen les àvies

Segons l'autor es tractava de conèixer de prop com han patit les dones, com han lluitat, com s'ho han passat de bé, com han pujat els seus fills o com han treballat. La col·laboració inestimable de les àvies del poble que han participat oferint els seus records i la transmissió dels seus pensaments ha donat valor al seu testimoni per entendre en el present el llegat que ens deixen.

El treball dóna veu a les dones sobre els canvis produïts i com han afectat la seva manera de viure i entendre les relacions humanes en un municipi petit. Amb els ulls d'unes dones, amb les seves històries de vida, l'autor s'apropa al temps històric comprès entre 1936, inici de la Guerra Civil, i l'any 1975, amb la mort del Dictador.

L'anàlisi parteix de la premissa del paper de la dona en el camp de l'economia agrària, la salut i l'organització familiar, la realitat del qual queda amagada en la història i és menystinguda per la societat. Es tracta de fer veure que les diferències de gènere es basen en una herència cultural i no pas genètica. Així, l'autor sosté que la situació subalterna de la dona respecte l'home és una construcció social simbòlica basada en el fet que els papers assignats a les dones no responen a una suposada naturalesa femenina, sinó al tipus d'ideologia i de condicions socials que sorgeixen a Catalunya a recer del capitalisme i de la industrialització.

Al llibre s'estudia la legislació i les institucions franquistes com també l'acció moralista i el control social que exercia l'Església. El paper de l'Estat paternalista i repressor, la família patriarcal, el rebuig a donar educació a les dones i el control social com a eixos bàsics que van crear uns esquemes inconscients de la societat destinats a perpetuar el sistema de dominació de les dones durant anys. El resultat és un llibre coral ple de vida i autenticitat d'unes dones, algunes de les quals ja no són entre nosaltres, que ens ajuden a fonamentar la memòria històrica d'un dels pobles de la comarca que més canvis ha sofert.

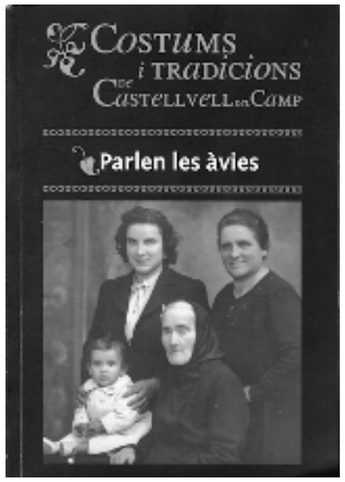

Portada del llibre *Costums i tradicions de Castellvell del Camp. Parlen les àvies*, de Jordi Suñé Morales, publicat per l'Ajuntament de Castellvell del Camp l'any 2010.

Pagesos en un món de canvis. Família i associacions agràries

Com diu l'autor «aquest és un llibre de pagesos», i pageses, afegeixo. De la seva activitat econòmica en el context de les societats industrialitzades. De com s'ha produït l'adaptació al món de l'economia de mercat, de com es produeix la dominació de l'economia global sobre la cultura pagesa, del que continua vigent i del que canvia. L'estudi d'aquestes qüestions constitueix l'essència del llibre.

L'objectiu és estudiar els tres factors que es troben implicats en el model de producció i reproducció. Per una part el patrimoni agrari, els mitjans o instruments utilitzats i la força de treball o mà d'obra de pagesos i pageses. L'element nuclear de la societat pagesa tradicional és la casa pagesa com a peça central de treball i convivència familiar que engloba diverses generacions vivents (besavis, avis, pares, fills i néts). La casa pagesa o el mas va constituir la unitat de producció econòmica, reproduïa el sistema familiar tradicional i va esdevenir la peça crucial per a la defensa del patrimoni i on hi va tenir un paper fonamental la dona pagesa.

La dona pagesa va contribuir a la ideologia pairalista com a reproductora, dona pagesa treballadora, mestressa de la casa i mare responsable de l'educació dels petits com també de l'atenció dels avis i gent gran. La caracterització de la família pairal descansava sobre dos pilars: el sistema de l'hereu i el patrimoni. El pairalisme va legitimar tot tipus de desigualtat o despotisme entre els seus membres amb la figura del *pater familias* que les interpretava en «benefici del bé comú».

El llibre és un estudi que observa i analitza les formes de vida i l'economia dels pagesos i pageses del veí poble de la Selva del Camp. »

Portada del llibre *Pagesos en un món de canvis. Família i associacions agràries*, de Montserrat Soronellas Masdeu, editat per les Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili l'any 2006.

GENERAL